

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za
krivično gonjenje lica
odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji
bivše Jugoslavije od 1991.

Predmet br. IT-03-69-A
Datum: 9. decembar 2015.
Original: engleski

PRED ŽALBENIM VEĆEM

U sastavu: sudija Fausto Pocar, predsjedavajući
sudija Carmel Agius
sudija Liu Daqun
sudija Arlette Ramaroson
sudija Koffi Kumelio A. Afande

Sekretar: g. John Hocking

Presuda od: 9. decembra 2015.

TUŽILAC**protiv****JOVICE STANIŠIĆA
FRANKA SIMATOVIĆA**

PRESUDA

Tužilaštvo:

gđa Michelle Jarvis
g. Mathias Marcussen
gđa Barbara Goy
gđa Grace Harbour

Odbrana:

g. Wayne Jordash i g. Scott Martin za g. Jovicu Stanišića
g. Mihajlo Bakrač i g. Vladimir Petrović za g. Franka Simatovića

SADRŽAJ

I. UVOD.....	1
A. KONTEKST	1
B. ŽALBENI POSTUPAK	3
C. ŽALBENI PRETRES	5
II. STANDARD PREISPITIVANJA	6
III. PRVI ŽALBENI OSNOV: DA LI SU STANIŠIĆ I SIMATOVIĆ DELILI NAMERU KOJA SE TRAŽI ZA ODGOVORNOST NA OSNOVU UZP-A.....	10
A. UVOD	10
B. ŽALBENI PODOSNOV 1(A): PROPUST DA SE PRESUDI I/ILI IZNESE OBRAZLOŽENO MIŠLJENJE O BITNIM ELEMENTIMA ODGOVORNOSTI NA OSNOVU UZP-A	11
1. Zaključci Pretresnog veća.....	11
2. Argumenti	29
3. Analiza.....	37
4. Zaključak	42
C. ZAKLJUČAK	42
IV. DRUGI ŽALBENI OSNOV: DA LI SU STANIŠIĆ I SIMATOVIĆ ODGOVORNI ZA POMAGANJE I PODRŽAVANJE KRIVIČNIH DELA	43
A. UVOD	43
B. ŽALBENI PODOSNOV 2(A): NAVOD O PRAVNOJ GREŠCI ZBOG USLOVA KONKRETNE USMERENOSTI KAO ELEMENTA ODGOVORNOSTI NA OSNOVU POMAGANJA I PODRŽAVANJA	44
1. Zaključci Pretresnog veća.....	44
2. Argumenti	45
3. Analiza.....	48
4. Zaključak	50
C. ZAKLJUČAK	51
V. IMPLIKACIJE ZAKLJUČAKA ŽALBENOG VEĆA I TRAŽENA MERA	52
A. ARGUMENTI.....	52
B. ANALIZA	58
C. ZAKLJUČAK	60
VI. TREĆI ŽALBENI OSNOV: DA LI SU STANIŠIĆ I SIMATOVIĆ ODGOVORNI ZA ZLOČINE POČINJENE U SAO SBZS, BIJELJINI, ZVORNIKU I SANSKOM MOSTU	61
VII. DISPOZITIV	62
VIII. IZDVOJENO I DELIMIČNO SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE CARMELA AGIUSA	64
A. UVOD	64
B. ODLUKA VEĆINE DA ODOBRI ŽALBENI PODOSNOV TUŽILAŠTVA 2(A)	66
C. ODLUKA VEĆINE DA NE ISKORISTI DISKRECIONO OVLAŠĆENJE DA IZVRŠI PREISPITIVANJE	66
IX. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE KOFFIJA KUMELIJA A. AFANDEA.....	69
X. DODATAK A: ISTORIJAT POSTUPKA	88
XI. DODATAK B: GLOSAR	90.

I. UVOD

1. Žalbeno veće Međunarodnog suda za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991 (dalje u tekstu: Žalbeno veće, odnosno Međunarodni sud) rešava po žalbi koju je Tužilaštvo uložilo na presudu koju je Pretresno veće I Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Pretresno veće) donelo 30. maja 2013. u predmetu *Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića*, predmet br. IT-03-69-T (dalje u tekstu: Prvostepena presuda).

A. Kontekst

2. Jovica Stanišić (dalje u tekstu: Stanišić) rođen je 30. jula 1950. u Ratkovu u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini, Republika Srbija.¹ Godine 1975. počeo je da radi u Službi državne bezbednosti (u daljem tekstu: SDB)² Ministarstva unutrašnjih poslova (dalje u tekstu: MUP) Republike Srbije.³ Tokom cele 1991. bio je zamenik načelnika SDB-a Srbije, a od 31. decembra 1991. do 27. oktobra 1998. bio je njegov načelnik.⁴

3. Franko Simatović (dalje u tekstu: Simatović), zvani Frenki,⁵ rođen je 1. aprila 1950. u Beogradu, Republika Srbija.⁶ Simatović je počeo da radi kao operativni radnik MUP-a 29. juna 1979.⁷ Od 1. februara 1980. radio je kao mlađi inspektor u Upravi SDB-a Republičkog sekretarijata za unutrašnje poslove Srbije.⁸ Najkasnije 18. decembra 1990. Simatović je počeo da radi u Drugoj upravi SDB-a Srbije u Beogradu.⁹ Dana 29. aprila 1992. Stanišić je rasporedio Simatovića na mesto zamenika načelnika Druge uprave SDB-a Srbije, u zvanju starijeg inspektora, pri čemu je ta odluka stupila na snagu 1. maja 1992.¹⁰ Dana 12. maja 1993. Stanišić je rasporedio Simatovića na mesto

¹ *Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića*, predmet br. IT-03-69-PT, Podnesak tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 15. jun 2007, par. 9.

² Žalbeno veće napominje da Pretresno veće u Prvostepenoj presudi spominje i Državnu bezbednost (dalje u tekstu: DB) i Resor državne bezbednosti (dalje u tekstu: RDB). Pretresno veće je napomenulo da smatra da se skraćenice DB, RDB i SDB koje su koristili svedoci i koje se spominju u dokumentima odnose na iste strukture. V. Prvostepena presuda, fusnota 1. Žalbeno veće takođe shvata da te skraćenice znače isto, ali će koristiti skraćenicu SDB.

³ Prvostepena presuda, par. 1272, gde se upućuje na Podnesak tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, par. 9.

⁴ Prvostepena presuda, par. 1279. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1272, gde se upućuje na Podnesak tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, par. 9.

⁵ Prvostepena presuda, par. 1311, 1418.

⁶ Podnesak tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, par. 10.

⁷ Prvostepena presuda, par. 1284, gde se upućuje, između ostalog, na Podnesak tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, par. 10.

⁸ Prvostepena presuda, par. 1284, gde se upućuje na DP P02384, Republički sekretarijat za unutrašnje poslove SR Srbije, Uprava Službe državne bezbednosti za Beograd, Upitnik za ocenjivanje radnika, Franko Simatović, 1980-1993, str. 1-3, 9-11.

⁹ Prvostepena presuda, par. 1284, 1286.

¹⁰ Prvostepena presuda, par. 1284, 1286.

specijalnog savetnika u SDB-u, sa stupanjem na snagu 1. maja 1993.¹¹ Simatović se penzionisao iz MUP-a 30. decembra 2001.¹²

4. Događaji na koje se odnosi ova žalba odigrali su se u periodu od aprila 1991. do 31. decembra 1995. u Srpskoj Autonomnoj Oblasti (dalje u tekstu: SAO) Krajina (dalje u tekstu: SAO Krajina), i Srpskoj Autonomnoj Oblasti Slavonija, Baranja i Zapadni Srem (dalje u tekstu: SAO SBZS) u Hrvatskoj, kao i u opštinama Bijeljina, Bosanski Šamac, Doboj, Sanski Most, Trnovo i Zvornik u Bosni i Hercegovini. Tužilaštvo tereti Stanišića i Simatovića za činjenje zločina na tim lokacijama putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu (dalje u tekstu: UZP) koji je, kako se navodi, nastao najkasnije u aprilu 1991. i trajao barem do 31. decembra 1995.¹³ Navodi se da je zajednički zločinački cilj tog UZP-a bio prisilno i trajno uklanjanje većine nesrba, prvenstveno Hrvata, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, s velikih područja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.¹⁴ Prema Optužnici, to je obuhvatalo počinjenje ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Statut) i kao zločina protiv čovečnosti prema članu 5 Statuta, kao i deportacije, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) i progona (putem ubistva, deportacije i drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje)) kao zločina protiv čovečnosti prema članu 5 Statuta.¹⁵ Alternativno, u Optužnici se navodi da je cilj UZP-a podrazumevao deportaciju i prisilno premeštanje, pri čemu su Stanišić i Simatović razumno mogli da predvide ubistvo i progon.¹⁶

5. Osim što se terete individualnom krivičnom odgovornošću za počinjenje krivičnih dela u okviru UZP-a, Stanišić i Simatović se terete da su planirali, naređivali i/ili na drugi način pomagali i podržavali planiranje, pripremanje i/ili izvršenje krivičnih dela navedenih u Optužnici.¹⁷

6. Pretresno veće je zaključilo da mnoga od krivičnih dela navedenih u Optužnici jesu izvršile razne srpske snage¹⁸ na gorepomenutim lokacijama u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.¹⁹ Međutim, Pretresno veće, uz suprotno mišljenje sudije Picard, nije proglasilo ni Stanišića ni Simatovića odgovornim za počinjenje tih krivičnih dela na osnovu UZP-a,²⁰ pošto je zaključilo da nije van

¹¹ Prvostepena presuda, par. 1285-1286.

¹² Prvostepena presuda, par. 1285.

¹³ Prvostepena presuda, par. 5; *Tužilac protiv Stanišića i Simatovića*, predmet br. IT-03-69-PT, Treća izmenjena optužnica, 10. jul 2008. (dalje u tekstu: Optužnica), par. 10-11.

¹⁴ Prvostepena presuda, par. 5; Optužnica, par. 13.

¹⁵ Prvostepena presuda, par. 5; Optužnica, par. 25, 63, 66.

¹⁶ Prvostepena presuda, par. 5; Optužnica, par. 14.

¹⁷ Prvostepena presuda, par. 6; Optužnica, par. 17.

¹⁸ Pretresno veće je "srpskim snagama" nazivalo jedne ili više snaga navedenih u paragrafu 6. Optužnice. V. Prvostepena presuda, str. 8. Žalbena veće na isti način koristi pojam "srpske snage".

¹⁹ Prvostepena presuda, par. 46-1253.

²⁰ Prvostepena presuda, par. 2362-2363, uzeto zajedno s Prvostepenom presudom, par. 2336, 2354.

razumne sumnje utvrđeno da su oni delili *mens rea* koja se traži za odgovornost na osnovu UZP-a.²¹ Pretresno veće je takođe zaključilo da nije dokazano van razumne sumnje da su bilo Stanišić bilo Simatović planirali i/ili naredili ta krivična dela.²² Pretresno veće je takođe, uz suprotno mišljenje sudije Picard, zaključilo da nisu ustanovljeni elementi *actusa reusa* odgovornosti za pomaganje i podržavanje i da stoga ni Stanišić ni Simatović nisu odgovorni za pomaganje i podržavanje tih krivičnih dela.²³ Shodno tome, Pretresno veće je, uz suprotno mišljenje sudije Picard, zaključilo da Stanišić i Simatović nisu krivi ni po jednoj od tačaka Optužnice.²⁴

B. Žalbeni postupak

7. Tužilaštvo ulaže prigovor na Prvostepenu presudu po tri osnova.²⁵
8. U okviru prvog žalbenog osnova tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće napravilo grešku u primeni prava i utvrđivanju činjenica kad je zaključilo da nije ustanovljena Stanišićeva i Simatovićeva *mens rea* za odgovornost na osnovu UZP-a.²⁶ Tužilaštvo traži od Žalbenog veća sledeće: (i) da poništi oslobađajuće presude izrečene Stanišiću i Simatoviću; (ii) da na dokaze primeni ispravan pravni standard i zaključi da je postojao zajednički zločinački cilj prisilnog uklanjanja većine nesrba s velikih područja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini činjenjem krivičnih dela navedenih pod tačkama od 1 do 5 Optužnice, da su Stanišić i Simatović – zajedno s drugima – posedovali nameru da ostvare taj zajednički zločinački cilj i da su – svojim činjenjem i nečinjenjem, kako je zaključilo Pretresno veće i kako je tužilaštvo navelo u svom trećem žalbenom osnovu – Stanišić i Simatović značajno doprineli zajedničkom zločinačkom cilju; (iii) da Stanišića i Simatovića osudi prema članu 7(1) Statuta na osnovu njihovog učešća u UZP-u navedenom u Optužnici i doprinosu tom UZP-u, za krivična dela navedena pod tačkama od 1 do 5 Optužnice; i (iv) da Stanišiću i Simatoviću izrekne odgovarajuću kaznu.²⁷
9. U okviru drugog žalbenog osnova tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće napravilo grešku u primeni prava i utvrđivanju činjenica kad je zaključilo da nije zadovoljen *actus reus* odgovornosti na osnovu pomaganja i podržavanja po pitanju Stanišićevog i Simatovićevog ponašanja kad je reč o krivičnim delima počinjenim u opštinama Bosanski Šamac i Doboj u Bosni i Hercegovini, kao i u SAO Krajini.²⁸ Tužilaštvo traži od Žalbenog veća sledeće: (i) da poništi oslobađajuće presude

²¹ Prvostepena presuda, par. 2336, 2354.

²² Prvostepena presuda, par. 2355.

²³ Prvostepena presuda, par. 2357-2361.

²⁴ Prvostepena presuda, par. 2362-2363.

²⁵ V. Najava žalbe tužilaštva.

²⁶ Najava žalbe tužilaštva, par. 3; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 12-126.

²⁷ Najava žalbe tužilaštva, par. 9; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 126.

²⁸ Najava žalbe tužilaštva, par. 11; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 128-194.

izrečene Stanišiću i Simatoviću; (ii) da zaključi da su – svojim činjenjem i nečinjenjem, kako je zaključilo Pretresno veće i kako je tužilaštvo navelo u svom trećem žalbenom osnovu – Stanišić i Simatović znatno doprineli počinjenju krivičnih dela navedenih pod tačkama od 1 do 5 Optužnice; (iii) da zaključi da su Stanišić i Simatović znali za počinjenje jednog ili više tih krivičnih dela i za to da će njihovo činjenje ili nečinjenje doprineti počinjenju jednog ili više tih krivičnih dela; (iv) da, po potrebi, zaključi da je Stanišićevo i Simatovićevo činjenje i nečinjenje bilo konkretno usmereno na počinjenje tih krivičnih dela; (v) da Stanišića i Simatovića osudi prema članu 7(1) Statuta za pomaganje i podržavanje tih krivičnih dela; i (vi) da Stanišiću i Simatoviću izrekne odgovarajuću kaznu.²⁹

10. Tužilaštvo u vezi s prvim i drugim žalbenim osnovom alternativno traži od Žalbenog veća da zaključi da su greške koje navodi tužilaštvo ustanovljene i da “predmet vrati na rešavanje veću Međunarodnog suda”, koje će na spis prvostepenog postupka primeniti ispravan pravni standard i doneti odluku o Stanišićevoj i Simatovićevoj odgovornosti u skladu s navodima iz Optužnice.³⁰

11. U okviru trećeg žalbenog osnova tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće napravilo grešku u utvrđivanju činjenica jer nije zaključilo da je Stanišić značajno doprineo sprovođenju zajedničkog zločinačkog cilja UZP-a u SAO SBZS i u opštinama Bijeljina i Zvornik u Bosni i Hercegovini, i da su Stanišić i Simatović značajno doprineli sprovođenju zajedničkog zločinačkog cilja UZP-a u opštini Sanski Most u Bosni i Hercegovini.³¹ Tužilaštvo traži od Žalbenog veća sledeće: (i) da na dokaze primeni ispravan pravni standard i zaključi da je Stanišić značajno doprineo sprovođenju zajedničkog zločinačkog cilja u SAO SBZS i u opštinama Bijeljina, Zvornik i Sanski Most, a da je Simatović značajno doprineo sprovođenju zajedničkog zločinačkog cilja u opštini Sanski Most; (ii) da te zaključke uzme u obzir prilikom donošenja odluke da Stanišića i Simatovića osudi na osnovu člana 7(1) Statuta za učešće u UZP-u prema prvom žalbenom osnovu; i (iii) da Stanišiću i Simatoviću izrekne odgovarajuću kaznu.³²

12. U preostalom delu trećeg žalbenog osnova tužilaštvo alternativno tvrdi da je Pretresno veće napravilo grešku u utvrđivanju činjenica kad nije zaključilo da je Stanišić znatno doprineo jednom ili više krivičnih dela počinjenih u SAO SBZS i u opštinama Bijeljina i Zvornik, i da su i Stanišić i Simatović značajno doprineli jednom ili više krivičnih dela počinjenih u opštini Sanski Most, te da su stoga pomagali i podržavali ta krivična dela.³³ Tužilaštvo traži od Žalbenog veća sledeće: (i) da

²⁹ Najava žalbe tužilaštva, par. 15; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 128-130, 153-154, 193-194.

³⁰ Najava žalbe tužilaštva, par. 10, 16; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 11, 127, 195.

³¹ Najava žalbe tužilaštva, par. 17; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 196-198, 200-250.

³² Najava žalbe tužilaštva, par. 18; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 277-278.

³³ Najava žalbe tužilaštva, par. 17; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 199-200, 251-276.

na dokaze primeni ispravan pravni standard i zaključi da je Stanišić znatno doprineo jednom ili više krivičnih dela počinjenih u SAO SBZS i u opštinama Bijeljina, Zvornik i Sanski Most, a da je Simatović znatno doprineo jednom ili više krivičnih dela počinjenih u opštini Sanski Most; (ii) da te zaključke uzme u obzir prilikom donošenja odluke da Stanišića i Simatovića osudi na osnovu člana 7(1) Statuta za pomaganje i podržavanje prema drugom žalbenom osnovu; i (iii) da Stanišiću i Simatoviću izrekne odgovarajuću kaznu.³⁴

13. Stanišić i Simatović u odgovoru tvrde da žalbu tužilaštva treba odbiti u celosti i da bi izricanjem osuđujućih presuda u žalbenom postupku bilo prekršeno njihovo pravo, u okviru prava na pravično suđenje, da se izrečena osuđujuća presuda preispita.³⁵ Simatović, pored toga, tvrdi da mada osporava većinu zaključaka Pretresnog veća koji mu ne idu u prilog, u svom odgovoru ulaže samo nekoliko prigovora na te zaključke, pošto “odgovor nije primereno sredstvo za iznošenje argumentacije protiv takvih zaključaka”.³⁶ On traži da Žalbeno veće, ukoliko odobri žalbu tužilaštva, predmet vrati na rešavanje “veću Međunarodnog suda”.³⁷

C. Žalbeni pretres

14. Žalbeno veće je usmenu argumentaciju strana u postupku u vezi s ovom žabom saslušalo 6. jula 2015.³⁸ Pošto je razmotrilo njihove pismene i usmene argumente, Žalbeno veće donosi presudu.

³⁴ Najava žalbe tužilaštva, par. 18; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 277-278.

³⁵ Stanišićev odgovor, par. 5-7, 311; Simatovićev odgovor, par. 8-13, 47-48.

³⁶ Simatovićev odgovor, par. 8-13, 47-48, 230, 285.

³⁷ Simatovićev odgovor, par. 13. Na žalbenom pretresu Stanišić je izneo sličan argument u vezi sa žalbenim podnosnom 1(B) tužilaštva. Izjavio je da Žalbenom veću, ukoliko zaključi da je žalbeni podnosnov tužilaštva 1(B) “utemeljen, ne preostaje ništa drugo nego da predmet vrati na rešavanje Pretresnom veću, kako bi ono sve te činjenične zaključke razmotrilo imajući u vidu ispravan pravni standard i primenilo standard i teret dokazivanja na već donete činjenične zaključke”. V. AT. 48.

³⁸ AT. 1-102.

II. STANDARD PREISPITIVANJA

15. Žalbeno veće podseća da žalbeni postupak nije suđenje *de novo*.³⁹ U žalbenom postupku strane moraju ograničiti svoje argumente na greške u primeni prava koje obesnažuju odluku pretresnog veća i na greške u utvrđivanju činjenica zbog kojih je došlo do neostvarenja pravde.⁴⁰ Ti kriterijumi su utvrđeni u članu 25 Statuta i ustaljeni su i u praksi ovog Međunarodnog suda i u praksi Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (dalje u tekstu: MKSR).⁴¹ U izuzetnim okolnostima Žalbeno veće će saslušati i žalbe u kojima strana u postupku iznosi neko pravno pitanje koje ne bi dovelo do obesnaženja prvostepene presude, ali koje je od opšteg značaja za praksu Međunarodnog suda.⁴²

16. Strana u postupku koja navodi da je došlo do greške u primeni prava mora navesti o kojoj je grešci reč, izneti argumente u prilog svojoj tvrdnji i objasniti kako ta greška obesnažuje odluku.⁴³ Navod o grešci u primeni prava koji nema izgleda da promeni odluku može se na toj osnovi odbaciti.⁴⁴ Međutim, čak i ako argumenti strane koja ulaže žalbu nisu dovoljni da potkrepe navod o učinjenoj grešci, Žalbeno veće može iz drugih razloga zaključiti da greška u primeni prava ipak jeste napravljena.⁴⁵ Svaki žalilac koji iznosi tvrdnju o grešci u primeni prava zbog nedostatka obrazloženja mora precizno identifikovati konkretna pitanja, činjenične zaključke ili argumente za koje tvrdi da je pretresno veće propustilo da razmotri i objasniti zbog čega taj propust obesnažuje odluku.⁴⁶

17. Žalbeno veće preispituje pravne zaključke pretresnog veća kako bi utvrdilo da li su ispravni.⁴⁷ Ako utvrdi da je u prvostepenoj presudi došlo do greške u primeni prava zbog toga što je primenjen pogrešan pravni standard, Žalbeno veće će formulisati ispravan pravni standard i u

³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 40; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 22. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 13.

⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 5. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 19.

⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 5. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 19.

⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 247; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 22. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 19.

⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 10. V. Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 20.

⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 10. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 20.

⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 26, gde se citira Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 35. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 20.

⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 25. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 20.

skladu s njim preispitati relevantne činjenične zaključke pretresnog veća.⁴⁸ Žalbeno veće pritom ne samo da ispravlja grešku u primeni prava, nego po potrebi primenjuje ispravan pravni standard na dokaze iz spisa prvostepenog postupka i utvrđuje da li se i samo van razumne sumnje uverilo u pogledu činjeničnog zaključka koji žalilac osporava, i tek ga potom potvrđuje u žalbenom postupku.⁴⁹ Žalbeno veće neće preispitivati celi spis prvostepenog postupka *de novo*. Ono će u principu razmotriti samo dokaze na koje pretresno veće upućuje u tekstu presude ili u pratećim fusnotama, dokaze iz spisa prvostepenog postupka na koje upućuju strane u postupku, kao i, gde je to relevantno, dodatne dokaze prihvaćene u žalbenom postupku⁵⁰

18. Pri razmatranju navodnih grešaka u utvrđivanju činjenica, Žalbeno veće primeniće standard razumnosti.⁵¹ Prilikom preispitivanja zaključaka pretresnog veća, Žalbeno veće će zaključke pretresnog vijeća zameniti svojim jedino ako nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da donese prvobitnu odluku.⁵² Na navode o pogrešno utvrđenim činjenicama Žalbeno veće primenjuje isti standard razumnosti, nezavisno od toga da li je sporni činjenični zaključak zasnovan na neposrednim ili na posrednim dokazima.⁵³ Dalje, Žalbeno veće će poništiti odluku pretresnog veća samo ako je greška u utvrđivanju činjenica dovela do neostvarenja pravde.⁵⁴

19. Kad ocenjuje da li je neki zaključak pretresnog veća razuman, Žalbeno veće neće olako zadirati u činjenične zaključke pretresnog veća.⁵⁵ Žalbeno veće, kao na opšte načelo, podseća na sledeće:

U skladu s jurisprudencijom Međunarodnog suda, zadatak saslušanja, ocenjivanja i odmjeravanja težine dokaza koji se izvode na suđenju pripada prvenstveno pretresnom vijeću. Stoga se Žalbeno vijeće prema činjeničnom stanju koje je utvrdilo pretresno vijeće mora odnositi s određenom dozom uvažavanja. Žalbeno vijeće može umjesto nalaza pretresnog vijeća donijeti svoj nalaz samo

⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 10. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 21.

⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 15. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 21.

⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 15. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 21.

⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 21, fusnota 12. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 21.

⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 64, Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 15. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 22.

⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 64; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 18. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 22.

⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 9, gde se upućuje, između ostalog, na Drugostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 220. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 22.

⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 37. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 22.

⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 37, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 64; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 63. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 23.

ako dokaze na koje se pozvalo pretresno vijeće ne bi prihvatio nijedan razuman presuditelj o činjenicama ili ako su dokazi ocijenjeni "potpuno pogrešno".⁵⁶

20. Taj isti standard razumnosti i isto uvažavanje činjeničnih zaključaka pretresnog veća važe i u slučaju kada tužilaštvo uloži žalbu na oslobađajuću presudu.⁵⁷ Prema tome, prilikom razmatranja žalbe tužilaštva, Žalbeno veće će smatrati da je činjenična greška napravljena samo ako utvrdi da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao doći do osporavanog zaključka.⁵⁸ Budući da je na tužilaštvu da na suđenju van razumne sumnje dokaže krivicu optuženog, značaj činjenične greške koja dovodi do neostvarenja pravde donekle je drugačiji kad se radi o žalbi tužilaštva na oslobađajuću presudu nego kad se radi o žalbi odbrane na osuđujuću presudu.⁵⁹ Optuženi mora da dokaže da činjenične greške pretresnog veća izazivaju razumnu sumnju u pogledu njegove krivice.⁶⁰ Tužilaštvo mora da dokaže da je, kada se uzmu u obzir činjenične greške pretresnog veća, eliminisana svaka razumna sumnja u krivicu optuženog.⁶¹

21. Žalbeno veće podseća da ima inherentno diskreciono ovlašćenje da odredi koje tvrdnje strana zaslužuju pismeno obrazloženje i bez detaljnog obrazloženja može da odbaci argumente koji su očigledno neutemeljeni.⁶² Naravno, zadatak Žalbenog veća ne može se efektivno i efikasno ostvariti bez usredsređenog doprinosa strana u postupku. Da bi Žalbeno veće ocenilo argumente strane u žalbenom postupku, od te strane se očekuje da svoju tezu izloži jasno, logično i iscrpno.⁶³ Od strane koja se žali očekuje se da precizno uputi na relevantne stranice transkripta suđenja ili paragrafe odluke ili presude na koje se njeno osporavanje odnosi.⁶⁴ Žalbeno veće neće detaljno

⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 30. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 23.

⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 13. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 24.

⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 14, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Bagilishema*, par. 13. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 24.

⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 14. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 24.

⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 14. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 24.

⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 14. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 24.

⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 47-48; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 16. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 22; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 26.

⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 43. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 22; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 26.

⁶⁴ Uputstvo o formalnim uslovima za podnošenje žalbe na presudu, IT/201, 7. mart 2002. (dalje u tekstu: Uputstvo), par. 1(c)(iii)–(iv), 4(b)(ii). V. Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 11. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 22; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 26.

razmatrati argumente koji su nerazumljivi, protivrečni ili neodređeni, ili koji imaju druge formalne i očigledne nedostatke.⁶⁵

22. Žalbeno veće podseća da je, primenjujući ova osnovna načela, utvrdilo nekoliko kategorija argumenata u žalbenom postupku koji sadrže nedostatke i čiji se meritum ne mora razmatrati.⁶⁶ Konkretno, Žalbeno veće će bez detaljne analize odbaciti: (i) argumente u kojima se ne preciziraju osporavani činjenični zaključci, u kojima se iskrivljeno prikazuju činjenični zaključci ili dokazi, ili u kojima se zanemaruju drugi relevantni činjenični zaključci; (ii) neargumentovane tvrdnje da pretresno veće očigledno nije uzelo u obzir relevantne dokaze, pri čemu se ne pokazuje da nijedan razuman presuditelj o činjenicama na osnovu dokaza ne bi mogao da dođe do zaključka do kojeg je došlo pretresno veće; (iii) prigovore na činjenične zaključke na kojima se ne temelji osuđujuća presuda i očigledno irelevantne argumente koji idu u prilog osporavanom zaključku ili se ne kose s njim; (iv) argumente da se pretresno veće oslonilo, odnosno da se nije oslonilo na neki dokaz, bez objašnjenja zašto je, s obzirom na druge dokaze, osuđujuća presuda neutemeljena; (v) argumente koji se protive zdravom razumu; (vi) prigovore na činjenične zaključke kada njihova relevantnost nije jasna ili kada je žalilac nije objasnio; (vii) puko ponavljanje argumenata koji nisu prihvaćeni u prvostepenom postupku, pri čemu se ne pokazuje da njihovo odbacivanje od strane pretresnog veća predstavlja grešku koja opravdava intervenciju Žalbenog veća; (viii) navode zasnovane na materijalu koji nije uvršten u spis predmeta; (ix) neargumentovane tvrdnje koje nisu potkrepljene nikakvim dokazima, nerazrađene tvrdnje, propust da se navede o kojoj je grešci reč; i (x) neargumentovane tvrdnje da pretresno veće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima ili da nije protumačilo dokaze na određeni način.⁶⁷

⁶⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 43. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 22; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 26.

⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 17, gde se upućuje, između ostalog, na Drugostepenu presudu u predmetu *Krajišnik*, par. 17. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 27.

⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 17, gde se upućuje, između ostalog, na Drugostepenu presudu u predmetu *Krajišnik*, par. 17-27. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 24.

III. PRVI ŽALBENI OSNOV: DA LI SU STANIŠIĆ I SIMATOVIĆ DELILI NAMERU KOJA SE TRAŽI ZA ODGOVORNOST NA OSNOVU UZP-A

A. Uvod

23. Pretresno veće, uz suprotno mišljenje sudije Picard, nije ni Stanišića ni Simatovića proglasilo odgovornim za počinjenje ijednog od krivičnih dela navedenih u Optužnici putem učešća u UZP-u, na osnovu toga što nije van razumne sumnje dokazano da je, u periodu od aprila 1991. do 1995, ijedan od njih dvojice delio nameru da se ostvari zajednički zločinački cilj prisilnog i trajnog uklanjanja većine nesrba s velikih područja Hrvatske i Bosne i Hercegovine.⁶⁸

24. U okviru prvog žalbenog osnova tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer nije zaključilo da su Stanišić i Simatović delili nameru koja se traži za odgovornost na osnovu UZP-a.⁶⁹ U prilog ovoj tvrdnji tužilaštvo navodi da “[Prvostepena] presuda ne sadrži nikakvu analizu UZP-a”, da “[s]uštinsko pitanje u ovom predmetu nije rešeno” i da bez takve analize Prvostepena presuda “nije ni pravična, ni valjana, ni razumna”.⁷⁰ Tužilaštvo je iznelo tri žalbena podosnova u kojima “analizira tri različita ali povezana aspekta [greške u Presudi]” i tvrdi da oni potkrepljuju jedan drugi, ali da je opravdano da se postupak poništi i ako se Žalbeno veće uveri u samo jedan od njih.⁷¹

25. U okviru prva dva žalbena podosnova tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće napravilo grešku u primeni prava kad je: (i) propustilo da presudi i/ili da iznese obrazloženo mišljenje o bitnim elementima odgovornosti na osnovu UZP-a – a posebno o postojanju zajedničkog zločinačkog cilja i Stanišićevom i Simatovićevom doprinosu tom cilju – (žalbeni podosnov 1(A));⁷² i (ii) razmatralo dokaze pojedinačno, umesto kao celinu, zbog čega je pri oceni dokaza pogrešno primenilo relevantni pravni standard, i tako obesnažilo svoju analizu Stanišićeve i Simatovićeve *mens rea* (žalbeni podosnov 1(B)).⁷³ Tužilaštvo tvrdi da Žalbeno veće treba da ispravi te greške u primeni prava, primeni ispravan pravni standard i zaključi da su Stanišić i Simatović posedovali *mens rea* za odgovornost na osnovu UZP-a.⁷⁴ Tužilaštvo navodi da će od Žalbenog veća, ako ono zaključi da je

⁶⁸ Prvostepena presuda, par. 2362-2363, uzeto zajedno s Prvostepenom presudom, par. 2336, 2354. Žalbeno veće primećuje da se sudija Picard nije složila s više zaključaka Pretresnog veća na kojima se temelji ovaj zaključak. Budući da se ipak radi o zaključcima Pretresnog veća, Žalbeno veće načelno neće navoditi da ih je donela većina Pretresnog veća.

⁶⁹ Najava žalbe tužilaštva, par. 3; Žalbeni podnesak tužilaštva, str. 5 (naslov prvog žalbenog osnova).

⁷⁰ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 13.

⁷¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 14.

⁷² Najava žalbe tužilaštva, par. 5; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 15, 17, 19, 28. V. takode AT. 11-32.

⁷³ Najava žalbe tužilaštva, par. 6-7; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 16-17, 29, 43. Up. AT. 11-12, 15-16, 22.

⁷⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 17, 44, 105.

Pretno veće napravilo grešku u primeni prava, kao što tužilaštvo tvrdi u okviru svojih žalbenih podosnova 1(A), odnosno 1(B), zatražiti da ispita činjenične zaključke Pretnog veća i spis prvostepenog postupka *de novo*.⁷⁵ Tužilaštvo je stoga u “obimnom odeljku u vezi s traženim merama” izložilo dokaze i zaključke Pretnog veća iz kojih se, po njegovom mišljenju, vide postojanje zajedničkog zločinačkog cilja, Stanišićev i Simatovićev doprinos tom cilju i njihova zajednička namera da ostvare taj zajednički zločinački cilj.⁷⁶

26. Pored toga ili alternativno, tužilaštvo iznosi argument da, s obzirom na zaključke Pretnog veća i dokaze koje je rezimiralo u svom žalbenom podnesku, nijedno razumno pretno veće ne bi moglo da zaključi da Stanišić ili Simatović nisu delili nameru da se ostvari zajednički zločinački cilj UZP-a.⁷⁷ Stoga tužilaštvo u svom poslednjem žalbenom podnosu tvrdi da je Pretno veće napravilo grešku u utvrđivanju činjenica kad nije zaključilo da su Stanišić ili Simatović delili nameru da se ostvari zajednički zločinački cilj UZP-a (žalbeni podosnov 1(C)).⁷⁸

B. Žalbeni podosnov 1(A): Propust da se presudi i/ili iznese obrazloženo mišljenje o bitnim elementima odgovornosti na osnovu UZP-a

1. Zaključci Pretnog veća

27. Pretno veće se nije uverilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti na osnovu dokaza taj da su, u relevantnom periodu, Stanišić, odnosno Simatović posedovali *mens rea* potrebnu za odgovornost na osnovu UZP-a.⁷⁹ Pretno veće zbog toga nije ni jednog ni drugog proglasilo odgovornim za počinjenje krivičnih dela navedenih u Optužnici po osnovu UZP-a kao vida odgovornosti.⁸⁰

28. Pri donošenju tog zaključka Pretno veće je najpre ocenilo krivična dela počinjena u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Ono je zaključilo da su razne srpske snage, uključujući jednu jedinicu SDB-a Srbije koju su Stanišić i Simatović formirali (dalje u tekstu: Jedinica),⁸¹ policijske snage SAO Krajine (dalje u tekstu: policija SAO Krajine), Teritorijalnu odbranu (dalje u tekstu: TO) SAO Krajine (dalje u tekstu: TO SAO Krajine), Srpsku dobrovoljačku gardu (dalje u tekstu: SDG), Škorpione, policiju i TO SAO SBZS (dalje u tekstu: policija SBZS, odnosno TO SBZS), TO Zvornik i Jugoslovensku narodnu armiju (dalje u tekstu: JNA), nad nesrbima počinile veliki broj

⁷⁵ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 17.

⁷⁶ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 17. V. takođe Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 44-105.

⁷⁷ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 18, 106; AT. 30-32.

⁷⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 18, 106, 125.

⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 2336, 2354.

⁸⁰ Prvostepena presuda, par. 2362-2363, uzeto zajedno s Prvostepenom presudom, par. 2336, 2354.

⁸¹ Prvostepena presuda, par. 1421-1423.

krivičnih dela navedenih u Optužnici⁸² u SAO Krajini i SAO SBZS u Hrvatskoj i u opštinama Bijeljina, Bosanski Šamac, Doboj, Sanski Most, Trnovo i Zvornik u Bosni i Hercegovini, u periodu od 1991. do 1995.⁸³ Konkretno, Pretresno veće je zaključilo sledeće:

- a) U periodu od aprila do septembra 1992. pripadnici **Jedinice** počinili su krivična dela deportacije, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) i progona, zločine protiv čovečnosti, na jednoj lokaciji u opštini Bosanski Šamac, zatim krivična dela ubistva i progona, zločine protiv čovečnosti, i ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja na jednoj drugoj lokaciji u opštini Bosanski Šamac,⁸⁴ kao i krivična dela deportacije, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) i progona, zločine protiv čovečnosti, na nekoliko lokacija u opštini Doboj,⁸⁵ pri čemu se sve navedene lokacije nalaze u Bosni i Hercegovini;
- b) **Policija SAO Krajine** i/ili druge srpske snage počinile su krivična dela ubistva, deportacije i progona, zločine protiv čovečnosti, kao i ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, na većem broju lokacija u SAO Krajini u periodu od aprila 1991. do aprila 1992.⁸⁶ Policija SAO Krajine nastavila je s činjenjem krivičnih dela deportacije i progona, zločina protiv čovečnosti, u SAO Krajini tokom perioda od maja 1992. do kraja 1994;⁸⁷
- c) **Policija SAO Krajine** i/ili druge srpske snage učestvovala su u činjenju krivičnih dela ubistva, deportacije i progona, zločina protiv čovečnosti, kao i ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja, na više lokacija u SAO Krajini u periodu od aprila 1991. do aprila 1992.⁸⁸

⁸² V. Optužnica, par. 22-66;

⁸³ Prvostepena presuda, par. 46-1253. Pored toga, Pretresno veće je, između ostalog, zaključilo da su **Karagini ljudi**, jedna paravojna grupa, i pripadnici vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: **VRS**) pljačkali, a da su **Miće**, jedna druga paravojna grupa, pljačkale i ubijale, što je sve bilo deo nasilja raznih srpskih snaga u opštini Doboj, koje je dovelo do odlaska Muslimana i Hrvata 1992. godine. Međutim, Pretresno veće je zaključilo da dokazi nisu dovoljni da bi ustanovilo da su dela onih koji su činili te grupe počinjena s konkretnom namerom da se Muslimani i Hrvati koji su napustili grad Doboj prisilno rasele, pa stoga nije zaključilo da su te grupe počinile krivično delo deportacije kao zločin protiv čovečnosti. V. Prvostepena presuda, par. 741-742, 744, 748, 777, 1130-1131, 1136, 1138.

⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 611, 615, 649-650, 654, 670, 990, 1081, 1086, 1248, 1253.

⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 718, 722, 729, 747-748, 775-777, 781-782, 1099, 1106, 1111, 1130-1131, 1138, 1253.

⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 56-57, 60, 63-64, 102-104, 136, 145-147, 180, 206-209, 211, 214, 218, 242, 258, 260-261, 264, 308, 312-314, 348-349, 363, 368, 373-374, 387, 390, 392, 398, 400, 404, 990, 997, 1003, 1248, 1253. Konkretno, Pretresno veće je zaključilo sledeće: (i) na izvesnim lokacijama, zločine su izvršili pripadnici policije SAO Krajine *ili* drugih srpskih snaga, ali Veće nije bilo u mogućnosti da konkretno navede koje srpske snage su ih izvršile (v. Prvostepena presuda, par. 63-64, 102-104, 136, 208, 211, 313-314); (ii) na nekim drugim lokacijama, zločine su izvršili pripadnici policije SAO Krajine *i* drugih srpskih snaga (v. Prvostepena presuda, par. 180, 206-209, 242, 258, 260-261, 308, 312-313, 363, 368, 387, 390); i (iii) na ostalim lokacijama, izvršio su bili samo pripadnici policije SAO Krajine (v. Prvostepena presuda, par. 56-57, 60, 145-147, 214, 348-349, 373-374, 392, 398).

⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 211, 399-400, 406, 1010, 1015, 1253.

⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 63-64, 102-104, 131-132, 134, 136, 206-209, 211, 218, 258, 261-262, 264, 308, 312-314, 317, 387, 400, 404, 990, 997, 1003-1004, 1009, 1248, 1253. Konkretno, Pretresno veće je zaključilo sledeće: (i) na izvesnim lokacijama, zločine su izvršili pripadnici TO-a SAO Krajine *ili* drugih srpskih snaga, ali Veće nije bilo u mogućnosti da konkretno navede koje srpske snage su ih izvršile (v. Prvostepena presuda, par. 63-64, 102-104, 132, 134, 136, 208, 211, 261, 313-314); (ii) na nekim drugim lokacijama, zločine su izvršili pripadnici TO-a SAO Krajine *i*

- d) Pripadnici **SDG-a** počinili su krivična dela ubistva, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) deportacije i progona, zločine protiv čovečnosti, kao i ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, na nekoliko lokacija u SAO SBZS tokom 1991. i 1992.⁸⁹ **SDG** i/ili druge srpske snage počinili su krivična dela ubistva, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje), deportacije i progona, zločine protiv čovečnosti, kao i ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, na nekoliko lokacija u kontekstu operacija vođenih u opštinama Bijeljina i Zvornik u Bosni i Hercegovini tokom 1992.⁹⁰ U septembru 1995. pripadnici SDG-a takođe su počinili krivična dela ubistva i progona, zločine protiv čovečnosti, kao i ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, na dve lokacije u opštini Sanski Most u Bosni i Hercegovini, te krivična dela drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) i progona, zločine protiv čovečnosti, nad jednim Muslimanom iz Sanskog Mosta;⁹¹
- e) **Škorpioni** su bili odgovorni za krivična dela ubistva i progona, zločine protiv čovečnosti, kao i za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, na jednoj lokaciji u opštini Trnovo u Bosni i Hercegovini, u julu 1995.⁹²
- f) **Policija SBZS i TO** počinili su krivična dela deportacije i progona, zločine protiv čovečnosti, na više lokacija u SAO SBZS tokom 1991. i 1992;⁹³
- g) Pripadnici **TO-a Zvornik** počinili su krivična dela deportacije, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) i progona, zločine protiv čovečnosti, na više lokacija u opštini Zvornik u Bosni i Hercegovini tokom 1992;⁹⁴ i
- h) **JNA** i/ili druge srpske snage odgovorne su za krivična dela ubistva, deportacije i progona, zločine protiv čovečnosti, kao i za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, na više

drugih srpskih snaga (v. Prvostepena presuda, par. 131, 206-207, 209, 258, 261, 308, 312 -313, 317, 387); i (iii) na ostalim lokacijama, izvršioци su bili samo pripadnici TO-a SAO Krajine (v. Prvostepena presuda, par. 262).

⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 419, 432, 451, 454, 468, 479, 510-511, 524, 528, 538, 573, 576-578, 925, 927, 942, 990, 1025, 1030, 1049, 1054, 1248, 1253.

⁹⁰ U vezi s Bijeljinom v. Prvostepena presuda, par. 587, 596, 1056, 1061-1062, 1067, 1253. U vezi sa Zvornikom v. Prvostepena presuda, par. 889-890, 917-919, 921, 923, 925, 927, 942, 990, 1183, 1188, 1195, 1200-1201, 1206, 1225, 1230, 1248, 1253. Konkretno, Pretresno veće je zaključilo sledeće: (i) na nekim lokacijama, zločine su izvršili pripadnici SDG-a *ili* drugih srpskih snaga, ali Veće nije bilo u mogućnosti da konkretno navede koje srpske snage su ih izvršile (v. Prvostepena presuda, par. 889-890, 921); i (ii) na drugim lokacijama, zločine su izvršili pripadnici SDG-a *i* drugih srpskih snaga (v. Prvostepena presuda, par. 587, 596, 917-919, 923, 925, 927, 942).

⁹¹ Prvostepena presuda, par. 795, 804-805, 864, 866-867, 877, 990, 1176, 1181, 1248, 1253. V. takođe Prvostepena presuda par. 872, 875.

⁹² Prvostepena presuda, par. 883, 990, 1248.

⁹³ Prvostepena presuda, par. 509-510, 527-528, 537-538, 573, 576-578, 1019, 1024, 1033, 1038, 1049, 1054, 1253.

⁹⁴ Prvostepena presuda, par. 917-918, 921, 928, 931, 935, 947, 1183, 1188, 1207, 1212-1213, 1218-1219, 1224, 1231, 1236, 1253.

lokacija u SAO Krajini u periodu od aprila 1991. do aprila 1992.⁹⁵ Pripadnici JNA takođe su počinili krivična dela deportacije i progona, zločine protiv čovečnosti, na raznim lokacijama u SAO SBZS tokom 1991. i 1992.⁹⁶ Pripadnici JNA i/ili drugih srpskih snaga počinili su i krivična dela deportacije, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) i progona, zločine protiv čovečnosti, u opštinama Bosanski Šamac, Doboj, Sanski Most i Zvornik u Bosni i Hercegovini tokom 1992.⁹⁷

29. Pretresno veće je zaključilo da su tokom niza godina zločini činjeni širom područja na koje se odnosi Optužnica, ali da su u SAO Krajini i SAO SBZS bili najučestaliji u jesen 1991, a u Bosni i Hercegovini u periodu od aprila do septembra 1992.⁹⁸

30. Pretresno veće je zaključilo da je, usled nasilja od strane raznih srpskih snaga u SAO Krajini, uključujući gorenavedene zločine: (i) u periodu od aprila 1991. do aprila 1992. godine 80.000-100.000 civila Hrvata i drugih nesrba napustilo SAO Krajinu (odnosno kasnije taj deo Republike Srpske Krajine (dalje u tekstu: RSK)),⁹⁹ i otišlo uglavnom u Hrvatsku i, u manjem broju, u druge zemlje;¹⁰⁰ i da je (ii) u periodu od maja 1992. do kraja 1994. otprilike 8.000 civila Hrvata i drugih nesrba učinilo to isto.¹⁰¹ Pretresno veće je takođe zaključilo da je, usled nasilja od strane raznih srpskih snaga u SAO SBZS, uključujući gore navedene zločine, “na hiljade” Hrvata i nesrba napustilo područje SAO SBZS tokom 1991. i 1992.¹⁰² Pretresno veće je dalje zaključilo da je, u periodu od 1992. do 1995, zbog nasilja od strane raznih srpskih snaga u Bosni i Hercegovini,

⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 63-64, 78, 85, 104, 132, 134, 136, 207-209, 211, 216, 218, 225, 227, 242, 258, 261, 264, 308, 312-314, 317-319, 339, 363, 368, 387, 389-390, 400, 404, 990, 997, 1003-1004, 1009, 1248, 1253. Konkretno, Pretresno veće je zaključilo sledeće: (i) na izvesnim lokacijama, zločine su izvršili pripadnici JNA *ili* drugih srpskih snaga, ali Veće nije bilo u mogućnosti da konkretno navede koje srpske snage su ih izvršile (v. Prvostepena presuda, par. 63-64, 104, 132, 134, 136, 208, 211, 261, 313-314); (ii) na nekim drugim lokacijama, zločine su izvršili pripadnici JNA *i* drugih srpskih snaga (v. Prvostepena presuda, par. 78, 85, 207, 209, 227, 242, 258, 261, 308, 312 -313, 317-319, 363, 368, 387, 390); i (iii) na ostalim lokacijama, izvršiocu su bili samo pripadnici JNA (v. Prvostepena presuda, par. 216, 225, 339, 389).

⁹⁶ Prvostepena presuda, par. 508, 510, 526, 537-538, 553-554, 573, 576-578, 990, 1041, 1046, 1054, 1248, 1253, 1490.

⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 649, 654, 658, 662, 718-723, 733, 745-746, 781-782, 825, 828-830, 857-858, 860, 862-863, 917-918, 921, 1081, 1086, 1094, 1099, 1118, 1123, 1142, 1147, 1154, 1159, 1166, 1171, 1183, 1188, 1253. Konkretno, Pretresno veće je zaključilo sledeće: (i) na nekim lokacijama, zločine su izvršili pripadnici JNA *ili* drugih srpskih snaga, ali Veće nije bilo u mogućnosti da konkretno navede koje srpske snage su ih izvršile (v. Prvostepena presuda, par. 828-830, 857-858, 860, 862-863); i (ii) na drugim lokacijama, zločine su izvršili pripadnici JNA *i* drugih srpskih snaga (v. Prvostepena presuda, par. 649, 654, 658, 662, 718-723, 733, 745-746, 781-782, 825, 862-863, 917-918, 921).

⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 971.

⁹⁹ Pretresno veće je zaključilo da je 19. decembra 1991. Skupština SAO Krajine proglasila RSK, u čijem sastavu su od februara 1992. bile i SAO SBZS i Srpska Autonomna Oblast Zapadna Slavonija. Prvostepena presuda, par. 149-150.

¹⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 404, 997, 1003.

¹⁰¹ Prvostepena presuda, par. 406, 1010, 1015.

¹⁰² Prvostepena presuda, par. 578, 1049, 1054.

uključujući gorenavedene zločine, na hiljade Muslimana, Hrvata i drugih nesrba raseljeno iz svih gore navedenih opština u Bosni i Hercegovini, s izuzetkom opštine Trnovo.¹⁰³

31. Pretresno veće je potom razmotrilo Stanišićevu i Simatovićevu krivičnu odgovornost.¹⁰⁴ Veće je primetilo da se u Optužnici navodi da su Stanišić i Simatović učestvovali u UZP-u, čiji je cilj bilo prisilno i trajno uklanjanje većine nesrba, prvenstveno Hrvata, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, s velikih područja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini putem ubistva, deportacije, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) i progona, kao zločina protiv čovečnosti, kao i ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja.¹⁰⁵ Ono je dalje primetilo da se u Optužnici alternativno navodi da je zajednički zločinački cilj uključivao samo krivična dela deportacije i drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje), zločine protiv čovečnosti, pri čemu su Stanišić i Simatović razumno mogli da predvide da su krivična dela progona i ubistva kao zločini protiv čovečnosti, kao i ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, moguća posledica izvršenja UZP-a.¹⁰⁶ Pretresno veće je takođe primetilo da se u Optužnici navodi da je zajednički zločinački cilj nastao najkasnije u aprilu 1991. i trajao barem do 31. decembra 1995.¹⁰⁷ Pored toga, Pretresno veće je podsetilo na razna Stanišićeva i Simatovićeva dela navedena u Optužnici, kojima su oni navodno učestvovali u UZP-u.¹⁰⁸ Potom je izjavilo da će oceniti da li su Stanišić i Simatović zaista izvršili ta dela.¹⁰⁹ Pretresno veće je izjavilo da će zatim oceniti da li su optuženi “delili nameru da putem ubistva, deportacije, prisilnog premeštanja i progona ostvare cilj navodnog [UZP-a] da se prisilno i trajno ukloni većina nesrba s velikih područja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini”.¹¹⁰

32. Zatim je Pretresno veće analiziralo relevantne dokaze. Najpre je ocenilo Stanišićev i Simatovićev položaj i ovlašćenja u SDB-u MUP-a Srbije.¹¹¹ U tom kontekstu, Pretresno veće je primilo na znanje dokaze o tome da su MUP Srbije činile dve službe – Služba državne bezbednosti, poznata kao SDB, i Služba javne bezbednosti (dalje u tekstu: SJB)¹¹² – i da je zadatak SDB-a bio da kroz obaveštajni rad štiti pravni i društveni poredak, i da se bavi političkim kriminalom, terorizmom i ekstremizmom, dok se SJB bavio kriminalom opšteg karaktera.¹¹³

¹⁰³ V. Prvostepena presuda, par. 970, 1055 -1236.

¹⁰⁴ Prvostepena presuda, poglavlja 5 i 6.

¹⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 1265, gde se upućuje na Optužnicu, par. 13.

¹⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 1265, gde se upućuje na Optužnicu, par. 14.

¹⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 1265, gde se upućuje na Optužnicu, par. 11.

¹⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 1266-1269, gde se upućuje na Optužnicu, par. 7, 15.

¹⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 1266-1269.

¹¹⁰ Prvostepena presuda, par. 1270. V. takođe Optužnica, par. 14.

¹¹¹ Prvostepena presuda, par. 1272-1286.

¹¹² Prvostepena presuda, par. 1273.

¹¹³ Prvostepena presuda, par. 1273.

33. Pretresno veće je konstatovalo da je Stanišić tokom 1991. godine bio na položaju zamenika načelnika SDB-a Srbije, a da je od 31. decembra 1991. godine do kraja perioda na koji se odnosi Optužnica bio na položaju načelnika SDB-a Srbije¹¹⁴ i da je, mada nije bio dužan “da proverava svaku pojedinu isplatu koju izvrši [SDB Srbije] ili da za nju zna”, u dužnosti načelnika SDB-a Srbije “spadalo odlučivanje o primeni sredstava i metoda”.¹¹⁵ Pretresno veće je dalje konstatovalo da je Simatović u periodu na koji se odnosi Optužnica bio zaposlen u Drugoj upravi SDB-a Srbije i da je od 1. maja 1992. godine bio zamenik načelnika te uprave.¹¹⁶ Prema dokazima na koje je ukazalo Pretresno veće, ta uprava se bavila obaveštajnim radom koji je bio ograničen na delovanje van Srbije.¹¹⁷ Pretresno veće je takođe konstatovalo da je 1. maja 1993. raspoređen na mesto specijalnog savetnika u SDB-u Srbije.¹¹⁸ Međutim, Pretresno veće nije moglo samo na osnovu položaja koje je Simatović zauzimao izvesti zaključak da je on odgovoran za neka dela koja se generalno pripisuju SDB-u Srbije.¹¹⁹

34. Nakon što je razmotrilo položaj i ovlašćenja Stanišića i Simatovića, Pretresno veće je razmotrilo da li je Stanišićevo i Simatovićevo navodno angažovanje u vezi s raznim srpskim snagama, kako je opisano u Optužnici, zaista dokazano.¹²⁰

35. Što se tiče Jedinice,¹²¹ Pretresno veće je zaključilo da su Stanišić i Simatović: (i) formirali Jedinicu u periodu od maja do avgusta 1991;¹²² (ii) najkasnije od septembra 1991. imali komandu nad Jedinicom i rukovodili njenim angažovanjem i aktivnostima obuke;¹²³ i (iii) organizovali učešće Jedinice u raznim dejstvima u SAO Krajini u julu 1991, u SAO SBZS u septembru 1991. i tokom 1995, i u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995, i za to vreme je finansirali, pružali joj logističku i drugu podršku i/ili organizovali obuku pripadnika Jedinice u kontekstu tih dejstava.¹²⁴ Prema konstataciji Pretresnog veća, pripadnici Jedinice i sami su postajali instruktori koji su

¹¹⁴ Prvostepena presuda, par. 1279. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1272.

¹¹⁵ Prvostepena presuda, par. 1279.

¹¹⁶ Prvostepena presuda, par. 1286. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1284.

¹¹⁷ Prvostepena presuda, par. 1284.

¹¹⁸ Prvostepena presuda, par. 1286. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1285.

¹¹⁹ Prvostepena presuda, par. 1286.

¹²⁰ Prvostepena presuda, poglavlja 6.3-6.7. V. takođe Optužnica, par. 7, 15-16; Prvostepena presuda, par. 1266-1268.

¹²¹ Prvostepena presuda, poglavlja 6.3, 6.5.3, 6.5.4. Jedinica je u u avgustu 1993. ozvaničena u okviru strukture SDB-a Srbije kao Jedinica za antiteroristička dejstva (dalje u tekstu: JATD). Prvostepena presuda, par. 1443, 1445.

¹²² Prvostepena presuda, par. 1421-1423, 2318.

¹²³ Prvostepena presuda, par. 1489, 2318. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1445.

¹²⁴ Prvostepena presuda, par. 1366, 1369, 1426, 1443, 1445, 1489-1490, 1492, 1534, 1536, 1538, 1569-1570, 1600-1602, 1639, 1674, 1677-1679, 1702-1704, 1718, 1727, 1749, 2006, 2011, 2059, 2067, 2080, 2090, 2318, 2321, 2323-2328, 2335, 2353. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1267, gde stoji da se formulacija iz Optužnice “organizovali [...] učešće” izvesnih jedinica, prema shvatanju Pretresnog veća, odnosi prevashodno na “angažovanje tih jedinica u konkretnim vojnim dejstvima (uključujući sve relevantne pripreme za to angažovanje), u kojima su te jedinice možda bile uključene u komandnu strukturu drugih vojnih snaga”.

obučavali pripadnike drugih srpskih snaga u raznim centrima za obuku.¹²⁵ Međutim, Pretresno veće nije zaključilo da su Stanišić ili Simatović lično rukovodili učešćem Jedinice u dejstvima u periodu od 1991. do 1995,¹²⁶ s izuzetkom zaključka da je Simatović rukovodio Jedinicom tokom nekih dejstava u SAO Krajini SAO SBZS u junu, avgustu i septembru 1991.¹²⁷

36. Što se tiče Stanišićevog i Simatovićevog ponašanja po pitanju policije SAO Krajine,¹²⁸ Pretresno veće je zaključilo da su oni od kraja avgusta 1990. do kraja maja 1991. godine organizovali formiranje policije SAO Krajine i rukovodili njime, u saradnji s Milanom Martićem (dalje u tekstu: Martić),¹²⁹ koji je, kao ministar odbrane SAO Krajine od maja 1991. i ministar unutrašnjih poslova od juna 1991, bio nadležan za policiju SAO Krajine.¹³⁰ Pretresno veće je dalje zaključilo da su Stanišić i Simatović: (i) u periodu od decembra 1990. do maja ili juna 1991. organizovali logističku podršku policiji SAO Krajine, između ostalog, u vidu isporuke oružja i municije, i rukovodili time;¹³¹ (ii) u periodu od decembra 1990. otprilike do septembra 1991. godine organizovali finansiranje policije SAO Krajine i rukovodili njime;¹³² i (iii) u periodu od kraja aprila do jula ili avgusta 1991. organizovali obuku pripadnika policije SAO Krajine i rukovodili njome.¹³³ Ni za Stanišića ni za Simatovića nije zaključeno da su posle tih perioda pružali bilo kakvu pomoć policiji SAO Krajine.¹³⁴

37. Što se tiče SDG-a,¹³⁵ Pretresno veće je zaključilo da su Stanišić i Simatović: (i) finansirali i podržavali angažovanje SDG-a u dejstvima u Bosni i Hercegovini 1994. i 1995. i u dejstvima u

¹²⁵ Prvostepena presuda, par. 1369, 1393-1394, 1421, 1446, 1488, 1493, 1533-1534, 1539, 1568, 1571, 1597, 1600, 1604, 1639, 1672-1674, 1680, 1699, 1701-1702, 1705, 1719, 1727, 1746, 2327. Razni centri za obuku koji se pominju u tim paragrafima Prvostepene presude nalazili su se u SAO Krajini i u SAO SBZS, kao i u Srbiji i u Bosni i Hercegovini. U vezi s obukom drugih srpskih snaga, v. takođe dole par. 36, 39.

¹²⁶ Prvostepena presuda, par. 1426, 1490, 1537, 1569, 1603, 1676, 1703, 2006, 2056-2057, 2322, 2335, 2353. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1266, gde stoji da se formulacija iz Optužnice "rukovodili [...] učešćem" izvesnih jedinica u konkretnim dejstvima, prema shvatanju Pretresnog veća, odnosi "na naređivanje ili komandovanje jedinicama u vojnim dejstvima".

¹²⁷ Prvostepena presuda, par. 1426, 1490, 2352.

¹²⁸ Prvostepena presuda, poglavlja 6.3.2, 6.6.

¹²⁹ Prvostepena presuda, par. 2159, 2331. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1266, gde stoji da se, prema shvatanju Pretresnog veća, formulacija iz Optužnice "organizovali i rukovodili formiranjem" izvesnih jedinica odnosi na osnivanje ili proces osnivanja tih jedinica.

¹³⁰ Prvostepena presuda, par. 2153, 2332. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2137-2139, 2152.

¹³¹ Prvostepena presuda, par. 2154, 2208, 2331. Pored toga, konstatovano je da su Stanišić i Simatović barem u jednoj prilici, u aprilu 1991. godine, obezbedili policiji SAO Krajine opremu za vezu. Prvostepena presuda, par. 2156, 2211, 2213.

¹³² Prvostepena presuda, par. 2153, 2155, 2199, 2201-2202. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2331. Pretresno veće je zaključilo da su Simatović i Stanišić organizovali finansiranje policije SAO Krajine i rukovodili njime, i to Simatović najmanje u dva navrata u periodu od decembra 1990. do maja ili juna 1991, a Stanišić januara 1991. i otprilike septembra 1991. V. Prvostepena presuda, par. 2153, 2155, 2199, 2201-2202.

¹³³ Prvostepena presuda, par. 1369, 1426, 2197-2198, 2327, 2330.

¹³⁴ V. Prvostepena presuda, par. 2212. Pretresno veće je takođe zaključilo da su dokazi nedovoljni da bi zaključilo da su Stanišić ili Simatović u periodu posle jula 1991. organizovali obuku pripadnika policije SAO Krajine ili rukovodili njom. V. Prvostepena presuda, par. 2198.

¹³⁵ Prvostepena presuda, poglavlja 6.4, 6.5.3 -6.5.4.

SAO SBZS 1995, između ostalog, tako što su dostavljali municiju;¹³⁶ i (ii) u periodu od 1994. do 1995. i nezavisno od konkretnih dejstava organizovali finansiranje pripadnika SDG-a i podršku SDG-u sređujući pripadnicima SDG-a zdravstvenu zaštitu, i rukovodili time.¹³⁷ Pretresno veće je dalje zaključilo da je Simatović organizovao učešće SDG-a u nekim dejstvima u Bosni i Hercegovini 1994. i 1995, a da je Željko Ražnatović zvan Arkan (dalje u tekstu: Arkan), osnivač SDG-a,¹³⁸ održavao redovan telefonski kontakt sa Simatovićem tokom tih dejstava.¹³⁹ S druge strane, Pretresno veće je zaključilo da su dokazi nedovoljni da bi se ustanovilo da su Stanišić ili Simatović: (i) organizovali formiranje SDG-a u oktobru 1990. ili rukovodili time;¹⁴⁰ ili da su (ii) organizovali učešće SDG-a u dejstvima u SAO SBZS 1991. i 1992, i u izvesnim opštinama u Bosni i Hercegovini 1991. i 1992. i da su rukovodili time, ili da su finansirali, snabdevali ili podržavali SDG u kontekstu tih dejstava.¹⁴¹

38. Što se tiče Škorpiona,¹⁴² Pretresno veće se uverilo da su ih Stanišić i Simatović najmanje jednom prilikom snabdeli municijom tokom jedne operacije u Bosni i Hercegovini 1995.¹⁴³ Međutim, Veće nije moglo da zaključi da su Stanišić ili Simatović podržavali, organizovali i finansirali njihovo učešće u toj operaciji ili da su rukovodili njim.¹⁴⁴ Pretresno veće je takođe konstatovalo da su dokazi nedovoljni da bi zaključilo da su Stanišić ili Simatović: (i) organizovali formiranje Škorpiona krajem 1991. ili početkom 1992, ili da su rukovodili njim;¹⁴⁵ (ii) podržavali, organizovali i finansirali učešće Škorpiona u bilo kojoj drugoj konkretnoj operaciji ili da su rukovodili njim;¹⁴⁶ ili da su (iii) organizovali finansiranje, obuku, logističku podršku i druge vrste znatne pomoći Škorpionima ili da su rukovodili time van vremenskog okvira tih operacija.¹⁴⁷

39. Što se tiče drugih srpskih snaga,¹⁴⁸ Pretresno veće je zaključilo da su, u periodu od 1991. do 1995, Stanišić i Simatović organizovali obuku pripadnika raznih drugih oružanih grupa, kao što su

¹³⁶ Prvostepena presuda, par. 1880, 2006, 2037, 2039, 2068, 2084, 2087, 2092, 2333 (a posebno fusnota 5006).

¹³⁷ Prvostepena presuda, par. 1911-1912, 2333 (a posebno fusnota 5006).

¹³⁸ Prvostepena presuda, par. 1759, 1762.

¹³⁹ Prvostepena presuda, par. 2005, 2010 (operacija "Pauk"), 2035, 2039 (operacija na Treskavici i u Trnovu). V. takođe Prvostepena presuda, par. 2353. Nije zaključeno da je Stanišić organizovao učešće SDG-a u tim operacijama. Prvostepena presuda, par. 2010, 2039. Što se tiče ostalih dejstava u Bosni i Hercegovini 1994. i 1995. (na primer, dejstava u Banjaluci) i dejstava u SAO SBZS 1995, Pretresno veće je zaključilo da su dokazi nedovoljni da bi zaključilo da su Stanišić ili Simatović organizovali učešće SDG-a. Prvostepena presuda, par. 1879, 2058. Pretresno veće takođe nije moglo da zaključi da su Stanišić ili Simatović rukovodili učešćem SDG-a u bilo kojim dejstvima 1994. i 1995. Prvostepena presuda, par. 1813, 2006, 2037, 2056-2057.

¹⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 1762.

¹⁴¹ Prvostepena presuda, par. 1789, 1791, 1800, 1839-1840, 1857-1860.

¹⁴² Prvostepena presuda, poglavlje 6.5.

¹⁴³ Prvostepena presuda, par. 2068, 2334.

¹⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 2034, 2041, 2069, 2073, 2334.

¹⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 1937. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1935.

¹⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 2006, 2008, 2034, 2041, 2056-2058, 2069, 2073.

¹⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 2073, 2104.

¹⁴⁸ Prvostepena presuda, poglavlja 6.3.2-6.3.3, 6.6-6.7.

MUP SAO SBZS, VRS, TO Skelani, Srpska vojska Krajine (dalje u tekstu: SVK), JNA i paravojne grupe poznate kao Karagini ljudi i Miće.¹⁴⁹ Pretresno veće je dalje zaključilo da su: (i) Stanišić i Simatović organizovali obuku pripadnika TO-a SAO Krajine u periodu od aprila do jula ili avgusta 1991;¹⁵⁰ i da je (ii) Stanišić organizovao logističku podršku u vidu dostave oružja TO-u SAO Krajine u periodu od kraja 1991. do aprila 1992.¹⁵¹ Međutim, Veće nije moglo da zaključi da su Stanišić ili Simatović organizovali finansiranje ili bilo koju drugu vrstu podrške TO-u SAO Krajine ili da su rukovodili time.¹⁵² Što se tiče policije i TO-a SBZS,¹⁵³ formiranih u periodu od sredine jula do avgusta 1991,¹⁵⁴ Pretresno veće je zaključilo da su dokazi nedovoljni da bi se ustanovilo da su Stanišić ili Simatović organizovali formiranje, logističku podršku, finansiranje ili obuku tih oružanih grupa, ili da su rukovodili time, osim što je utvrđeno da su organizovali obuku jedne grupe pripadnika MUP-a SBZS od maja 1992.¹⁵⁵ Pretresno veće takođe nije moglo da zaključi da su Stanišić ili Simatović imali kontrolu nad TO-om SBZS.¹⁵⁶ Što se tiče TO-a Zvornik,¹⁵⁷ formiranog u aprilu 1992,¹⁵⁸ Pretresno veće je takođe zaključilo da su dokazi nedovoljni da bi ustanovilo da su Stanišić ili Simatović organizovali formiranje, logističku podršku, finansiranje ili obuku tog TO-a, ili da su rukovodili time.¹⁵⁹

40. Pri donošenju ovih zaključaka o Stanišićevom i Simatovićevom ponašanju kad je reč o raznim srpskim snagama, Pretresno veće je razmotrilo i dokaze o političkim vezama između srpskog rukovodstva u Srbiji, uključujući Stanišića i Simatovića, i srpskog rukovodstva u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, i s tim u vezi donelo neke zaključke.

41. Konkretno, u vezi sa SAO Krajinom, Pretresno veće je prihvatilo svedočenje Milana Babića (dalje u tekstu: Babić), tadašnjeg predsednika Vlade SAO Krajine,¹⁶⁰ da je “paralelnu strukturu” vlasti i moći: (i) u SAO Krajini SDB Srbije počeo da formira u avgustu 1990. godine i da je ona počela s radom u aprilu 1991. i funkcionisala u saradnji sa Sekretarijatom unutrašnjih poslova (dalje u tekstu: SUP) i MUP-om SAO Krajine; (ii) da su je činili pripadnici SDB-a i SJB-a Srbije, policajci iz srpskih opština u Hrvatskoj i članovi Srpske demokratske stranke (dalje u tekstu: SDS),

¹⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 1426, 1493, 1539, 1571, 1604, 1680, 1705, 1719, 2255, 2328.

¹⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 1369, 1426, 2197-2198, 2327.

¹⁵¹ Prvostepena presuda, par. 2210.

¹⁵² Prvostepena presuda, par. 2204, 2214.

¹⁵³ Prvostepena presuda, poglavlja 6.3.3, 6.4.4, 6.7.

¹⁵⁴ Prvostepena presuda, par. 2232.

¹⁵⁵ Prvostepena presuda, par. 1493, 2235-2236, 2254-2255, 2257-2260.

¹⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 1837, 2233, 2253.

¹⁵⁷ Prvostepena presuda, poglavlje 6.7.

¹⁵⁸ Prvostepena presuda, par. 2270.

¹⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 2273, 2285, -2287.

¹⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 155, 2111, 2222.

i da su njome rukovodili predsednik Srbije Slobodan Milošević (dalje u tekstu: Milošević)¹⁶¹ i SDB Srbije; (iii) da nije bila podređena Vladi SAO Krajine, već je funkcionisala paralelno s vlastima SAO Krajine i svoje odluke je silom nametala vlastima; (iv) da je centralna ličnost te strukture bio Stanišić, a zatim su sledili, između ostalih, Simatović i Martić; i da su tom strukturom (v) “uveli diskriminatorску praksu prema Hrvatima i provocirali sukobe, pokušavajući da uspostave kontrolu nad Krajinom”.¹⁶² U kontekstu te paralelne strukture, Pretresno veće je razmotrilo Stanišićeva i Simatovićeva dela vezana za formiranje policije SAO Krajine i pružanje pomoći toj policiji, kao i njihovu saradnju s Martićem s tim u vezi.¹⁶³ Pored toga, Pretresno veće je zaključilo sledeće: (i) od kraja aprila ili početka maja pa do jula 1991, Simatović, Martić i Dragan Vasiljković zvani Kapetan Dragan (dalje u tekstu: Kapetan Dragan),¹⁶⁴ između ostalih, saradivali su na uspostavljanju i funkcionisanju centra za obuku u Golubiću u SAO Krajini;¹⁶⁵ (ii) Stanišić i Simatović su finansirali obuku u centru za obuku u Golubiću;¹⁶⁶ i (iii) u periodu od aprila do jula ili avgusta 1991. Stanišić i Simatović su organizovali obuku, između ostalih, pripadnika Jedinice i pripadnika policije i TO-a SAO Krajine u tom centru za obuku i u centru na kninskoj tvrđavi u SAO Krajini.¹⁶⁷

42. S druge strane, kad je reč o SAO SBZS, Pretresno veće na osnovu relevantnih dokaza nije moglo da zaključi da je Stanišić kontrolisao ili uticao na odluke koje je predsednik SAO SBZS Goran Hadžić (dalje u tekstu: Hadžić)¹⁶⁸ donosio o formiranju policije ili TO-a SBZS tokom 1991.¹⁶⁹ Ovaj i druge zaključke o tome da Stanišić i Simatović nisu imali veze s policijom i TO-om SBZS¹⁷⁰ Pretresno veće je donelo uprkos svojim konstatacijama da su: (i) oni koji su radili za SDB

¹⁶¹ V. Prvostepena presuda, par. 2004, 2074, 2247, 2300; *Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića*, predmet br. IT-03-69-T, Odluka po Drugom zahtevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 28. januar 2010, kojom su formalno primljene na znanje izvesne činjenice navedene u *Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića*, predmet br. IT-03-69-PT, Drugi zahtev tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, s Dodatkom, 12. decembar 2008, Dodatak, Predložene činjenice (dalje u tekstu: Činjenice o kojima je presuđeno III), br. 11.

¹⁶² Prvostepena presuda, par. 2120, 2150.

¹⁶³ V. gore, par. 36. 36. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2120, 2150, uzeto zajedno s Prvostepena presuda, par. 2151--2159.

¹⁶⁴ V. Prvostepena presuda, par. 1302. Što se tiče Kapetana Dragana, Pretresno veće je zaključilo da je, u periodu od maja do kraja avgusta 1991. godine on komandovao pripadnicima Jedinice u centrima za obuku u Golubiću i na kninskoj tvrđavi, kao i tokom dejstava u Glini i Strugi u julu 1991. Veće je takođe zaključilo da je on od formiranja Jedinice pa barem do avgusta 1991. tesno saradivao sa Simatovićem i odgovarao direktno njemu, ali da je u svom delovanju imao veću samostalnost od drugih pripadnika Jedinice. V. Prvostepena presuda, par. 1398, 1425. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1368. Pretresno veće je takođe zaključilo da Kapetan Dragan od jula ili avgusta 1991. nije više bio pripadnik Jedinice i da je tada napustio SAO Krajinu. V. Prvostepena presuda, par. 1370, 1566-1567, 2287. V. takođe Prvostepena presuda, par. 180, 182-185, 377, 387, 1001, fusnota 854, uzeto zajedno s Prvostepenom presudom, par. 404, fusnote 872, 875.

¹⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 1366, 2327. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1365, 1367-1368, 1421, 2332.

¹⁶⁶ Prvostepena presuda, par. 1366, 2327, gde je Pretresno veće takođe konstatovalo da je Simatović u centar u Golubiću dopremao gorivo, vozila, zalihe i opremu. V. takođe Prvostepena presuda par. 1422, 2332.

¹⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 1369, 1426, 2197-2198, 2327.

¹⁶⁸ V. Prvostepena presuda, par. 2235, 2298, uzeto zajedno s Prvostepenom presudom, par. 2222.

¹⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 2235. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1837, 2298, 2303.

¹⁷⁰ V. gore, par. 3939.

ili SJB Srbije ili bili povezani s njima – kao što su Ilija Kojić (dalje u tekstu: Kojić), Radoslav (ili Radovan/Ante) Kostić (dalje u tekstu: Kostić) i Radovan Stojičić zvani Badža (dalje u tekstu: Badža) – predvodili policiju i/ili TO SBZS, radili za njih ili su im dostavljali oružje;¹⁷¹ i (ii) pripadnici SJB-a iz MUP-a Srbije obučavali pripadnike policije i TO-a SBZS, nakon sastanka održanog u Beogradu vezanog za slanje starešina i policajaca SJB-a, kojem je prisustvovao Stanišić.¹⁷² Pored toga, Veće je odbacilo kao neutemeljeno svedočenje jednog svedoka da je: (i) Hadžić tokom 1991. i nedugo pre i posle, više puta išao u Beograd na sastanke s Miloševićem i Stanišićem u vezi s formiranjem i upravljanjem Vladom SAO SBZS; i da je (ii) utisak tog svedoka bio da Milošević kontroliše Hadžića preko Arkana, koji je takođe bio aktivan u SAO SBZS, i preko Badže, kao i da je Stanišić bio veza između Miloševića, s jedne strane, i Arkana i Badže, s druge.¹⁷³

43. Pretresno veće nije donelo nikakav konkretan zaključak o političkom uticaju Stanišića i Simatovića na srpsko rukovodstvo u Bosni i Hercegovini. Pretresno veće je razmotrilo i donelo zaključke samo o sledećem: (i) Stanišićevim kontaktima s Radovanom Karadžićem (dalje tekstu: Karadžić),¹⁷⁴ predsednikom Srpske Republike Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: republika bosanskih Srba),¹⁷⁵ između ostalog, putem njihovih presretnutih razgovora i sastanka kojem su, između ostalih, prisustvovali Milošević, Stanišić i Karadžić; i (ii) Simatovićevom prisustvu na sastanku kojem je, između ostalih, prisustvovao Ratko Mladić (dalje u tekstu: Mladić). Oboje će biti detaljnije opisano dole u tekstu.¹⁷⁶

44. Osim gorenavedene ocene Stanišićevog i Simatovićevog angažovanja u vezi s raznim srpskim snagama, Pretresno veće je ocenilo i njihovo navodno obezbeđivanje kanala veze među ključnim učesnicima u UZP-u, za što tužilaštvo takođe tvrdi da je jedno od dela kojima su doprineli UZP-u.¹⁷⁷ U tom kontekstu, na temelju dokaza o Stanišićevim i Simatovićevim kontaktima s drugim navodnim učesnicima u UZP-u,¹⁷⁸ uključujući Martića,¹⁷⁹ Babića,¹⁸⁰ Hadžića,¹⁸¹

¹⁷¹ Prvostepena presuda, par. 1437, 1502, 1837, 2222, 2224, 2231-2234, 2246-2248, 2253, 2257. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2299, 2314-2315; dole, par. 5050, u vezi sa Stanišićevim odlaskom u Dalj, u SAO SBZS, 19. ili 20. septembra 1991. (dalje u tekstu: poseta Dalju u septembru 1991).

¹⁷² Prvostepena presuda, par. 2254. takođe Prvostepena presuda, par. 2240-2241.

¹⁷³ Prvostepena presuda, par. 1837, 2222, 2235, 2298, 2303. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1789, na koji se upućuje u Prvostepenoj presudi, par. 2303. U vezi s aktivnošću SDG-a, uključujući Arkana, u SAO SBZS, v. konkretno, Prvostepena presuda, par. 1759, 1774-1785, 1789-1791, 1816-1831, 1836, 2258.

¹⁷⁴ V. npr. Prvostepena presuda, par. 2295, 2307-2312.

¹⁷⁵ V. Prvostepena presuda, par. 1862, gde se Karadžić spominje kao "predsednik Republike bosanskih Srba". Pretresno veće je napomenulo da je 12. avgusta 1992. ime Republike bosanskih Srba zvanično promenjeno u Republika Srpska (dalje u tekstu: RS). V. Prvostepena presuda, str. 7.

¹⁷⁶ V. dole, par. 44, 48-49, 54.

¹⁷⁷ Prvostepena presuda, poglavlje 6.8. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1269; Optužnica, par. 15(a).

¹⁷⁸ V. konkretno, Prvostepena presuda, poglavlje 6.8.

¹⁷⁹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 324, 1365-1366, 2110, 2122, 2153-2154, 2199, 2231-2232, 2340, 2354.

¹⁸⁰ V. npr. Prvostepena presuda, par. 325, 1297, 1317, 1334, 2142, 2294, 2308. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2295, fusnota 4916.

Karadžića¹⁸² i/ili Mladića,¹⁸³ Pretresno veće je najpre zaključilo da su Stanišić i Simatović “bili u direktnom i čestom kontaktu s mnogima od njih”.¹⁸⁴ Pretresno veće je potom razmotrilo Stanišićevu i Simatovićevu konkretnu ulogu u obezbeđivanju kanala komunikacije među ključnim učesnicima u UZP-u. Što se tiče Stanišića, Pretresno veće je zaključilo da je on povremeno služio kao veza, barem između Miloševića i Martića, kao i između Miloševića i Karadžića, i da je prenosio poruke i informacije.¹⁸⁵ Međutim, Pretresno veće je zaključilo da dokazi ukazuju na to da je Milošević i s Martićem i s Karadžićem održavao i direktne kontakte, bez Stanišićevog posredovanja, kao i da su Milošević i Babić bili u redovnom i direktnom kontaktu.¹⁸⁶ Što se tiče Stanišićeve navodne uloge veze između Miloševića i Hadžića, Pretresno veće je smatralo da dokazi o tome nisu pouzdani.¹⁸⁷ Pretresno veće je stoga konstatovalo da ne može da donese zaključak da je Stanišić omogućavao, ili čak u znatnoj meri olakšavao kontakte između tih navodnih učesnika u UZP-u.¹⁸⁸ Kad je reč o Simatoviću, iako je Pretresno veće zaključilo da je bio “u direktnom i čestom kontaktu s mnogim [drugim učesnicima u UZP-u]”¹⁸⁹ i da je “dobijao obaveštajne podatke iz raznih izvora”,¹⁹⁰ ono je konstatovalo da ne može da donese zaključak da je bio “kanal veze između ključnih učesnika” u UZP-u.¹⁹¹

45. Nakon što je analiziralo dokaze i donelo goreopisane činjenične zaključke o zločinima počinjenim u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini i u vezi sa Stanišićevim i Simatovićevim položajem i ovlašćenjima, kao i njihovim ponašanjem, Pretresno veće nije utvrdilo da li je UZP postojao, šta je bio njegov zajednički cilj¹⁹² i ko je u njemu učestvovao.¹⁹³ Pretresno veće nije razmotrilo ni da li su Stanišić i Simatović značajno doprineli zajedničkom zločinačkom cilju UZP-a. Pretresno veće nije razmotrilo te elemente odgovornosti na osnovu UZP-a niti je donelo ikakve zaključke o njima, već je odmah pristupilo oceni Stanišićeve i Simatovićeve *mens rea* za odgovornost na osnovu UZP-a.¹⁹⁴

¹⁸¹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 2222, 2233, 2235, 2248, 2298-2299, 2303, 2313-2315. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1837.

¹⁸² V. npr. Prvostepena presuda, par. 2295, 2307-2312.

¹⁸³ V. npr., Prvostepena presuda, par. 2310-2312, 2350-2351.

¹⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 2302. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2291.

¹⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 2302.

¹⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 2302.

¹⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 2303.

¹⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 2302-2303. V. takođe Prvostepena presuda par. 2306, 2335.

¹⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 2302.

¹⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 2304.

¹⁹¹ Prvostepena presuda, par. 2304. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2338.

¹⁹² Optužnica, par. 11, 13-14.

¹⁹³ Optužnica, par. 12. Pretresno veće je u više navrata govorilo o “navodnim učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu”, a da nije utvrdilo da li su pojedinci na koje se to odnosi zaista bili učesnici u UZP-u. V. npr. Prvostepena presuda, par. 2290-2291, 2302.

¹⁹⁴ Prvostepena presuda, par. 2305-2354.

46. Prilikom utvrđivanja da li je zadovoljena *mens rea* za odgovornost na osnovu UZP-a, Pretresno veće je napomenulo da će najpre razmotriti dokaze o konkretnim Stanišićevim i Simatovićevim “preduzeti[m] radnj[ama] ili izgovoreni[m] reči[ma]”, koje je tužilaštvo u svom završnom pretresnom podnesku navelo kao pokazatelje njihove *mens rea*.¹⁹⁵ Pretresno veće je izjavilo da će potom analizirati kakvi se zaključci mogu izvesti o Stanišićevoj i Simatovićevoj nameri na osnovu njihovih postupaka, koje je prethodno ocenilo u Prvostepenoj presudi.¹⁹⁶

47. Konkretno, Pretresno veće je razmotrilo sledeće primere u vezi sa Stanišićem: (i) presretnuti razgovor njega i Karadžića od 22. januara 1992 (dalje u tekstu: presretnuti razgovor od 22. januara 1992);¹⁹⁷ (ii) njegove komentare na sastanku održanom 13. i 14. decembra 1993. u Beogradu (dalje u tekstu: komentari tokom sastanka u decembru 1993);¹⁹⁸ i (iii) njegovu posetu Dalju u septembru 1991.¹⁹⁹

48. Prema rečima Pretresnog veća, u presretnutom razgovoru od 22. januara 1992:

Karadžić je obavestio Stanišića da su razgovarali s Hrvatima koji su, kako je Karadžić rekao, zabrinuti zbog plebiscita i zbog suverene Bosne i Hercegovine. Karadžić je Hrvatima rekao: “Mi nećemo cijepanje [Bosne i Hercegovine], jer je to i nepopularno i nepotrebno”. Karadžić je rekao da je jednom čoveku bliskom Tuđmanu kazao da bi Srbi i Hrvati svoja sporna pitanja mogli da reše u roku od mesec ili dva. Zatim je nastavio: “[S]a jednom elastičnošću i dobrom voljom bi mogli da završe svoj spor. Inače im predstoji trideset godina mučenja. Sa plavim šljemovima, sa, sa sporovima, sa ovim, sa onim...” Na to je Stanišić rekao: “S ubijanjima.” i nastavio: “Ne. Mi ćemo onda njih morati poterat' u Beograd, da znate! [...] Pa nema nam druge. [...] Ili ćemo ih istrebiti do kraja, pa da vidimo gde ćemo.” Karadžić se s tim složio. Stanišić je dodao: “Ma ne, ako oni hoće to, onda će imati. Onda će imati totalni rat. [...] Bolje k'o ljudi”.²⁰⁰

Pretresno veće je smatralo da se ovaj razgovor između Stanišića i Karadžića, “po svemu sudeći, ticao sukoba u Hrvatskoj i teškoća i opasnosti koje će iskrsnuti ako sukobljene strane ne postignu dogovor”.²⁰¹ Stoga je Pretresno veće smatralo da su Stanišićevo pominjanje ubijanja i njegova opaska o istrebljenju u tom razgovoru “suviše neodređene da bi se mogle protumačiti kao potvrda za navod da je Stanišić posedovao nameru da ostvari navodni zajednički zločinački cilj”.²⁰²

49. Što se tiče Stanišićevih komentara tokom sastanka u decembru 1993, Pretresno veće je primetilo da su, prema dokazima, sastanku prisustvovali, između ostalih, Milošević, Momčilo

¹⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 2306-2315, 2338-2351.

¹⁹⁶ Prvostepena presuda, par. 2306, 2338, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlja 6.3-6.8.

¹⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 2307-2309. Ovaj presretnuti razgovor je dokazni predmet br. P00690, Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića.

¹⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 2310-2312.

¹⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 2313-2315.

²⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 2307 (reference unutar citata izostavljene), gde se upućuje na dokazni predmet br. P00690, Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Jovice Stanišića, str. 5-7.

²⁰¹ Prvostepena presuda, par. 2309.

²⁰² Prvostepena presuda, par. 2309. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2316.

Perišić, Mile Mrkšić (dalje u tekstu: Mrkšić) i Stanišić iz Srbije i Karadžić, Momčilo Krajišnik i Mladić iz Republike bosanskih Srba.²⁰³ Prema rečima Pretresnog veća, na tom sastanku:

Stanišić je [...] rekao da je sastanak sazvan na inicijativu delegacije iz Republike bosanskih Srba i ovako objasnio svrhu sastanka: “Na vašu inicijativu smo se sastali a u cilju poboljšanja oper.-takt. položaja i da vidimo pomoć Srbije”. Karadžić je rekao da je trenutak za bosanske Srbe najpovoljniji, pošto drže 75 posto teritorije, i da su spremni da okončaju rat. Karadžić je priznao da će deo teritorije morati da se vrati, zato što će to zahtevati međunarodna zajednica. On je izneo strateške ciljeve bosanskih Srba i naglasio da cilj da se zadrži deo Sarajeva predstavlja prioritet. U strateške ciljeve spadali su i “državno razgraničenje od druge dve nacionalne zajednice” i uspostavljanje kontrole nad jednim brojem teritorija. Tokom drugog dana sastanka Stanišić je izjavio: “Mi možemo izdvojiti 100–120 ljudi, zajedno sa Karišikom”. Stanišić je dodao da je njihova borbena grupa spremna da krene sutradan.²⁰⁴

Pretresno veće je konstatovalo da se na tom sastanku “raspravljalo o praktičnim i logističkim mogućnostima Srbije za pružanje vojne pomoći Republici bosanskih Srba” i da ga “Stanišić nije ni sazvaio niti je njime predsedavao”.²⁰⁵ Stoga je Pretresno veće smatralo da “iz Stanišićevog, po svemu sudeći, ograničenog učešća u sastanku ne proizlazi da je on posedovao nameru da ostvari navodni zajednički zločinački cilj”.²⁰⁶ Takođe je zaključilo da se ni iz konteksta sastanka ni iz sadržaja rasprave ne može izvesti zaključak da postoji “veza između Stanišićeve ponude da pošalje 100 do 120 ljudi za dejstva oko Sarajeva i prisilnog i trajnog uklanjanja nesrba s pojedinih područja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini putem deportacije i prisilnog premeštanja”.²⁰⁷

50. Nadalje, u vezi sa Stanišićevom posetom Dalju u septembru 1991, Pretresno veće je razmotrilo dokaze o tome da je on tokom te posete počeo da viče na ljude zbog toga što se Vukovar još nije predao i da se zatim sastao s drugima, uključujući Hadžića, Kostića i Kojića, da razgovara o situaciji u Vukovaru.²⁰⁸ Međutim, Pretresno veće je istaklo da mu nisu predočeni dokazi o sadržaju tog sastanka.²⁰⁹ Pretresno veće je stoga izjavilo da iz toga što je Stanišić prisustvovao sastanku i njegovog nezadovoljstva time što se Vukovar još nije predao ne može da izvede zaključak da je on “delio zajednički zločinački cilj”.²¹⁰ Veće je dalje iznelo stav da bi “jednako razumno bilo i da se

²⁰³ Prvostepena presuda, par. 2310.

²⁰⁴ Prvostepena presuda, par. 2310 (reference unutar citata izostavljene), gde se upućuje na dokazni predmet br. P02532, Izvod iz Mladićevih dnevnika, str. 1-2, 8, dokazni predmet br. P00942, Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, potpisao Momčilo Krajišnik.

²⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 2312.

²⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 2312. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2316.

²⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 2312.

²⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 2314, gde se upućuje, između ostalog, na dokazni predmet br. P00401 (izjava svedoka JF-032) (poverljivo), dokazni predmet br. P00402 (svedok JF-032, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*) (poverljivo). V. takođe Prvostepena presuda, par. 2299.

²⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 2315.

²¹⁰ Prvostepena presuda, par. 2315. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2316.

Stanišićevi postupci u vezi s Vukovarom tumače tako kao da je njegova namera bila ograničena na to da se srpskim snagama pruži podrška kako bi vojnim sredstvima uspešno zauzele Vukovar”.²¹¹

51. U vezi sa Simatovićem, Pretresno veće je razmotrilo sledeće primere “preduzetih radnji ili izgovorenih reči”: (i) njegovo lično učešće u napadu na Lovinac u SAO Krajini u junu 1991;²¹² (ii) njegovo lično učešće u napadu na Vukovar u SAO SBZS u novembru 1991;²¹³ i (iii) njegovo učešće u planiranju operacije “Udar” u Bosni i Hercegovini i njegovu umešanost u povezana dejstva u Bratuncu i Skelanima 1993.²¹⁴

52. Što se tiče Simatovićevog ličnog učešća u napadu na Lovinac u junu 1991, Pretresno veće je zaključilo da su pre tog napada Simatović, Martić i Dušan Orlović razgovarali o njegovom cilju da se što veći deo lokalnog stanovništva nagna da ode, kako bi se uspostavila čisto srpska teritorija²¹⁵ i da je Simatović stoga u najmanju ruku znao za Martićevu nameru, “a možda je i delio”, da civile Hrvate prisilno udalji iz sela Lovinac.²¹⁶ Međutim Pretresno veće nije moglo da ustanovi ni detalje tog razgovora ni u kojoj se meri Simatović slagao s ciljevima o kojima je bilo reči.²¹⁷ Pretresno veće je dalje zaključilo da je Simatović učestvovao u tom napadu i rukovodio pripadnicima Jedinice tokom njega i, konkretno, da je planirao upotrebu oklopnog voza na području Lovinca i učestvovao u tome.²¹⁸ Međutim na osnovu predočenih dokaza Pretresno veće nije moglo s dovoljnom sigurnošću da utvrdi da je Simatović učestvovao u korišćenju oklopnog voza na području Lovinca s konkretnim ciljem da se seljani zastraše i nagnaju da odu.²¹⁹ Na kraju, Pretresno veće je takođe izjavilo da se na osnovu dokaza ne može s dovoljnom sigurnošću ustanoviti da li je iko napustio Lovinac tokom napada u junu 1991. ili neposredno posle njega.²²⁰

53. Kad je reč o Simatovićevom ličnom učešću u napadu na Vukovar u novembru 1991, Pretresno veće je razmotrilo dokaze o tome da je Simatović prisustvovao jednom sastanku pre

²¹¹ Prvostepena presuda, par. 2315.

²¹² Prvostepena presuda, par. 2340-2342, 2354.

²¹³ Prvostepena presuda, par. 2343-2345.

²¹⁴ Prvostepena presuda, par. 2346-2351.

²¹⁵ Prvostepena presuda, par. 2340, 2354. Žalbeno veće primećuje da je na drugim mestima u Prvostepenoj presudi Pretresno veće podsetilo da je bilo “slučajeva” kad je zaključilo da su konkretni napadi imali za cilj da se meštani prisile da odu “kako bi se uspostavila čisto srpska teritorija”. V. Prvostepena presuda, par. 1250. Međutim, napad na Lovinac u junu 1991. je jedini napad u vezi s kojim je Pretresno veće izričito zaključilo da je to bio cilj izvesnih učesnika. Prvostepena presuda, par. 335, 2340, 2354. Žalbeno veće takođe primećuje da Pretresno veće u paragrafima 335 i 1397 Prvostepene presude umesto Martića navodi Babića kao učesnika u tom razgovoru. Međutim, Žalbeno veće to smatra omaškom, s obzirom na dokaze na koje se Pretresno veće oslonilo i zaključke koje je iznelo na drugim mestima. Prvostepena presuda, par. 324, 2340, 2354.

²¹⁶ Prvostepena presuda, par. 2354.

²¹⁷ Prvostepena presuda, par. 2340.

²¹⁸ Prvostepena presuda, par. 2341. V. takođe Prvostepena presuda, par. 335, 337, 1426.

²¹⁹ Prvostepena presuda, par. 2341.

²²⁰ Prvostepena presuda, par. 2342. V. takođe Prvostepena presuda, par. 338.

napada na Vukovar i proslavi nakon njega, i da su u obe prilike, među ostalima, bili prisutni i Hadžić i Mrkšić.²²¹ Međutim, Pretresno veće je napomenulo da nisu iznete pojedinosti ni o onom o čemu se u tim prilikama razgovaralo ni o Simatovićevom učešću u razgovorima.²²² Pretresno veće je takođe zaključilo da su “krivičn[a] del[a] počinjen[a] tokom i posle napada na Vukovar novembra 1991. godine, [...] konkretno, [...] deportacije mnogih nesrba iz SAO SBZS, uključujući iz Vukovara”, ali da nije predočeno dovoljno dokaza na osnovu kojih bi se moglo ustanoviti da li su pripadnici Jedinice učestvovali u napadu na Vukovar.²²³ Pretresno veće je stoga zaključilo da iz toga što je Simatović bio prisutan u tim dvema prilikama “ne proizlazi da je posedovao nameru da prisilno i trajno ukloni nesrbe iz Vukovara” i da bi se to “jednako uverljivo moglo protumačiti i kao znak da je njegova namera bila ograničena na podršku srpskim snagama u cilju uspešnog osvajanja Vukovara vojnim sredstvima”.²²⁴

54. U vezi sa Simatovićevim učešćem u planiranju operacije “Udar” 1993, Pretresno veće je razmotrilo dokumentarne dokaze i zaključilo da je Simatović 28. februara 1993. učestvovao na sastanku na kom se planirala operacija “Udar”, koja je trajala od 14. februara do 25. aprila 1993.²²⁵ Pretresno veće je istaklo dokaze o tome da je tom sastanku prisustvovao i Mladić, koji je u direktivi izdatoj u novembru 1992. naredio da snage VRS-a prisile neprijatelja da područje Birača, Žepe i Goražda napusti zajedno s muslimanskim stanovništvom.²²⁶ Pretresno veće je zaključilo da se na osnovu dokaza ne može do detalja ustanoviti o čemu se na sastanku od 28. februara 1993. razgovaralo u vezi s ciljevima operacije “Udar”, niti u kojoj je meri Simatović učestvovao u tom razgovoru.²²⁷ Pretresno veće je takođe smatralo da Simatović jeste organizovao učešće Jedinice u borbenim dejstvima u Bratuncu i okolini od februara do avgusta 1993. godine i u borbenim dejstvima na području Skelana tokom marta i aprila 1993. godine, koja su bila deo operacije “Udar”, ali da tužilaštvo nije iznelo navode o tome da su tokom ili u okviru operacije “Udar” počinjena krivična dela, i Pretresno veće nije donelo zaključke o tome.²²⁸ S obzirom na to, Pretresno veće je zaključilo da dokazi o “Simatovićevim postupcima u vezi s operacijom 'Udar', sami po sebi ili u kontekstu ukupnih dokaza u vezi sa [Stanišićem i Simatovićem]”, nisu dovoljni

²²¹ Prvostepena presuda, par. 2344.

²²² Prvostepena presuda, par. 2345.

²²³ Prvostepena presuda, par. 2345.

²²⁴ Prvostepena presuda, par. 2345.

²²⁵ Prvostepena presuda, par. 2349-2351.

²²⁶ Prvostepena presuda, par. 2347, 2350.

²²⁷ Prvostepena presuda, par. 2351.

²²⁸ Prvostepena presuda, par. 2351.

“da bi se van razumne sumnje ustanovilo da je on posedovao nameru da protera muslimansko stanovništvo iz istočne Bosne i Hercegovine ili da u dolini Drine napravi etnički čist koridor”.²²⁹

55. Pretresno veće je, shodno tome, zaključilo da dokazi o gorepomenutim primerima Stanišićevih i Simatovićevih “preduzetih radnji ili izgovorenih reči”, koje je tužilaštvo navelo u svom završnom pretresnom podnesku, ne pokazuju njihovu *mens rea* za odgovornost na osnovu UZP-a.²³⁰

56. Smatrajući da nema neposrednih dokaza koji bi ukazivali na to da su Stanišić i Simatović delili nameru da se ostvari navodni zajednički zločinački cilj prisilnog i trajnog uklanjanja većine nesrba s velikih područja Hrvatske i Bosne i Hercegovine,²³¹ Pretresno veće je potom razmotrilo pitanje da li se zaključak o takvoj nameri može izvesti iz njihovih drugih postupaka tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.²³² Konkretno, Pretresno veće je odlučilo da razmotri kako Stanišićeva i Simatovićeva dela vezana za razne srpske snage, “tako i pitanje da li su srpske snage počinile krivična dela koja su bila deo cilja navodnog udruženog zločinačkog poduhvata”.²³³

57. U tom kontekstu, Pretresno veće je konkretno zaključilo sledeće: (i) Stanišić i Simatović organizovali su učešće Jedinice u dejstvima u Doboju 1992, znajući da su njeni pripadnici počinili krivična dela u Bosanskom Šamcu i “realno su mogli da predvide da će pripadnici Jedinice počinili krivična dela i u Doboju”,²³⁴ (ii) “verovatn[o je] da je Stanišić znao za” Mrkšićevu i Mladićevu nameru da natera nesrbe da odu, ali da je pripadnike Jedinice uprkos tome angažovao u dejstvima, uključujući ona u Skelanima 1993, u okviru operacije “Udar”, u kojima su oni saradivali s VRS-om i VJ i bili podređeni Mrkšiću,²³⁵ (iii) Stanišić i Simatović nastavili su da podržavaju policiju SAO Krajine i blisko saraduju s Martićem, iako su znali za njegovu nameru da deportuje nesrbe iz SAO Krajine i za zločine koje su pripadnici policije SAO Krajine počinili u periodu od aprila 1991. do

²²⁹ Prvostepena presuda, par. 2351.

²³⁰ Prvostepena presuda, par. 2307-2316, 2339 -2351. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2354.

²³¹ Prvostepena presuda, par. 2317. V. i Prvostepena presuda, par. 2309, 2312, 2315-2316, 2342, 2345, 2351.

²³² Prvostepena presuda, par. 2317-2336, 2352 -2354.

²³³ Prvostepena presuda, par. 2317. U vezi sa Simatovićem, v. Prvostepena presuda, par. 2353, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlje 6.9, koje obuhvata par. 2317. V. i Prvostepena presuda, par. 2306, 2338, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlja 6.3-6.8.

²³⁴ Prvostepena presuda, par. 2323, 2326.

²³⁵ Prvostepena presuda, par. 2324, 2326. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2335. Međutim, Pretresno veće je zaključilo da nije ustanovljeno da su pripadnici Jedinice počinili bilo kakva krivična dela tokom tih dejstava. V. Prvostepena presuda, par. 2325. Pretresno veće je zaključilo da su dejstva u Skelanima i Bratuncu 1993. bila deo operacije “Udar” V. Prvostepena presuda, par. 1676, 1703, 2350-2351. Pretresno veće nije govorilo o tome da li je Simatović znao za Mrkšićevu i Mladićevu nameru. V. Prvostepena presuda, par. 2347, 2350-2351. Što se tiče Mrkšićevog tadašnjeg položaja, Pretresno veće je zaključilo da je on tokom dejstava u Skelanima komandovao “Taktičkom grupom 1” i da je Jedinica bila deo te taktičke grupe. Prvostepena presuda, par. 1676, 2324.

aprila 1992;²³⁶ i (iv) “[s] obzirom na zločine koje je SDG 1991. i 1992. godine počinio u SAO SBZS, Bijeljini i Zvorniku, [...] [Stanišić i Simatović su] realno mogli predvideti da će SDG u periodu u kom su ga oni finansirali počiniti ubistva u opštini Sanski Most” u kontekstu dejstava u Banjaluci tokom 1995.²³⁷

58. Međutim, Pretresno veće se nije uverilo da su dokazi o Stanišićevim, odnosno Simatovićevim postupcima u vezi s Jedinicom, policijom SAO Krajine ili SDG-om,²³⁸ sami po sebi ili u kontekstu ukupnih dokaza u vezi sa Stanišićem i Simatovićem, dovoljni da bi se van razumne sumnje utvrdilo da su oni posedovali nameru da se činjenjem krivičnih dela ostvari navodni zajednički zločinački cilj.²³⁹ Pretresno veće se nije uverilo ni da su dokazi o tome da su Stanišić i Simatović Škorpionima dostavili municiju jednom prilikom tokom operacije na Treskavici i u Trnovu 1995. dovoljni da bi se takva namera utvrdila van razumne sumnje, budući da se iz dokaza ne vidi da li je ta municija dostavljena pre ili posle ubistava koja su izvršili Škorpioni.²⁴⁰ Pored toga, Pretresno veće je zaključilo da takva namera nije utvrđena van razumne sumnje na osnovu dokaza o Stanišićevim i Simatovićevim postupcima vezanim za obučavanje srpskih snaga, kao što su Jedinica, policija SAO Krajine, TO SAO Krajine, MUP SBZS-a, policijske jedinice, VRS, TO Skelani, SVK, JNA i paravojne grupe poznate kao Karagini ljudi i Miće, bilo samih po sebi bilo u kontekstu ukupnih dokaza u vezi sa Stanišićem i Simatovićem.²⁴¹ Veće je takođe zaključilo da se, uopšte uzev, ni iz jednog od njihovih postupaka vezanih za srpske snage ne može van razumne sumnje izvesti zaključak o nameri da se ostvari navodni zajednički zločinački cilj.²⁴²

59. Prilikom donošenja tih zaključaka Pretresno veće je, konkretno, uzelo u obzir sledeće činjenice: (i) niz dejstava u kojima je Stanišić organizovao učešće Jedinice, a Simatović ga organizovao i rukovodio njime, bile su vojne akcije usmerene protiv protivničkih hrvatskih snaga;²⁴³ (ii) u brojnim vojnim dejstvima u kojima su Stanišić i Simatović organizovali učešće

²³⁶ Prvostepena presuda, par. 2331-2332. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2335. Pretresno veće je takođe zaključilo da je time Stanišić prihvatio rizik da policija SAO Krajine počinu krivična dela kad bude uspostavljala i održavala kontrolu Srba nad velikim područjima u Hrvatskoj. V. Prvostepena presuda, par. 2332. Prema shvatanju Žalbenog veća, Pretresno veće je isto zaključilo i kad je reč o Simatoviću. V. Prvostepena presuda, par. 2353, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlje 6.9. Prema zaključcima Pretresnog veća, Stanišić i Simatović su pružali podršku policiji SAO Krajine sve do septembra 1991, a zločini u SAO Krajini bili su najučestaliji u jesen 1991. V. Prvostepena presuda, par. 971, 2331. V. takođe gore, par. 36.

²³⁷ Prvostepena presuda, par. 2333. Pretresno veće je takođe zaključilo da je, time što je finansirao SDG u periodu od 1994. do 1995, Stanišić prihvatio rizik da će SDG počinu ubistva u tom periodu. V. Prvostepena presuda, par. 2333. Prema shvatanju Žalbenog veća, Pretresno veće je isto zaključilo i kad je reč o Simatoviću. V. Prvostepena presuda, par. 2353, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlje 6.9.

²³⁸ Prvostepena presuda, par. 2333, 2353.

²³⁹ Prvostepena presuda, par. 2326, 2332-2333, 2335, 2352-2353. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2351.

²⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 2334, 2353.

²⁴¹ Prvostepena presuda, par. 2327-2328, 2330, 2353.

²⁴² Prvostepena presuda, par. 2335, 2353.

²⁴³ Prvostepena presuda, par. 2325, 2335, 2352-2353.

pripadnika Jedinice, ti pripadnici su stavljeni pod druge komandne strukture;²⁴⁴ i (iii) u vezi s nizom vojnih dejstava u kojima su Stanišić i Simatović organizovali ili podržavali učešće Jedinice i/ili SDG-a nije zaključeno da su počinjeni zločini.²⁴⁵ Pretresno veće je takođe uzelo u obzir sopstveni zaključak da je obuka raznih srpskih snaga koju su organizovali Stanišić i Simatović bila “vojnog karaktera”,²⁴⁶ osim u jednom slučaju, kad su pripadnici Jedinice obučavani u korišćenju ljudi kao živog štita, u kontekstu dejstava u Doboju 1992.²⁴⁷ Pretresno veće je, nadalje, uzelo u obzir sledeće: (i) nije moglo da zaključi da je Stanišić rukovodio, to jest komandovao bilo kojima od srpskih snaga u bilo kojim vojnim dejstvima, uključujući ona u kojima su počinjeni zločini;²⁴⁸ (ii) Simatović je Jedinicom rukovodio, to jest komandovao, samo u nekim ranim dejstvima 1991, tokom kojih nisu počinjeni zločini;²⁴⁹ i (iii) na osnovu dokaza se ne može ustanoviti u kojoj su meri Stanišić i Simatović odlučivali o konkretnom sadržaju obuke raznih srpskih snaga.²⁵⁰

60. Pretresno veće se takođe nije uverilo da je zaključak da su Stanišić i Simatović delili nameru jedini razuman zaključak koji se može izvesti na osnovu njihovih kontakata i saradnje s drugim osobama, uključujući navodne učesnike u UZP-u.²⁵¹

61. Na osnovu razmotrenog, Pretresno veće je na kraju zaključilo da ne može van razumne sumnje da utvrdi da su, u periodu od aprila 1991. do kraja 1995, Stanišić i Simatović delili nameru da se ostvari zajednički zločinački cilj prisilnog i trajnog uklanjanja većine nesrba s velikih područja Hrvatske i Bosne i Hercegovine, počinjenjem ubistva kao zločina protiv čovečnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja, kao i deportacije, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) i progona, kao zločina protiv čovečnosti (ili samo putem deportacije i drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) kao zločina protiv čovečnosti).²⁵²

2. Argumenti

62. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće napravilo grešku u primeni prava kad je zaključilo da nije ustanovljeno da su Stanišić i Simatović delili nameru da se ostvari zajednički zločinački cilj a da nije presudilo ni iznelo obrazloženo mišljenje o postojanju zajedničkog zločinačkog cilja i Stanišićevom i Simatovićevom učešću u njemu, što su “bitni elementi” odgovornosti na osnovu

²⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 1267, 2335, 2353.

²⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 2325, 2333, 2335, 2351, 2353.

²⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 1369, 1680, 2329-2330, 2353 (Pretresno veće je zaključilo da je obuka obuhvatala obuku u rukovanju oružjem i postavljanju zaseda, taktičke vežbe i postupanje s ratnim zarobljenicima).

²⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 1600, 2329-2330, 2353. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1579.

²⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 2335. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2322.

²⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 2325, 2340-2342, 2352, fusnota 871.

²⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 2330.

²⁵¹ Prvostepena presuda, par. 2335, 2353, -2354.

UZP-a.²⁵³ Po mišljenju tužilaštva, bez donošenja zaključaka o postojanju zajedničkog zločinačkog cilja, njegovom obimu, članovima koji su ga delili i ponašanju koje mu je doprinelo, i bez obrazloženog mišljenja o tim bitnim elementima, Pretresno veće nije moglo da donese ispravnu odluku Stanišićevoj i Simatovićevoj zajedničkoj nameri da se ostvari zajednički zločinački cilj.²⁵⁴

63. U prilog tom argumentu tužilaštvo tvrdi da zajednička namera zahteva da se pokaže da su učesnici u UZP-u imali isto “stanje svijesti, to jest stanje svijesti da zločin ili zločine sankcionisane Statutom koji čine dio *cilja* treba izvršiti”.²⁵⁵ Ono tvrdi da su zaključci o tom cilju i licima koja imaju isto stanje svesti kao i optuženi “osnov za izvođenje zaključka o zajedničkoj nameri”.²⁵⁶ Tužilaštvo dalje tvrdi da to što Pretresno veće “tu i tamo spominje 'navodni zajednički zločinački cilj'” i članove UZP-a Martića, Mrkšića i Mladića “ne može da bude zamena za analizu i obrazloženje o elementima UZP-a”, kao što su: (i) da li je postojao zajednički cilj; (ii) iz čega se taj zajednički cilj sastojao; (iii) kada je taj zajednički cilj nastao; (iv) ko je delio zajednički cilj; (v) koja su krivična dela činila taj zajednički cilj; i (vi) kako su članovi UZP-a doprineli tom zajedničkom cilju.²⁵⁷ Po mišljenju tužilaštva, to su “osnovni zaključci”, budući da se “zaključak o nameri često može izvesti iz znanja o zajedničkom zločinačkom cilju i nastavljanju doprinošenja tom cilju”.²⁵⁸ Tužilaštvo takođe tvrdi da ni u jednom “predmetu protiv članova rukovodstva koji su

²⁵² Prvostepena presuda, par. 2336, 2354.

²⁵³ Najava žalbe tužilaštva, par. 5; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 19, 28. V. takođe AT. 8, 14, 21-24, 31, 37, 96. Konkretno, na žalbenom pretresu tužilaštvo je tvrdilo da je Pretresno veće napravilo grešku u primeni prava jer nije presudilo po “osnovnim pitanjima” ovog predmeta, a to su: (i) postojanje i priroda zajedničkog zločinačkog cilja; i (ii) Stanišićevo i Simatovićevo znanje za taj cilj, uključujući i to da li su znali da osvajanje teritorije i održavanje kontrole nad srpskom teritorijom u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini nužno podrazumeva činjenje krivičnih dela i da svojim postupcima doprinose tom zajedničkom zločinačkom cilju. V. AT. 14, 21, 23-24, 31, 34. V. takođe AT. 8.

²⁵⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 19-22. V. takođe AT. 8, 14, 21-24. Tužilaštvo je na žalbenom pretresu dodalo da Pretresno veće nije analiziralo Stanišićev i Simatovićev doprinos i izjave “kroz prizmu zajedničkog zločinačkog cilja”. V. AT. 11-12. V. takođe AT. 8, 14, 21-22. Tužilaštvo je iznelo argument da Pretresno veće, zbog toga što je propustilo da se posveti osnovnim pitanjima, u svojoj oceni namere nije uzelo u obzir bitne dokaze. V. AT. 8, 15, 22, 31, 97. Tužilaštvo je dalje preciziralo: “Bilo da je [Pretresno] veće donelo zaključak [o zajedničkom zločinačkom cilju] kao prvi korak, bilo da je to uzelo kao faktor pri analizi namere, ta analiza je morala biti izvršena kao deo presuđivanja u ovom predmetu”. V. AT. 96. Po mišljenju tužilaštva, ovaj propust predstavlja propust da se iznese obrazloženo mišljenje, što je greška u primeni prava. V. AT. 14-15, 24, 31, 97, gde se upućuje, između ostalog, na Drugostepenu presudu u predmetu *Perišić*, par. 96, Drugostepena presuda u predmetu *Gotovina i Markač*, par. 12, Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23.

²⁵⁵ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 20 (naglasak u originalu), gde se citira Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 200.

²⁵⁶ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 20. V. takođe Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 22.

²⁵⁷ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 21, gde se citira Prvostepena presuda, par. 2309, 2312, 2316-2317, 2324, 2326, 2330, 2332-2335, 2354.

²⁵⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 22, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Krajišnik*, par. 697. V. takođe Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 20. V. dalje AT. 8, 14, 21-22, 24, 34. Na žalbenom pretresu tužilaštvo je preciziralo da to što su Stanišić i Simatović znali za zajednički zločinački cilj, zajedno sa stalnim doprinošenjem tom zajedničkom zločinačkom cilju, predstavlja uverljiv osnov za izvođenje zaključka o postojanju zajedničke namere, koji je Pretresno veće u potpunosti zanemarilo. V. AT. 14, 21-22, 24, 34.

učesnici u UZP-u” nije presuđeno a da nisu doneti zaključci o tome da li je postojao zajednički zločinački cilj.²⁵⁹

64. Tužilaštvo dalje tvrdi da propust Pretresnog veća da se posveti pitanju zajedničkog zločinačkog cilja i da analizira Stanišićevu i Simatovićevu nameru kroz “prizmu zajedničkog zločinačkog cilja” ilustruje to što je Pretresno veće: (i) “segmentiralo ocenu, čime je izgubljena koherentnost posrednih dokaza koje je izvelo tužilaštvo”,²⁶⁰ uključujući tako što je Stanišićeve i Simatovićeve postupke ocenilo kao doprinos izvesnim krivičnim delima, ali ne i kao doprinos zajedničkom zločinačkom cilju;²⁶¹ i (ii) zaključilo da je Stanišićeva i Simatovićeva “namera možda naprosto bila da se izvedu legalna vojna dejstva” i da su bili svesni samo toga da postoji rizik da tokom zauzimanja teritorije budu počinjena krivična dela, mada je, zbog same prirode zajedničkog zločinačkog cilja, postojala izvesnost, a ne rizik da će krivična dela biti počinjena.²⁶² Po mišljenju tužilaštva, osnovna karakteristika UZP-a jeste da ponašanje koje, posmatrano izolovano, može da se čini legalnim, postaje ponašanje koje povlači krivičnu odgovornost kad se posmatra u kontekstu.²⁶³

65. Tužilaštvo dalje tvrdi da propust Pretresnog veća da se posveti pitanju zajedničkog zločinačkog cilja takođe ilustruje to što u Prvostepenoj presudi nema diskusije ni upućivanja na dokaze koji su očigledno relevantni za aspekte UZP-a kao što su: (i) istorijski i politički ciljevi, uključujući želju za stvaranjem “Velike Srbije”, zasnovani na etničkoj diskriminaciji, koji čine temelj zajedničkog zločinačkog cilja UZP-a u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj; (ii) prerastanje tih ciljeva u zajednički zločinački cilj; (iii) ostvarenje tog cilja putem obrasca nasilnih krivičnih dela; (iv) zločinačka namera učesnika u UZP-u, uključujući one s kojima su Stanišić i Simatović tesno saradivali; i (v) bliski kontakti Stanišića i Simatovića, s jedne strane, i ključnih članova UZP-a, s druge strane, kao i Stanišićeva i Simatovićeva uloga ili doprinos.²⁶⁴

66. Tužilaštvo takođe tvrdi da su zanemareni i drugi dokazi, relevantni za pitanje postojanja UZP-a i njegovih učesnika.²⁶⁵ Konkretno, tužilaštvo navodi da je Pretresno veće zanemarilo sporazum o izjašnjavanju o krivici Milana Babića, navodnog učesnika u UZP-u, u kojem se: (i)

²⁵⁹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 22.

²⁶⁰ AT. 11-12. V. takođe AT. 15-16, 22.

²⁶¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 23; AT. 16.

²⁶² AT. 11-14, 20, 23, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2323, 2332-2333. Tužilaštvo je dalje preciziralo sledeće: “[A]ko je namera optuženih zaista bila izvođenje legalnih vojnih dejstava i ako im namera nije bila da uspostavljanje kontrole nad teritorijom obavezno uključi i etničko čišćenje, onda bi se očekivalo da optuženi ne prihvate zločine i raseljavanje nesrpskog stanovništva. Kao što vidimo, oni su, naprotiv, tokom niza godina dalje podržavali sprovođenje zajedničkog zločinačkog cilja tako što su doprinosili činjenju zločina od strane srpskih snaga.” V. AT. 12-13.

²⁶³ AT. 15-16.

²⁶⁴ Najava žalbe tužilaštva, par. 5; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 24; AT. 8, 15, 22, 31, 95-96. V. takođe AT. 24-30.

²⁶⁵ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 25, -27; AT. 22, 25, 27, 96.

potvrđuje da je on znao za zajednički cilj da se primenom sile stvori jedinstvena srpska država i da je delio nameru da se nesrbi prisilno uklone iz Hrvatske; (ii) detaljno opisuje tesna saradnja njega i drugih učesnika u UZP-u i objašnjava da se on često sastajao s Miloševićem, Martićem i Karadžićem u cilju ostvarenja zajedničkog cilja; i (iii) opisuju drugi učesnici u tom zajedničkom planu, među kojima su Hadžić, Vojislav Šešelj, Stanišić i Simatović, kao i pripadnici JNA, snaga lokalnog TO-a, snaga MUP-a, SDB-a i policije SAO Krajine.²⁶⁶ Tužilaštvo dodaje da je Pretresno veće “generalno prenebreglo” značaj Babićevih kontakata sa Stanišićem i Simatovićem.²⁶⁷

67. Pored toga, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće zanemarilo dokaze koji pokazuju da je Karadžić imao zločinačku nameru, da je Stanišić toga bio svestan i da su tesno sarađivali.²⁶⁸ Konkretno, tužilaštvo upućuje na dva Karadžićeva obraćanja Skupštini RS 14. oktobra i 21. decembra 1991, kada je navodno rekao da će rat odvesti muslimanski narod “možda u nestanak” i predvideo na hiljade mrtvih, potpuno uništenje više stotina gradova i masovno raseljavanje stanovništva.²⁶⁹ Po mišljenju tužilaštva, iz dokaza se vidi da je Stanišić odobravao tu Karadžićevu izjavu, što govori o zajedničkoj nameri Stanišića i Karadžića.²⁷⁰

68. Tužilaštvo takođe tvrdi da je Pretresno veće neprimereno zanemarilo činjenice o kojima je presuđeno, a koje su relevantne za pitanje postojanja zajedničkog zločinačkog cilja. Konkretno, tužilaštvo upućuje na činjenice o kojima je presuđeno iz kojih se navodno vidi ne samo da je “jasno prepoznatljiv obrazac” kriminalnih aktivnosti u Bosni i Hercegovini odražavao plan rukovodstva

²⁶⁶ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 25, gde se upućuje na dokazni predmet P02057, Sporazum o očitovanju o krivici Milana Babića, 22. januar 2004, par. 17, 30-31 (nije spomenuto). V. takođe Replika tužilaštva, par. 12.

²⁶⁷ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 25, fusnota 17, gde se upućuje na dokazni predmet P01877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Martić*), T. 1545-1546 (17. februar 2006), dokazni predmet P01878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*), T. 13082-13083 (20. novembar 2002), T. 13175, 13184-13186 (21. novembar 2002), Prvostepena presuda, par. 2294-2295, fusnota 4916 (u kojoj se upućuje na dokazni predmet P00631, Presretnuti razgovor Jovice Stanišića i Radovana Karadžića vezan za Milana Babića i opštu situaciju (poverljivo), dokazni predmet P00683, Presretnuti razgovor Jovice Stanišića i Radovana Karadžića (poverljivo), dokazni predmet P00686, Presretnuti razgovor Jovice Stanišića i Radovana Karadžića).

²⁶⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 26; AT. 27. V. takođe Replika tužilaštva, par. 13.

²⁶⁹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 26, gde se upućuje na dokazni predmet P00940, isečak iz video snimka V000-0270, Dokumentarni film koji je sponzorisala Vlada Bosne i Hercegovine. Skupština Bosne i Hercegovine pre rata, Radovan Karadžić govori o nezavisnosti i suverenitetu Bosne i Hercegovine, str. 1-2 (nije spomenuto), dokazni predmet P01483, Izveštaj veštaka Roberta Jaya Donie, naslovljen “Izvodi iz govora u Skupštini Republike Srpske, 1991-1996”, 17. mart 2008. Izveštaj je sastavljen za potrebe predmeta *Stanišić i Simatović*, predmet br. IT-03-69, str. 87. V. takođe AT. 27.

²⁷⁰ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 26, gde se upućuje na dokazni predmet P00678, Presretnuti razgovor Jovice Stanišića i Radovana Karadžića (poverljivo), str. 1 (nije spomenuto). U tom presretnutom razgovoru Stanišić je rekao Karadžiću da je video prenos sednice Skupštine RS od 21. decembra 1991. i da je dobro izgledalo. V. dokazni predmet P00678, Presretnuti razgovor Jovice Stanišića i Radovana Karadžića (poverljivo), str. 1 (nije spomenuto). V. takođe AT. 27.

bosanskih Srba da trajno uklone nesrbe, već i da je rukovodstvo bosanskih Srba znalo da će zauzimanje opština nužno uključivati “primenu sile i zastrašivanje”.²⁷¹

69. Tužilaštvo tvrdi da gorenavedeni dokazi predstavljaju samo nekoliko primera dokaza koji su očito relevantni za pitanje postojanja zajedničkog zločinačkog cilja, a koje je Pretresno veće zanemarilo,²⁷² i u dodatku svom žalbenom podnesku navodi i druge relevantne dokaze koje je Pretresno veće navodno zanemarilo.²⁷³ Po mišljenju tužilaštva, time što je “potpuno zanemarilo takve ključne, relevantne dokaze”, Pretresno veće nije ispunilo svoju obavezu da presudi o materijalnim elementima odgovornosti na osnovu UZP-a i o njima iznese obrazloženo mišljenje.²⁷⁴

70. Stanišić odgovara da tužilaštvo greši kad tvrdi da je Pretresno veće bilo dužno da donese zaključke o tačnom obimu zajedničkog zločinačkog cilja.²⁷⁵ Prema Stanišićevim rečima, postojanje zajedničkog zločinačkog cilja mora se oceniti i definisati samo u onoj meri u kojoj je to neophodno kako bi se utvrdio njegov i Simatovićev doprinos i njihova zločinačka namera.²⁷⁶ Stanišić tvrdi da, mada se značaj doprinosa krivičnim delima mora analizirati u odnosu na obim zajedničkog zločinačkog cilja kako bi se tačno ocenila navodna zajednička zločinačka namera, nije neophodno objasniti svaki aspekt tog zajedničkog zločinačkog cilja, budući da je Pretresno veće zaključilo da je njegov doprinos bio minimalan.²⁷⁷ Prema Stanišićevim rečima, tužilaštvo je sopstvenu obavezu da iznese navode o obimu zajedničkog zločinačkog cilja (uključujući prirodu doprinosa optuženih) i da ga dokaže, pomešalo s obavezom pretresnog veća da utvrdi ulogu optuženih i njihovu odgovornost za kriminalno ponašanje i da o tome iznese obrazloženo mišljenje.²⁷⁸

²⁷¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 27, gde se upućuje na *Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića*, predmet br. IT-03-69-T, Odluka po zahtevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 25. novembar 2009, kojom su formalno primljene na znanje izvesne činjenice navedene u *Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića*, predmet br. IT-03-69-PT, Obaveštenje tužilaštva u vezi sa zahtevom za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 14. maj 2007, Dodatak A, Predložene činjenice o kojima je presuđeno (dalje u tekstu: Činjenice o kojima je presuđeno I), br. 236 (nije spomenuto), br. 129 (nije spomenuto), Prvostepena presuda, par. 584, fusnota 1207 (gde se pak upućuje na *Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića*, predmet br. IT-03-69-T, Odluka po trećem zahtevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 26. jul 2010, kojom su formalno primljene na znanje izvesne činjenice navedene u *Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića*, predmet br. IT-03-69-T, Treći zahtev tužioca za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, s Dodatkom, 5. januar 2010, javni Dodatak, Predložene činjenice o kojima je presuđeno (dalje u tekstu: Činjenice o kojima je presuđeno IV), br. 255). V. takođe AT. 22, 25, 27, 96, gde se upućuje, između ostalog, na Činjenice o kojima je presuđeno I, br. 142 (nije spomenuto), br. 236 (nije spomenuto).

²⁷² Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 28.

²⁷³ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 27; gde se upućuje na Žalbeni podnesak tužilaštva, Dodatak B. Tužilaštvo napominje da je dalju diskusiju o tim dokazima izložilo u odeljku II.D Žalbenog podneska, kao i u okviru žalbenog podosnova 1(C). V. Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 27-28, fusnote 22-23.

²⁷⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 28.

²⁷⁵ Stanišićev odgovor, par. 10.

²⁷⁶ Stanišićev odgovor, par. 10.

²⁷⁷ Stanišićev odgovor, par. 11, 16.

²⁷⁸ Stanišićev odgovor, par. 12.

71. Stanišić dalje tvrdi da je Pretresno veće adekvatno razmotrilo obim zajedničkog zločinačkog cilja i ocenilo sopstvene činjenične zaključke o njegovoj ulozi, što se vidi iz toga što je dosledno upućivalo na definiciju obima zajedničkog zločinačkog cilja koju je tužilaštvo iznelo u Optužnici.²⁷⁹ On takođe tvrdi da je Pretresno veće presudilo o ukupnim krivičnim delima za koja se navodi da su deo zajedničkog zločinačkog cilja i o vezi njegovih postupaka i tih dela,²⁸⁰ kao i da je upravo to “suštinska analiza” potrebna za “ispravnu ocenu odgovornosti na osnovu UZP-a”.²⁸¹ On tvrdi da je, na temelju ove činjenične analize, Pretresno veće dalje ocenilo da li je on delio nameru da se ostvari zajednički zločinački cilj tako što je postupao u skladu s njim.²⁸² Po Stanišićevom mišljenju, Prvostepena presuda sadrži “čitav niz zaključaka koji nisu dovedeni u pitanje”, uključujući one vezane za njegov doprinos kažnjivim sredstvima, što pokazuje da je Pretresno veće “raspolagalo osnovnim materijalom za razumnu ocenu odgovornosti na osnovu UZP-a”.²⁸³ On tvrdi da, čak i da je Pretresno veće pogrešilo jer nije iznelo dovoljno obrazloženu definiciju obima zajedničkog zločinačkog cilja, ta greška nije mogla biti od ključnog značaja za ocenu njegove odgovornosti na osnovu UZP-a i nije mogla dovesti do neostvarenja pravde.²⁸⁴

72. Simatović odgovara da tužilaštvo pokušava da uvede hijerarhiju elemenata UZP-a kada tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer je donelo odluku o zajedničkoj nameri, a da nije najpre presudilo o “materijalnim elementima” odgovornosti na osnovu UZP-a.²⁸⁵ On tvrdi da je jedini pravni izvor ove tvrdnje tužilaštva Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, koju tužilaštvo pogrešno tumači u tom pogledu.²⁸⁶ Simatović navodi da je Pretresno veće konstatovalo da mu se ne može pripisati nijedan subjektivni element UZP-a i da, stoga, nije bilo pravnog razloga da Pretresno veće ustanovi da li su postojali “fizički elementi” UZP-a.²⁸⁷ Simatović takođe tvrdi da su, u presudama na koje se tužilaštvo poziva u prilog svojoj tvrdnji da ni u jednom predmetu koji se odnosio na UZP nije izrečena presuda a da nisu doneti zaključci o postojanju zajedničkog

²⁷⁹ Stanišićev odgovor, par. 13.

²⁸⁰ Stanišić je na žalbenom pretresu precizirao da je Pretresno veće presudilo o njegovom doprinosu krivičnim delima u smislu doprinosa “kriminalnim sredstvima navodnog UZP-a” a ne samo konkretnim zločinima ili kriminalnim događajima). V. AT. 45-46, 56.

²⁸¹ Stanišićev odgovor, par. 14; AT. 45-46, 56.

²⁸² Stanišićev odgovor, par. 14; AT. 46-47, 56-57. Stanišić takođe tvrdi da tužilaštvo, iako osporava činjenične zaključke Pretresnog veća, prihvata da je Pretresno veće primenilo ispravan pravni standard za UZP. V. Stanišićev žalbeni podnesak, par. 14. V. takođe Stanišićev žalbeni podnesak, par. 15.

²⁸³ AT. 45-47. V. takođe AT. 48, 56-58. U vezi sa Stanišićevom tvrdnjom da “na desetine zaključaka koji nisu razmatrani”, v. dalje AT. 44, 47-57, 61-67; dole, par.115.

²⁸⁴ Stanišićev odgovor, par. 17; AT. 45.

²⁸⁵ Simatovićev odgovor, par. 18-19; AT. 73-74.

²⁸⁶ Simatovićev odgovor, par. 19, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Krajišnik*, par. 200. Simatović iznosi argument da se u tom paragrafu Drugostepene u predmetu *Krajišnik* traži da su “učesnici u UZP-u [...] imali isto stanje svijesti, to jest stanje svijesti da zločin ili zločine sankcionisane Statutom koji čine dio cilja treba izvršiti”, a da se nigde ne navodi da je “taj cilj osnov za za izvođenje zaključka o zajedničkoj nameri”. V. Simatovićev odgovor, par. 19 (naglasak dodat).

²⁸⁷ Simatovićev odgovor, par. 20-22, 31; AT. 73-74.

zločinačkog cilja, optuženi proglašeni krivima za učešće u UZP-u, osim u Prvostepenoj presudi u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, u kojoj je zaključeno da jedan od dvojice optuženih nije delio nameru. Međutim, kad je reč o Prvostepenoj presudi u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, Simatović tvrdi da se ne može izvesti zaključak da je Pretresno veće donelo zaključak o postojanju UZP-a.²⁸⁸ On dodaje da je, u svakom slučaju, Pretresno veće razmotrilo sve važne i neophodne elemente odgovornosti na osnovu UZP-a navedene u Optužnici u ovom predmetu.²⁸⁹

73. Simatović dalje tvrdi da nije jasno zašto je Pretresno veće trebalo da u vezi s njim analizira pitanje Velike Srbije budući da on u relevantno vreme nije mogao da vrši nikakav uticaj na političke ili istorijske ciljeve ni političkog ni vojnog rukovodstva.²⁹⁰ On dodaje da “insistiranje” tužilaštva na prenebregnutom sporazumu o izjašnjavanju o krivici Milana Babića, učesnika u UZP-u, govori o tome da nema nikakvih dokaza, ni u vidu svedočenja ni u vidu dokumenata, da je zaista postojao neki UZP čiji je on, Simatović, bio deo.²⁹¹ Kad je reč o spisku navodno “nesumnjivo relevantnih” dokaznih predmeta koje je Pretresno veće zanemarilo, Simatović iznosi argument da se radi o samo malom delu ukupnih dokaznih predmeta tužilaštva predloženih u prvostepenom postupku i da pretresna veća ne moraju da upute na svedočenje svakog svedoka ni na svaki pojedinačni dokaz.²⁹² Simatović dodaje i da se 13 od tih navodno zanemarenih dokaznih predmeta čak i ne spominje u završnom pretresnom podnesku tužilaštva, što govori o tome da tužilaštvo želi da iznese nove argumente, koji se temelje na dokazima koji nikad nisu ni predloženi Pretresnom veću.²⁹³

74. Tužilaštvo replicira da, čak i da je Pretresno veće *arguendo* smatralo da je zajednički zločinački cilj postojao, to nije dovoljno, budući da “nije izričito razmotrilo ni obrazložilo” pitanje postojanja zajedničkog zločinačkog cilja ili onih koji su ga delili.²⁹⁴ Ono dodaje da ne tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo zato što nije dovoljno definisalo obim zajedničkog zločinačkog cilja, već

²⁸⁸ Simatovićev odgovor, par. 26.

²⁸⁹ Simatovićev odgovor, par. 23-25; AT. 74-75.

²⁹⁰ Simatovićev odgovor, par. 27; AT. 74.

²⁹¹ Simatovićev odgovor, par. 28. V. takođe AT. 74. Simatović takođe tvrdi da je Pretresno veće u nekoliko navrata citiralo Babićevo svedočenje. V. Simatovićev odgovor, par. 28.

²⁹² Simatovićev odgovor, par. 29, gde se upućuje, između ostalog, na Žalbeni podnesak tužilaštva, Dodatak B, Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 92, Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 86. V. takođe AT. 74-75.

²⁹³ Simatovićev odgovor, par. 30; AT. 75.

²⁹⁴ Replika tužilaštva, par. 9; AT. 22-23, 95. Tužilaštvo je na žalbenom pretresu objasnilo da, po njegovom mišljenju, Pretresno veće “nije *arguendo* smatralo da je zajednički zločinački cilj postojao”, jer da jeste, ono bi moralo da pretpostavi da su krivična dela bila sastavni deo svakog zauzimanja teritorije u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini na koju su Srbi polagali pravo, pa da je stoga postojala izvesnost, a ne samo rizik, da će krivična dela biti počinjena. Tužilaštvo je dodalo da, čak i da jeste, pristup Veća ne bi bio valjan. V. AT. 22-23, 95.

zato što nije donelo nikakve zaključke o postojanju zajedničkog zločinačkog cilja, ni o licima koja su ga delila.²⁹⁵

75. Tužilaštvo ponavlja da, ako ne utvrdi da li je postojao zajednički zločinački cilj i ko ga je delio, nijedno veće ne može da utvrdi da li je neki optuženi “*delio* traženu nameru”.²⁹⁶ Nadalje, po mišljenju tužilaštva, da bi Stanišić i Simatović snosili odgovornost na osnovu UZP-a tražena *mens rea* je da su nameravali da se ostvari zajednički zločinački cilj, a ne da se iz činjenica predmeta vidi da su oni nameravali da se počine konkretni zločini.²⁹⁷ Ono iznosi i argument da, ako ne utvrdi zajednički zločinački cilj, nijedno veće ne može da utvrdi da li je optuženi značajno doprineo tom zajedničkom cilju.²⁹⁸ Tužilaštvo dodaje da Stanišić pogrešno shvata merodavno pravo kad tvrdi da je doprinos konkretnim zločinima od “osnovnog značaja” za utvrđivanje UZP-a.²⁹⁹ Tužilaštvo tvrdi da se, suprotno Stanišićevom argumentu, odgovornost na osnovu UZP-a može ustanoviti putem dokaza koji pokazuju da je neki optuženi delio nameru da se ostvari zajednički zločinački cilj i da mu je značajno doprineo, čak i onda kad ponašanje tog optuženog nije bilo direktno vezano za konkretne zločine.³⁰⁰ Tužilaštvo iznosi i argument da Pretresno veće nije donelo zaključak da je Stanišićev i Simatovićev doprinos UZP-u bio “minimalan”, već da je obustavilo analizu pre nego što je odlučilo po tom pitanju.³⁰¹

76. Naposletku, tužilaštvo tvrdi da bi Pretresno veće, u kontekstu na koji bi ukazali zaključci koji je trebalo da budu doneseni, drugačije protumačilo ključne dokaze.³⁰² Na primer, tužilaštvo navodi da bi, bez obzira na mogućnost da su neka vojna dejstva možda bila legitimna, utvrđivanje postojanja zajedničkog zločinačkog cilja pokazalo kako je *prima facie* legitimna priroda aktivnosti narušena usled interesa učesnika u UZP-u.³⁰³ Isto tako, tužilaštvo upućuje na Karadžićev i Stanišićev presretnuti telefonski razgovor vođen 22. januara 1992, o kojem je Pretresno veće izričito govorilo kad je donelo zaključak o *mens rea*,³⁰⁴ i tvrdi da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da oceni taj razgovor ne uzimajući u obzir “zaključak (ili pretpostavku) da je namera jednog od učesnika bila trajno i prisilno uklanjanje hiljada nesrba”.³⁰⁵

²⁹⁵ Replika tužilaštva, par. 9.

²⁹⁶ Replika tužilaštva, par. 10 (naglasak u originalu).

²⁹⁷ Replika tužilaštva, par. 10.

²⁹⁸ Replika tužilaštva, par. 11.

²⁹⁹ Replika tužilaštva, par. 11.

³⁰⁰ Replika tužilaštva, par. 11, gde se upućuje, između ostalog, na Drugostepenu presudu u predmetu *Krajišnik*, par. 215, 218, 695. V. takođe AT. 16.

³⁰¹ Replika tužilaštva, par. 11.

³⁰² Replika tužilaštva, par. 13; AT. 8, 15, 21-22, 24-30, 95-96.

³⁰³ Replika tužilaštva, par. 13; AT. 16.

³⁰⁴ Prvostepena presuda, par. 2307-2309.

³⁰⁵ Replika tužilaštva, par. 13, gde se upućuje na dokazni predmet P00690, Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i

3. Analiza

77. Žalbeno veće podseća da *actus reus* za odgovornost na osnovu prve i treće kategorije UZP-a čini sledeće: (i) množina lica; (ii) postojanje zajedničkog plana, zamisli ili cilja koji predstavljaju ili uključuju počinjenje krivičnog dela predviđenog Statutom; i (iii) učestvovanje optuženog u zajedničkom planu koji uključuje izvršenje jednog od krivičnih dela predviđenih Statutom.³⁰⁶ *Mens rea* za odgovornost na osnovu prve kategorije UZP-a jeste namera da se izvrši određeno krivično delo (a to je zajednička namera svih saizvršilaca).³⁰⁷ Kad je reč o trećoj kategoriji, to je namera da se učestvuje u kriminalnim radnjama ili zločinačkom cilju grupe i da se oni ostvare, kao i da se doprinese UZP-u ili, u svakom slučaju, počinjenju krivičnog dela od strane grupe. Pored toga, do odgovornosti za krivično delo različito od onog koje je dogovoreno zajedničkim planom dolazi samo ako je, u okolnostima datog slučaja: (i) bilo predvidivo da će jedan ili drugi pripadnici grupe počiniti takvo krivično delo i ako je (ii) optuženi voljno preuzeo taj rizik.³⁰⁸

78. Žalbeno veće dalje podseća da su, prema članu 23(2) Statuta i pravilu 98ter(C) Pravidnika o postupku i dokazima Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Pravilnik), pretresna veća dužna da iznesu pismeno obrazloženje.³⁰⁹ Da bi dalo obrazloženje, pretresno veće treba da jasno i artikulirano iznese “na osnovu kojih je pravnih i činjeničnih zaključaka [...] odlučilo da osudi ili oslobodi neku osobu”.³¹⁰ Konkretno, pretresno veće mora da donese zaključke o onim činjenicama koje su od suštinskog značaja za utvrđivanje krivice po određenoj tački Optužnice.³¹¹ Odsustvo relevantnog pravnog zaključka u prvostepenoj presudi takođe predstavlja očigledan propust da se iznese obrazloženje.³¹² Obrazloženje je u prvostepenoj presudi od suštinskog značaja, između ostalog, da

Jovice Stanišića. U vezi sa sadržajem dokaznog predmeta P00690, v. gore, par. 4848.

³⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 64; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 364.

³⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 228. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 65; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 365; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 200-208, 707.

³⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 228. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 65; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 365, 411; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1557.

³⁰⁹ *Drugostepena presuda u predmetu Kvočka i drugi*, par. 23. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1123, 1367, 1771; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 41.

³¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 18. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1906; Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 77, 128.

³¹¹ *Drugostepena presuda u predmetu Popović i drugi*, par. 1906, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 13.

³¹² Up. Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 19.

bi se stranama omogućilo da svrsishodno ostvare svoje pravo na žalbu, a Žalbenom veću da razume i preispita zaključke pretresnog veća i njegovu ocenu dokaza.³¹³

79. Pretresno veće nije proglasilo ni Stanišića ni Simatovića odgovornim za počinjenje krivičnih dela za koja se terete u Optužnici na osnovu UZP-a, na temelju toga što nije moglo van razumne sumnje da zaključi da su Stanišić ili Simatović posedovali nameru da se ostvari zajednički zločinački cilj UZP-a.³¹⁴ Pretresno veće je donelo ovaj zaključak o njihovoj *mens rea* a da nije najpre presudilo o tome da li su zadovoljeni elementi *actusa reusa* za odgovornost na osnovu UZP-a, a to su postojanje zajedničkog zločinačkog cilja, množina lica i Stanišićev i Simatovićev doprinos.³¹⁵

80. Iz gorenavedenih razloga, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, Žalbeno veće konstatuje da je Pretresno veće napravilo grešku u primeni prava jer nije presudilo ni iznelo obrazloženo mišljenje o bitnim elementima odgovornosti na osnovu UZP-a.

81. Žalbeno veće primećuje da je Pretresno veće zaključilo da nema neposrednih dokaza na osnovu kojih se može ustanoviti Stanišićeva i Simatovićeva namera.³¹⁶ Međutim, Žalbeno veće podseća da se zaključak o postojanju namere koja se traži za izricanje osuđujuće presude na osnovu UZP-a može izvesti iz posrednih dokaza, kao što su znanje nekog lica za zajednički zločinački cilj ili krivična dela koja on uključuje, i njegovo dalje učešće u tim krivičnim delima ili u sprovođenju zajedničkog zločinačkog cilja.³¹⁷ U okolnostima ovog predmeta, Žalbeno veće, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, smatra da je Pretresno veće moglo da presudi i iznese obrazloženo mišljenje o Stanišićevoj i Simatovićevoj *mens rea* za odgovornost na osnovu UZP-a tek nakon što je prethodno ustanovilo postojanje i obim zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica i nakon što je ocenilo da li su Stanišićeva i Simatovićeva dela doprinela tom zajedničkom zločinačkom cilju.

³¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 18, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 13. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1367, 1771; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 41.

³¹⁴ Prvostepena presuda, par. 2336, 2354, uzeto zajedno s Prvostepenom presudom, par. 2362-2363. V. takođe gore, par. 27, 61.

³¹⁵ Prvostepena presuda, par. 2305-2354. V. takođe gore, par. 4545.

³¹⁶ V. Prvostepena presuda, par. 2317, 2354. V. takođe gore, par. 55-56.

³¹⁷ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1369; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 512. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 202, 697; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 272-273; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 243. Up, npr. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 378, 380, 390-391, 396-397, 404-405, 413--414; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 937, 942-1028, 1363, 1370-1397; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 513; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 995, 1004, 1048-1052, 1180, 1183, 1242, 1250, fusnota 3862; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 200, 204.

82. Po mišljenju Žalbenog veća, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, utvrđivanje postojanja i obima zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica (uključujući njegov geografski i vremenski okvir) bilo je nužni preduslov za uvrđivanje da li su Stanišićeva i Simatovićeva dela (uključujući ona koja nisu direktno uključivala činjenje nekog krivičnog dela) imala veze s izvršenjem zajedničkog zločinačkog cilja i da li su mu doprineli. Stoga je Pretresno veće bilo dužno da ispita da li se zaključak o Stanišićevoj i Simatovićevoj zajedničkoj nameri da ostvare taj zajednički zločinački cilj može izvesti iz njihovog znanja i njihovih dela, kao i iz njihovih reči i kontakata s drugim licima, nakon što je prethodno ustanovilo postojanje i obim zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica. Drugim rečima, bez zaključaka o postojanju i obimu zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica, Pretresno veće nije moglo da oceni Stanišićeve i Simatovićeve reči u kontekstu tog cilja, kao ni da utvrdi da li su njihova dela doprinela tom cilju, pa stoga nije moglo da valjano presudi da li se iz datih okolnosti može izvesti zaključak o Stanišićevoj i Simatovićevoj *mens rea* za odgovornost na osnovu UZP-a.

83. Kao što je rečeno gore u tekstu,³¹⁸ Pretresno veće je navelo da su, prema Optužnici, Stanišić i Simatović učestvovali u udruženom zločinačkom poduhvatu čiji je cilj bilo prisilno i trajno uklanjanje većine nesrba, prvenstveno Hrvata, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, s velikih područja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.³¹⁹ Osim što je ovo navelo, Pretresno veće nije utvrđivalo da li su navodi iz Optužnice vezani za zajednički zločinački cilj UZP-a ili za množinu lica koja su učestvovala u tom UZP-u dokazani. Ono nije utvrdilo ni obim zajedničkog zločinačkog cilja ni množinu lica koja su činila UZP,³²⁰ već je naprosto ocenilo Stanišićevo i Simatovićevo ponašanje za koje je tužilaštvo navelo da predstavlja dela doprinosa UZP-u, kao što je: (i) njihovo navodno angažovanje u vezi s Jedinicom, policijom SAO Krajine, SDG-om, Škorpionima i drugim srpskim snagama; i (ii) njihovo navodno obezbeđivanje kanala veze među navodnim ključnim

³¹⁸ V. gore, par. 3131.

³¹⁹ Prvostepena presuda, par. 1265, gde se upućuje na Optužnicu, par. 13. Pretresno veće je takođe primetilo da su, prema Optužnici, “[k]rivična dela za koja se optuženi terete [...] (ubistvo, deportacija, prisilno premeštanje i progon) činila [...] deo cilja [UZP-a]”. Pretresno veće je dalje primetilo da se u Optužnici alternativno navodi da je zajednički zločinački cilj uključivao samo krivična dela deportacije i prisilnog premeštanja, a da su Stanišić i Simatović razumno mogli da predvide da su krivična dela progona i ubistva moguća posledica izvršenja UZP-a. Pretresno veće je takođe primetilo da se u Optužnici navodi da je udruženi zločinački cilj nastao najkasnije u aprilu 1991. i trajao barem do 31. decembra 1995. V. Prvostepena presuda, par. 1265; gde se upućuje na Optužnicu, par. 11, 13 -14.

³²⁰ Žalbeno veće primećuje da zaključci Pretresnog veća o obrascu zločina počinjenih na relevantnim područjima nisu dovoljno jasni i precizni da bi se utvrdilo da li su, i ako jesu, kada i od strane koga, krivična dela počinjena kao sredstvo za prisilno i trajno uklanjanje većine nesrba iz velikih delova Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Žalbeno veće dalje primećuje da je Pretresno veće donelo samo ograničen broj zaključaka o političkom kontekstu na relevantnim područjima i da nije izvršilo temeljnu ocenu aktivnosti navodnih učesnika u UZP-u u svetlu počinjenih zločina. V. gore, par. 28-30, 36-37, 40-44, 47-54, 57. Po mišljenju Žalbenog veća, to dalje pokazuje da Prvostepena presuda ne sadrži, čak ni implicitno, nikakvu analizu ni zaključke o postojanju i obimu zajedničkog zločinačkog cilja i o množini lica. S tim u vezi Žalbeno veće smatra da se ni od strana u postupku ni od Žalbenog veća ne može tražiti da spekuliju o takvim ključnim pitanjima i o njima traže zaključke među nejasnim izjavama Pretresnog veća. Up. Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 56.

učesnicima u UZP-u.³²¹ Pretresno veće je potom, ne donevši zaključak da li su Stanišić i Simatović svojim ponašanjem značajno doprineli zajedničkom zločinačkom cilju UZP-a, ocenilo njihovu *mens rea*.³²²

84. Žalbena veće primećuje da je pristup Pretresnog veća bio da razmotri “zajednički zločinački cilj prisilnog i trajnog uklanjanja većine nesrba s velikih područja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini”, putem “ubist[av]a, deportacij[e], prisiln[og] premeštanj[a] i progon[a] (ili samo deportacij[e] i prisiln[og] premeštanj[a])”,³²³ kako je navelo tužilaštvo,³²⁴ i da ispita da li je jedini razumni zaključak koji se može izvesti iz dokaza taj da su Stanišić i Simatović posedovali nameru da ostvare ovaj *navodni* zajednički zločinački cilj.³²⁵ Pretresno veće je zaključilo da to nije slučaj.

85. U okviru te ocene Pretresno veće je razmotrilo nekoliko pojedinačnih “primera preduzetih radnji ili izgovorenih reči” od strane Stanišića i Simatovića, koje je tužilaštvo u završnom pretresnom podnesku konkretno navelo kao pokazatelje njihove *mens rea*.³²⁶ Pošto je smatralo da su dokazi s tim u vezi nedovoljni da bi se ustanovila njihova namera da se ostvari navodni zajednički zločinački cilj,³²⁷ Pretresno veće je razmotrilo da li se zaključak o takvoj nameri može izvesti iz njihovog drugog ponašanja, kao što su njihovi postupci vezani za razne srpske snage, kao i iz njihovih kontakata i saradnje s navodnim učesnicima u UZP-u.³²⁸ Pretresno veće je to ponašanje ocenilo u svetlu pitanja da li su te srpske snage počinile zločine i svojih zaključaka o tome da li su Stanišić i Simatović za to znali, kao i zaključaka o tome da li su znali za nameru nekih navodnih članova UZP-a, tačnije, Martića, Mrkšića i Mladića.³²⁹ Pretresno veće je na kraju konstatovalo da ne može van razumne sumnje da zaključi da su Stanišić i Simatović delili nameru da se ostvari zajednički zločinački cilj UZP-a naveden u Optužnici.³³⁰

86. Pretresno veće je analizi Stanišićeve i Simatovićeve *mens rea* posvetilo dva poglavlja Prvostepene presude, gde je iznelo ocenu o tome za koje je dokaze i činjenice smatralo da ukazuju na Stanišićevu i Simatovićevu nameru i tome da li se iz tih dokaza i činjenica zapravo može izvesti

³²¹ Prvostepena presuda, par. 1266-1269, poglavlja 6.3-6.8. V. takođe gore, par. 34-44.

³²² Prvostepena presuda, par. 2305-2354. V. takođe gore, par. 45-61.

³²³ Prvostepena presuda, par. 2336, 2354.

³²⁴ Prvostepena presuda, par. 2305, 2337, gde se upućuje na Optužnicu, par. 11, 14.

³²⁵ Na taj pristup Pretresnog veća ukazuje to što se ono u više navrata pozivalo na navode iz Optužnice vezane za zajednički cilj i to što je ispitivalo da li su razni dokazi dovoljni da bi se ustanovila Stanišićeva i Simatovićeva namera da se ostvari “*navodni* zajednički zločinački cilj” (naglasak dodat). V. Prvostepena presuda, par. 2305, 2309, 2312, 2316, 2326, 2330, 2332-2335, 2337, 2354.

³²⁶ Prvostepena presuda, par. 2306-2315, 2338 -2351. V. takođe gore, par. 46.

³²⁷ Prvostepena presuda, par. 2309, 2312, 2315-2316, 2342, 2345, 2351.

³²⁸ Prvostepena presuda, par. 2306, 2317-2336, 2338, 2352-2354. V. takođe gore, par. 56-60.

³²⁹ Prvostepena presuda, par. 2320, 2323-2324, 2326, 2331-2335, 2351, 2353.

³³⁰ Prvostepena presuda, par. 2336, 2354.

zaključak o njihovoj nameri.³³¹ Na temelju te analize Pretresno veće je zaključilo da uslovi vezani za Stanišićevu i Simatovićevu *mens rea* nisu zadovoljeni.³³² Međutim, Pretresno veće je ocenjivalo *mens rea* a da prethodno nije sprovedo sličnu analizu ni iznelo zaključke o postojanju zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica. Konkretnije, Pretresno veće nije ocenilo koji dokazi i činjenice, po njegovom mišljenju, ukazuju na postojanje ili obim zajedničkog zločinačkog cilja ili na množinu lica, i nije donelo nikakve zaključke o tome da li su ti elementi zadovoljeni na osnovu tih dokaza i činjenica. Pored toga, Pretresno veće je ocenilo Stanišićeva i Simatovićeva dela i ponašanje za koje je tužilaštvo navelo da predstavljaju njihov doprinos navodnom zajedničkom zločinačkom cilju, ali nije razmotrilo da li ta dela i ponašanje predstavljaju doprinos stvarnom zajedničkom zločinačkom cilju, ustanovljenom na osnovu dokaza. Nadalje, ne vidi se da li je Pretresno veće, razmatrajući pitanje zajedničkog zločinačkog cilja i množine lica, kako je navedeno u Optužnici, dopustilo mogućnost da je, s obzirom na spis prvostepenog postupka, Stanišićeva i Simatovićeva *mens rea* možda obuhvatala vremenski i geografski uži zajednički zločinački cilj ili manji broj učesnika u UZP-u.

87. U odsustvu temeljne analize i prethodno donetih zaključaka o postojanju i obimu zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica, kao i o Stanišićevom i Simatovićevom doprinosu tom cilju, Pretresno veće nije moglo valjano da presudi o Stanišićevoj i Simatovićevoj *mens rea*.

88. Shodno tome, Žalbeno veće, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, konstatuje da je Pretresno veće pogrešilo jer je zaključilo da Stanišićeva i Simatovićeva *mens rea* za odgovornost po osnovu UZP-a nije zadovoljena, a da prethodno nije donelo zaključke o postojanju i obimu zajedničkog zločinačkog cilja koji je posedovala množina lica. Time je Pretresno veće propustilo da presudi i iznese obrazloženo mišljenje o bitnim elementima odgovornosti na osnovu UZP-a. Bez okolnosti koje bi postojale da je Veće donelo zaključke o postojanju i obim udruženog zločinačkog cilja koji je posedovala množina lica, i bez ocene Stanišićevih i Simatovićevih reči i dela u svetlu tog cilja, Pretresno veće nije moglo da utvrdi da li na osnovu tih okolnosti može van razumne sumnje da izvede zaključak o Stanišićevoj i Simatovićevoj *mens rea* i da li na kraju treba da ih osudi ili da ih oslobodi optužbi.

89. Što se tiče argumenta tužilaštva da propust Pretresnog veća da se posveti pitanju zajedničkog zločinačkog cilja ilustruje to što brojne očito relevantne dokaze nije ni razmatralo ni

³³¹ Prvostepena presuda, poglavlja 6.9-6.10.

³³² Prvostepena presuda, par. 2336, 2354.

spomenulo³³³ i da su zanemareni dokazi koji su relevantni za pitanje članova i postojanja UZP-a,³³⁴ Žalbeno veće, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, podseća da je Pretresno veće napravilo grešku u primeni prava jer nije donelo zaključke o postojanju i obimu zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica. Ova greška uključuje ne samo nepostojanje samih zaključaka, već i nepostojanje analize o tome koji dokazi iz spisa prvostepenog postupka i činjenice koje je ustanovilo Pretresno veće ukazuju na te elemente i da li takvi dokazi i činjenice, u stvari, dokazuju te elemente i njihov obim. Prvostepena presuda ne sadrži ni poglavlje ni pasus u kojima bi bili izloženi takvi zaključci i analiza. Njihovo odsustvo je tako očigledno da se ne mora dalje objašnjavati analizom svakog pojedinačnog propusta Pretresnog veća da razmotri konkretne dokaze na osnovu kojih bi se, po mišljenju tužilaštva, ustanovilo postojanje i obim zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica.³³⁵ Prema tome, Žalbeno veće neće dalje razmatrati da li propust Pretresnog veća da oceni konkretne dokaze predstavlja grešku.

4. Zaključak

90. U svetlu gorenavedenog, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, Žalbeno veće konstatuje da je Pretresno veće napravilo grešku u primeni prava kad nije presudilo ni iznelo obrazloženo mišljenje o bitnim elementima odgovornosti na osnovu UZP-a. Shodno tome, Žalbeno veće odobrava žalbeni podosnov 1(A) tužilaštva. Žalbeno veće će implikacije ovog zaključka razmotriti u Odeljku V dole.

C. Zaključak

91. U svetlu svog zaključka po žalbenom podosnovu 1(A) tužilaštva, Žalbeno veće, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, ne mora da razmatra argumente koje je tužilaštvo iznelo u svom žalbenom podosnovu 1(B) i 1(C)³³⁶ te ih odbacuje kao bespredmetne.

³³³ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 24.

³³⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 25-27.

³³⁵ V. takođe gore, fusnota 320. Pored toga, ako je Pretresno veće spomenulo takve dokaze, pošto nije objasnilo na koje se dokaze oslonilo kad je utvrđivalo da li su ti elementi zadovoljeni, Žalbeno veće ne može da ustanovi šta je Pretresno veće na kraju zaključilo u vezi s tim elementima.

³³⁶ V. gore, par. 24-26.

IV. DRUGI ŽALBENI OSNOV: DA LI SU STANIŠIĆ I SIMATOVIĆ ODGOVORNI ZA POMAGANJE I PODRŽAVANJE KRIVIČNIH DELA

A. Uvod

92. Pretresno veće je zaključilo da nije utvrđeno da su Stanišić ili Simatović pomagali i podržavali krivična dela ubistva, deportacije, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) i progona, zločine protiv čovečnosti, kao ni ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, koja je Jedinica počinila u opštini Bosanski Šamac u Bosni i Hercegovini, ni krivična dela deportacije, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) ili progona, zločine protiv čovečnosti, koja je Jedinica počinila u opštini Doboj u Bosni i Hercegovini 1992,³³⁷ pošto “pomoć koju su optuženi pružali tokom operacija u Bosanskom Šamcu i Doboju, i uopšte pomoć koju su pružali Jedinici, nije bila konkretno usmerena na” činjenje tih zločina.³³⁸ Dalje, Pretresno veće takođe nije moglo da zaključi da su Stanišić ili Simatović pomagali i podržavali zločine koje su policija SAO Krajine, SDG i druge srpske snage počinile u periodu od 1991. do 1995. na raznim drugim lokacijama, pošto se nije uverilo da su, osim što su obezbeđivali opštu pomoć tim snagama, Stanišić i Simatović igrali “[i]kakvu konkretniju ulogu u obezbeđenju pomoći” u incidentima u kojima su te snage počinile zločine.³³⁹

93. U okviru drugog žalbenog osnova, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo kad je oslobodilo Stanišića i Simatovića optužbe za pomaganje i podržavanje krivičnih dela počinjenih u opštinama Bosanski Šamac i Doboj u Bosni i Hercegovini i u SAO Krajini.³⁴⁰ Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo u primeni prava kada je tražilo da dela pomagača i podržavaoca budu konkretno usmerena na pomaganje u počinjenju krivičnih dela i da bi Pretresno veće, da nije pogrešilo, zaključilo da su Stanišić i Simatović pomagali i podržavali zločine počinjene u opštinama Bosanski Šamac i Doboj i u SAO Krajini (žalbeni podosnov 2(A)).³⁴¹ Pored toga ili alternativno, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće pogrešno utvrdilo činjenice budući da nijedno razumno pretresno veće nije moglo zaključiti da Stanišić i Simatović nisu pomagali i podržavali zločine u

³³⁷ Prvostepena presuda, par. 975, 990, 1086, 1092, 1099, 1111, 1248, 1253, 2359-2360.

³³⁸ Prvostepena presuda, par. 2360.

³³⁹ Prvostepena presuda, par. 2361, uzeto zajedno sa Prvostepenom presudom, par. 2360.

³⁴⁰ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 128.

³⁴¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 129, 153, fusnota 376. Što se tiče potencijalnog uticaja te navodne pravne greške, prema shvatanju Žalbenog veća, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo kada nije zaključilo da su Stanišić i Simatović odgovorni za pomaganje i podržavanje krivičnih dela počinjenih u SAO Krajini, kao i u opštinama Bosanski Šamac i Doboj u Bosni i Hercegovini. V. Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 129, 153-154, fusnota 376.

opštinama Bosanski Šamac i Doboj, kao ni u SAO Krajini, čak i da se prihvati da konkretna usmerenost predstavlja element *actus reus* pomaganja i podržavanja (žalbeni podosnov 2(B)).³⁴²

B. Žalbeni podosnov 2(A): Navod o pravnoj grešci zbog uslova konkretne usmerenosti kao elementa odgovornosti na osnovu pomaganja i podržavanja

1. Zaključci Pretresnog veća

94. Pretresno veće je zauzelo stav da odgovornost na osnovu pomaganja i podržavanja “može proizaći iz pomaganja u počinjenju krivičnog dela, odnosno hrabrenja ili davanja moralne podrške, ako ta podrška ima znatan uticaj na počinjenje krivičnog dela”.³⁴³ Prevažodno se oslanjajući na Drugostepenu presudu u predmetu *Perišić*, Pretresno veće je takođe konstatovalo da, “[p]rilikom donošenja ocene o tome da li su dela pomagača i podržavaoca imala znatan uticaj na počinjenje krivičnog dela, pretresno veće mora utvrditi da su ona bila konkretno usmerena ka pomaganju u počinjenju tog krivičnog dela, odnosno hrabrenju ili davanju moralne podrške”.³⁴⁴ Pretresno veće je takođe zaključilo da se “[e]lement konkretne usmerenosti može [...] razmatrati eksplicitno ili implicitno, u okviru analize znatnog uticaja”, ali, “ako je lice udaljeno od krivičnih dela za čije pomaganje i podržavanje se tereti, analiza konkretne usmerenosti mora da bude eksplicitna”.³⁴⁵ Pretresno veće je dodalo da se “[k]onkretna usmerenost [...] može odnositi i na pitanja tesno povezana s pitanjima u vezi s *mens rea*” i da “dokazi koji se tiču nečijeg stanja svesti mogu poslužiti kao posredni dokazi o tome da je pomoć koju je to lice omogućilo bila konkretno usmerena ka krivičnim delima za koja se tereti”.³⁴⁶

95. Imajući u vidu gorenavedeno, Pretresno veće je zaključilo da nije utvrđeno da su Stanišić ili Simatović pomagali i podržavali zločine koje su Jedinica, policija SAO Krajine, SDG ili druge srpske snage počinile u periodu od 1991. do 1995. na raznim lokacijama, pošto njihova pomoć tim snagama “nije bila konkretno usmerena na činjenje [tih] zločina”.³⁴⁷

³⁴² Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 130.

³⁴³ Prvostepena presuda, par. 1264.

³⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 1264, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 229, Drugostepenu presudu u predmetu *Perišić*, par. 36, fusnota 97.

³⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 1264, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 189, Drugostepenu presudu u predmetu *Perišić*, par. 36, 39, fusnota 97. Ponavljajući konstatacije iz Drugostepene presude u predmetu *Perišić*, Pretresno veće je takođe navelo da “samo pružanje opšte pomoći, koja bi se mogla iskoristiti i za legalne i za nelegalne radnje, u većini slučajeva neće biti dovoljno da bi se dokazalo da je ta pomoć bila konkretno usmerena ka krivičnim delima glavnih počinitelaca”, i da su “[z]a dokazivanje konkretne usmerenosti u takvim okolnostima potrebni [...] dokazi kojima se uspostavlja direktna veza između pomoći koju je pružio optuženi i relevantnih krivičnih dela glavnih počinitelaca”. V. Prvostepena presuda, par. 1264, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Perišić*, par. 44.

³⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 1264, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Perišić*, par. 48.

³⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 2360-2361. V. takođe gore, par.92.

2. Argumenti

96. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo kada je sledilo Drugostepenu presudu u predmetu *Perišić* i tražilo da dela pomagača i podržavaoca budu konkretno usmerena na pomaganje u počinjenju krivičnih dela.³⁴⁸ Konkretnije, tužilaštvo tvrdi sledeće: (i) da uslov konkretne usmerenosti nema utemeljenja u međunarodnom običajnom pravu;³⁴⁹ (ii) da se u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić* pogrešno prikazuje ranija praksa Međunarodnog suda kada se zaključuje da konkretna usmerenost predstavlja element *actusa reusa* pomaganja i podržavanja;³⁵⁰ (iii) da se u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić* uvode neodređeni koncepti koji stvaraju priličnu neizvesnost i praktične teškoće i čine nepredvidivim odluke o tome kada neka dela mogu da dovedu do krivične odgovornosti;³⁵¹ i (iv) da uslov konkretne usmerenosti dovodi u pitanje načela i poštovanje međunarodnog humanitarnog prava.³⁵² Tužilaštvo tvrdi da su to, posmatrani nezavisno ili zajedno, uverljivi razlozi koji iziskuju da Žalbeno veće odstupi od Drugostepene presude u predmetu *Perišić* u pogledu konkretne usmerenosti.³⁵³

97. Tokom žalbenog pretresa, tužilaštvo je napomenulo da je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Šainović i drugi* i Drugostepenoj presudi u predmetu *Popović i drugi*, koje su donete posle Drugostepene presude u predmetu *Perišić*, zaključeno da je uslov konkretne usmerenosti u suprotnosti s međunarodnim običajnim pravom i da na analizu Pretresnog veća u vezi s pomaganjem i podržavanjem i oslobađajuće presude koje su iz nje proistekle “negativno utiče sada odbačeni zahtev za konkretnu usmerenost”.³⁵⁴

98. Stanišić odgovara da tužilaštvo nije pokazalo uverljive razloge za odstupanje od Drugostepene presude u predmetu *Perišić*, po kojoj konkretna usmerenost predstavlja element

³⁴⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 129, 131, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1264.

³⁴⁹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 132-137; AT. 9.

³⁵⁰ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 132, 138-142. V. takođe Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 134-137.

³⁵¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 132, 143-149. Konkretno, tužilaštvo tvrdi da se u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić*, iako se navodi da se elementom konkretne usmerenosti utvrđuje postojanje “kažnjive veze” između pomoći koju je pružio optuženi pojedinac i zločina koje su počinili glavni izvršioc, ne pruža nikakva dalja smernica u vezi s njenim značenjem. V. Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 144. Tužilaštvo takođe tvrdi da se, time što se traži konkretna usmerenost kao element *actusa reusa* pomaganja i podržavanja u slučajevima kada je optuženi “udaljen”, u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić* zapravo traži dokaz o stanju svesti optuženog. Prema rečima tužilaštva, analiza dokaza u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić* dalje ukazuje na to da to stanje svesti mora biti više od *mens rea* znanja tražene za pomaganje i podržavanje, te se tako zamagluje razlika između pomaganja i podržavanja i UZP-a. V. Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 145-147.

³⁵² Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 132, 150-152.

³⁵³ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 129, 132, 137-138, 142-143, 149, 152. V. takođe Replika tužilaštva, par. 26-51.

³⁵⁴ AT. 18. V. takođe AT. 9, 99-100, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1649, Drugostepenu presudu u predmetu *Popović i drugi*, par. 1758.

pomaganja i podržavanja.³⁵⁵ Stanišić tvrdi da je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić* doneta ispravna odluka i da su argumenti tužilaštva bez merituma.³⁵⁶ Konkretno, Stanišić tvrdi da je u praksi Međunarodnog suda i MKSR-a, kao i u međunarodnom običajnom pravu, zahtevana konkretna usmerenost kao element pomaganja i podržavanja³⁵⁷ i da tužilaštvo nije dokazalo da je Žalbeno veće u predmetu *Perišić* “pogrešno prikazalo” ranije odluke Međunarodnog suda i “preuveličalo” značaj konkretne usmerenosti.³⁵⁸ Stanišić takođe tvrdi da element konkretne usmerenosti dokazuje “kažnjivu vezu između pomoći koju je pružio optuženi pojedinac i zločina koje su počinili glavni izvršioc i da je pitanje da li je konkretnu usmerenost bolje okvalifikovati kao element *actusa reusa* ili element *mens rea*, za ovu svrhu, “od manje važnosti”.³⁵⁹

99. Na žalbenom pretresu, Stanišić je tvrdio da, čak i ako se pođe od pretpostavke da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo kada je tražilo da konkretna usmerenost bude bitni element *actusa reusa* pomaganja i podržavanja, ta greška ne bi obesnažila njegovu oslobađajuću presudu.³⁶⁰ Po Stanišićevom mišljenju, bez obzira na to da li se konkretna usmerenost zahteva kao zaseban element, “analiza Pretresnog veća obuhvatila je sve faktore koji su mogli biti razmotreni u okviru konkretne usmerenosti, ali koje, bez ikakve sumnje, prema praksi ovog Međunarodnog suda, svako razumno pretresno veće mora uzeti u obzir pri odlučivanju o znatnom uticaju”.³⁶¹ Stanišić takođe tvrdi da je, pošto je Pretresno veće razmotrilo sve te faktore, analiza Pretresnog veća po kojoj “vrsta pomoći” koju su on i Simatović obezbeđivali nije imala “traženi [znatni] uticaj na izvršenje zločina” bila “izrazito razumna”.³⁶²

100. Simatović u Odgovoru tvrdi da međunarodno običajno pravo, kao i praksa Međunarodnog suda i MKSR-a, priznaju konkretnu usmerenost kao integralni element *actusa reusa* pomaganja i podržavanja; taj pristup je Žalbeno veće dosledno primenjivalo od kada je on prvi put formulisan u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić*.³⁶³ Simatović takođe tvrdi da bi odustajanje od koncepta

³⁵⁵ Stanišićev odgovor, par. 104-105, 109, 111, 161. Stanišić takođe tvrdi da je postupanje tužilaštva “*forum shopping*” jer je argumentacija slična argumentima koje je iznelo u predmetu *Perišić*, koje je Žalbeno veće odbilo. V. Stanišićev odgovor, par. 109-110, 161.

³⁵⁶ Stanišićev odgovor, par. 105, 111, 161.

³⁵⁷ Stanišićev odgovor, par. 112-123, 129-153, javni Dodatak I.

³⁵⁸ Stanišićev odgovor, par. 124-128. Stanišić takođe tvrdi da element konkretne usmerenosti niti uvodi neodređene koncepte niti potkopava poštovanje međunarodnog humanitarnog prava, već da se ciljevi međunarodnog humanitarnog prava podupiru time što se pri pripisivanju odgovornosti obezbeđuju sigurnost i konkretnost. V. Stanišićev odgovor, par. 155-160.

³⁵⁹ Stanišićev odgovor, par. 106, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Perišić*, par. 37. V. takođe Stanišićev odgovor, par. 107-108.

³⁶⁰ AT. 58-59.

³⁶¹ AT. 60.

³⁶² AT. 59-61, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2359-2361.

³⁶³ Simatovićev odgovor, par. 190-191, 223; AT. 73, 83. V. takođe Simatovićev odgovor, par. 194-201. Simatović takođe tvrdi da je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić* ispravno dokazana kategorija “kažnjive veze” između

konkretne usmerenosti stvorilo teškoće i nejasnoću pri dokazivanju *actusa reusa* pomaganja i podržavanja.³⁶⁴ Simatović takođe tvrdi da standard *mens rea* za pomaganje i podržavanje, koji je izveden iz međunarodnog običajnog prava, zahteva postojanje “svrhe” ili “cilja” i da “samo znanje” nije dovoljno.³⁶⁵ Simatović dodaje da Žalbena veće u ovom predmetu “mora uzeti u obzir ne samo pojam konkretne usmerenosti kao element *actusa reusa* pomaganja i podržavanja, već i opšteprihvaćeni standard međunarodnog običajnog prava, koji predviđa postojanje svrhe-cilja kao elementa *sine qua non* pomaganja i podržavanja”.³⁶⁶

101. Tužilaštvo u Replici tvrdi da ni Stanišić ni Simatović nisu pokazali da je konkretna usmerenost utemeljena u međunarodnom običajnom pravu.³⁶⁷ Tužilaštvo takođe tvrdi da i Stanišić i Simatović, time što priznaju da nisu sigurni da li konkretna usmerenost predstavlja element *mens rea* ili element *actusa reusa*, “čine uverljivijom” tvrdnju tužilaštva da pojam “konkretne usmerenosti” uvodi neodređene koncepte.³⁶⁸ Tužilaštvo dodaje da su i Stanišić i Simatović prekršili “uslove predviđene Uputstvom” Međunarodnog suda time što uz svoje podneske respondenata nisu podneli spisak pravnih izvora i da, već samo iz tog razloga, njihove argumente koji se oslanjaju na druge pravne izvore, koji nisu praksa Međunarodnog suda i MKSR-a treba odbaciti.³⁶⁹

102. Najzad, što se tiče Stanišićevog argumenta da greška Pretresnog veća ne bi imala uticaja na njegovu oslobađajuću presudu, tužilaštvo u Replici tvrdi da je Pretresno veće uzelo u obzir da njegova i Simatovićeva pomoć nije imala znatnog uticaja zbog toga što njihova dela nisu bila konkretno usmerena na zločine, te je stoga njegova oslobađajuća presuda bila direktna posledica “tog pogrešnog uslova”.³⁷⁰

pomoći koju je pružio pomagač i podržavalac i krivičnih dela koja su počinili glavni izvršioc. V. Simatovićev odgovor, par. 204-205, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Perišić*, par. 37-38.

³⁶⁴ Simatovićev odgovor, par. 202-203.

³⁶⁵ Simatovićev odgovor, par. 206. U tom kontekstu, Simatović takođe iznosi argument da se standard “svrha – cilj” za *mens rea* pomaganja i podržavanja odražava u članu 25(3)(c) Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda (dalje u tekstu: Statut MKS-a), koji zahteva da je optuženi delovao s ciljem da omogući počinjenje zločina. V. Simatovićev odgovor, par. 206-213, 216, 219. On takođe iznosi argument da su taj standard prihvatile i države koje nisu potpisnice Statuta MKS-a, uključujući Sjedinjene Države. V. Simatovićev odgovor, par. 214-215, gde se upućuje na *Presbyterian Church of Sudan v. Talisman Energy, Inc.*, 582 F.3d 244, par. 259 (2nd Cir. 2009), *Aziz v. Alcolac, Inc.*, 658 F.3d 388, par. 401 (4th Cir. 2011). On takođe tvrdi da je praksa Međunarodnog suda koja se odnosi na *mens rea* pomaganja i podržavanja nedоследna i da treba da bude revidirana u skladu s međunarodnim običajnim pravom. V. Simatovićev odgovor, par. 216-222.

³⁶⁶ Simatovićev odgovor, par. 223.

³⁶⁷ Replika tužilaštva, par. 25. V. takođe Replika tužilaštva, par. 28, 33-42, 47, 49-51.

³⁶⁸ Replika tužilaštva, par. 25, 43. Prema rečima tužilaštva, Stanišić se u prilog Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić* takođe oslanja na domaće izvore koji govore o *mens rea* za odgovornost na osnovu pomaganja i podržavanja. Tužilaštvo takođe ističe da, isto tako, Simatović iznosi argument u prilog konkretnoj usmerenosti kao uslovu za *actus reus*, a zatim prelazi na neubedljiv argument kako bi standard *mens rea* promenio iz “znanja” u “svrhu”. V. Replika tužilaštva, par. 25, 37-38, 48.

³⁶⁹ Replika tužilaštva, par. 25.

³⁷⁰ AT. 99-100.

3. Analiza

103. Preliminarno, Žalbeno veće će najpre razmotriti argument tužilaštva da, s obzirom na to da ni Stanišić ni Simatović nisu dostavili spiskove pravnih izvora, treba odbaciti njihovu argumentaciju koja se oslanja na druge pravne izvore, koji nisu praksa Međunarodnog suda i MKSR-a. Uputstvo predviđa da uz podnesak respondenta treba priložiti spisak pravnih izvora u kojem će biti sabrani i jasno navedeni svi pravni izvori na koje se poziva, zatim sadržaj i zvaničnu i potpunu verziju svih pravnih izvora koji nisu s Međunarodnog suda i MKSR-a, zajedno s engleskim ili francuskim prevodom, ako je potrebno.³⁷¹ Žalbeno veće primećuje da ni Stanišić ni Simatović, iako su se obojica pozivala na brojne pravne izvore izvan Međunarodnog suda i MKSR-a u prilog svojoj argumentaciji u vezi s konkretnom usmerenošću,³⁷² nisu dostavili spisak pravnih izvora kako je predviđeno Uputstvom. Stanišić jeste dostavio tabelu s pravnim izvorima,³⁷³ ali nije priložio kopije teksta.³⁷⁴ Stanišić i Simatović stoga nisu ispunili obavezu predviđenu Uputstvom. Međutim, pošto i Stanišić i Simatović dovoljno jasno upućuju na pravne izvore na koje su se oslanjali u svojim podnescima respondenta, taj propust nije naneo pravno relevantnu štetu tužilaštvu.³⁷⁵ Žalbeno veće stoga odbacuje argument tužilaštva u vezi s tim.³⁷⁶

104. Što se tiče pitanja konkretne usmerenosti, Žalbeno veće podseća da je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Šainović i drugi*, koja je doneta posle Drugostepene presude u predmetu *Perišić*, pojasnilo da konkretna usmerenost nije element odgovornosti na osnovu pomaganja i podržavanja.³⁷⁷ Da bi došlo do tog zaključka, Žalbeno veće je pažljivo preispitalo praksu Međunarodnog suda i MKSR-a u vezi s tim³⁷⁸ i ponovo razmotrilo elemente odgovornosti na

³⁷¹ Uputstvo, par. 7-9.

³⁷² V., npr., Stanišićev odgovor, fusnote 191, 220-224; Simatovićev odgovor, fusnote 247, 252-253.

³⁷³ Stanišićev odgovor, javni Dodatak III.

³⁷⁴ U javnom Dodatku I Stanišićevog odgovora, u kojem se navodno izlaže praksa država i *opinio juris* o pomaganju i podržavanju, navedeni su izvodi iz relevantnih nacionalnih zakona i sudske prakse. V. Stanišićev odgovor, par. 131, 161, javni Dodatak I. Iako dodatak sadrži neke pravne izvore na koje se poziva u samom Stanišićevom odgovoru, ne sadrži ih sve. Uporedi Stanišićev odgovor, fusnote 191, 220-224, sa Stanišićevim odgovorom, javni Dodatak I. Pored toga, izgleda da je Stanišićev branilac prekucao pasuse u tom dodatku iz raznih izvora, pa se oni ne mogu smatrati zvaničnim i potpunim verzijama, kao što su fotokopije stvarnih pravnih izvora.

³⁷⁵ V. Replika tužilaštva, par. 32, 37-38, 49-50, u kojoj se odgovara na Stanišićeve i Simatovićeve argumente u vezi sa sudskom praksom koja nije praksa Međunarodnog suda i MKSR-a, s referencama na sadržinu te prakse.

³⁷⁶ Žalbeno veće podseća da mu Uputstvo daje diskreciono ovlašćenje da donese odluku da li će i kako sankcionisati stranu u postupku zbog nepoštovanja uslova iz Uputstva. V. Uputstvo, par. 17.

³⁷⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1649.

³⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1623-1625, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 229, Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 163, Drugostepenu presudu u predmetu *Gotovina i Markač*, par. 127, Drugostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 151, Drugostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 137, Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 352, Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 45-46 (gde se citira Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 283, gde se pak citira Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 249), Drugostepenu presudu u predmetu *Krnjelac*, par. 33, 37, Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 89-90, Drugostepenu presudu u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 127, 186, 189, 191, 193-194, Drugostepenu presudu u predmetu *Simić*, par. 85, Drugostepenu presudu u predmetu *Orić*, par. 43,

osnovu pomaganja i podržavanja u okviru međunarodnog običajnog prava.³⁷⁹ Žalbena veće je zatim primetilo da se konkretna usmerenost ni u praksi Međunarodnog suda i MKSR-a ni u okviru međunarodnog običajnog prava ne smatra elementom odgovornosti na osnovu pomaganja i podržavanja.³⁸⁰ Žalbena veće je zbog toga odbacilo pristup primenjen u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić*, koji je zahtevao postojanje konkretne usmerenosti kao elementa *actusa reusa* pomaganja i podržavanja³⁸¹ i zauzelo stav da se taj pristup “direktno i suštinski kosi sa prevladavajućom sudskom praksom u vezi sa *actusom reusom* odgovornosti za pomaganje i podržavanje i sa međunarodnim običajnim pravom”.³⁸² Žalbena veće je ponovo potvrdilo da se “shodno međunarodnom običajnom pravu, *actus reus* pomaganja i podržavanja [...] ‘sastoji [...] od praktične pomoći, ohrabrivanja ili moralne podrške koj[a] bitno utječ[e] na izvršenje zločina” i da “[t]ražena *mens rea* jeste ‘znanje da te radnje pomažu izvršenju krivičnog djela””.³⁸³

105. Zatim, u Drugostepenoj presudi u predmetu *Popović i drugi*, Žalbena veće je ponovo potvrdilo da “konkretna usmerenost’, po međunarodnom običajnom pravu, nije element odgovornosti za pomaganje i podržavanje”.³⁸⁴

Drugostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 102, 134-135, Drugostepenu presudu u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 254, 283, Drugostepenu presudu u predmetu *Karera*, par. 321, Drugostepenu presudu u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 482, 672, Drugostepenu presudu u predmetu *Kalimanzira*, par. 74, Drugostepenu presudu u predmetu *Ntawukulilyayo*, par. 214, 216, Drugostepenu presudu u predmetu *Rukundo*, par. 52, Drugostepenu presudu u predmetu *Muvunyi I*, par. 79, Drugostepenu presudu u predmetu *Seromba*, par. 139, Drugostepenu presudu u predmetu *Muhimana*, par. 189, Drugostepenu presudu u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 370, Drugostepenu presudu u predmetu *Ntakirutimana*, par. 530. V. takođe Drugostepenu presudu u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1619, 1650, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 159, Drugostepenu presudu u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 424. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1622.

³⁷⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1626-1648. Žalbena veće je razmotrilo praksu proisteklu iz predmeta koji su se bavili zločinima počinjenim za vreme Drugog svetskog rata i zaključilo da ni u jednom od tih relevantnih predmeta nije tražena “konkretna usmerenost” kao poseban element. V. Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1627-1642. Žalbena veće je takođe analiziralo nacionalne zakone i stalo na stanovište da traženje konkretne usmerenosti za odgovornost po osnovu pomaganja i podržavanja nije opšta, ujednačena praksa u nacionalnim jurisdikcijama. V. Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1643-1646. Najzad, Žalbena veće je razmotrilo međunarodne instrumente (Nacrt kodeksa zločina protiv mira i bezbednosti čovečanstva koji je Komisija za međunarodno pravo usvojila 1996. i Statut MKS-a) i nije našlo potporu za tvrdnju da je konkretna usmerenost element odgovornosti na osnovu pomaganja i podržavanja prema međunarodnom običajnom pravu. V. Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1647-1648. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1622.

³⁸⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1623-1625, 1649.

³⁸¹ Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 36.

³⁸² Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1650.

³⁸³ Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1649, gde se citira Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 46, gde se citira Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 283, gde se citira Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 249. Shodno tome, Žalbena veće je potvrdilo da je “u drugostepenim presudama u predmetima *Mrkšić i Šljivančanin* i *Lukić i Lukić* izloženo [prihvaćeno] pravo kada je zaključeno da ‘konkretna usmerenost’ nije suštinski element *actus[a] reus[a]* pomaganja i podržavanja, što predstavlja tačan odraz međunarodnog običajnog prava i pravnog standarda koji je konstantno i dosledno primenjivan prilikom utvrđivanja odgovornosti za pomaganje i podržavanje”. V. Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1650 (reference unutar citata izostavljene).

³⁸⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1758, gde se citira Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1649. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1764, 1783.

106. Shodno tome, Žalbeno veće, uz suprotno mišljenje sudije Agiusa i sudije Afandea, zaključuje da je Pretresno veće pogrešilo u primeni prava kada je zahtevalo da dela pomagača i podržavaoca budu konkretno usmerena ka pomaganju u počinjenju krivičnog dela. To takođe znači da je Pretresno veće pogrešilo u primeni prava kada je zaključak o znatnom uticaju radnji doprinošenja uslovalo utvrđivanjem konkretne usmerenosti, smatrajući da prilikom donošenja ocene o tome da li su dela pomagača i podržavaoca imala znatan uticaj na počinjenje krivičnog dela, pretresno veće mora utvrditi da su ona bila konkretno usmerena ka pomaganju u počinjenju tog krivičnog dela.³⁸⁵

107. Žalbeno veće nije ubedio Stanišićev argument da, čak i da je Pretresno veće pogrešilo u primeni prava kada je tražilo da konkretna usmerenost bude bitni element *actusa reusa* pomaganja i podržavanja, ta greška ne bi uticala na zaključak Pretresnog veća da uslov znatnog uticaja nije ispunjen i da, stoga, ne bi obesnažila njegovu oslobađajuću presudu. Pretresno veće je zaključilo da uslov znatnog uticaja nije ispunjen jer na osnovu dokaza nije utvrđena konkretna usmerenost.³⁸⁶ To znači da je Pretresno veće, da nije konstovalo da je za zaključak o znatnom doprinosu uslov konkretna usmerenost, moglo da zaključi da dokazi, čak i ako nisu bili dovoljni da se utvrdi konkretna usmerenost, pokazuju da su radnje doprinošenja imale znatan uticaj na zločine.

4. Zaključak

108. S obzirom na gorenavedeno, Žalbeno veće, uz suprotna mišljenja sudije Agiusa i sudije Afandea, zaključuje da je Pretresno veće pogrešilo u primeni prava kada je tražilo da dela pomagača i podržavaoca budu konkretno usmerena na pomaganje u počinjenju krivičnog dela. Shodno tome, Žalbeno veće, uz suprotno mišljenje sudije Agiusa i sudije Afandea, prihvata žalbeni podosnov 2(A) tužilaštva. Žalbeno veće će implikacije tog zaključka oceniti u odeljku V dole.

³⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 1264. U vezi s tim, Žalbeno veće napominje da je stav Pretresnog veća nešto drugačiji od stava iznesenog u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić*, u kojoj je smatrano da je znatan doprinos pomagača ili podržavaoca nezavisan i dodatan u odnosu na konkretnu usmerenost, i navelo da znatan doprinos može biti jedan od faktora za utvrđivanje da li je dokazana konkretna usmerenost. V. Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 38-39. U ovom predmetu, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće, čak i ako se prihvati da konkretna usmerenost predstavlja element *actusa reusa* pomaganja i podržavanja, pogrešno primenilo pravni test za pomaganje i podržavanje naveden u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić*, kada je zaključak o znatnom doprinosu uslovalo utvrđivanjem konkretne usmerenosti. V. Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 161. V. takođe Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 154-155. S obzirom na to da je Žalbeno veće zaključilo da konkretna usmerenost nije element odgovornosti na osnovu pomaganja i podržavanja, argument tužilaštva je bespredmetan u delu u kojem se odnosi na tvrdnju da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravni kriterijum kako je naveden u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić*.

³⁸⁶ V. Prvostepena presuda, par. 2360. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2361.

C. Zaključak

109. S obzirom na svoj zaključak o žalbenom podosnovu 2(A) tužilaštva, Žalbeno veće, uz suprotno mišljenje sudije Agiusa i sudije Afandea, ne mora da razmatra argumente tužilaštva u okviru njegovog žalbenog podosnova 2(B),³⁸⁷ te ih odbacuje kao bespredmetne.

³⁸⁷ V. gore, par. 93.

V. IMPLIKACIJE ZAKLJUČAKA ŽALBENOG VEĆA I TRAŽENA MERA

110. Žalbno veće je zaključilo, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, da je Pretresno veće pogrešilo u primeni prava kada nije donelo neophodne zaključke o postojanju i obimu zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica pre nego što je donelo zaključak o *mens rea* za odgovornost na osnovu UZP-a (dalje u tekstu: greška u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a).³⁸⁸ Žalbno veće je takođe zaključilo, uz suprotna mišljenja sudije Agiusa i sudije Afandea, da je Pretresno veće napravilo pravnu grešku kada je tražilo da dela pomagača i podržavaoca budu konkretno usmerena na pomaganje u počinjenju krivičnog dela (dalje u tekstu: greška u vezi s odgovornošću na osnovu pomaganja i podržavanja).³⁸⁹ Žalbno veće će sada razmotriti implikacije tih zaključaka.

A. Argumenti

111. Kada je reč o grešci u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a, tužilaštvo tvrdi da bi, zbog te pravne greške, Žalbno veće moralo da “preispita *de novo* činjenične zaključke [Pretresnog] veća i dokaze u spisu”.³⁹⁰ Konkretnije, tužilaštvo tvrdi da Žalbno veće treba da ispravi grešku Pretresnog veća, da preispita relevantne zaključke Pretresnog veća, da primeni ispravan pravni standard na dokaze u spisu i da zaključi sledeće: (i) da je postojao zajednički zločinački cilj koji se navodi u Optužnici; (ii) da su među članovima ovog UZP-a bili (pored Stanišića i Simatovića) barem Milošević, Martić, Babić, Hadžić, Karadžić, Mladić, Veljko Kadijević, Badža i Arkan; (iii) da su Stanišić i Simatović značajno doprineli zajedničkom zločinačkom cilju svojim činjenjem i nečinjenjem, koje je utvrdilo Pretresno veće i, pored toga, kako je navedeno u trećem žalbenom osnovu tužilaštva;³⁹¹ i (iv) da su Stanišić i Simatović delili nameru da se ostvari zajednički zločinački cilj.³⁹² Tužilaštvo tvrdi da “Žalbno veće ima ovlašćenje da ispravi greške u ovom predmetu i donese neophodne zaključke kako bi donelo osuđujuće presude”, kao i da je to ovlašćenje upotrebilo u drugim predmetima.³⁹³ Tužilaštvo takođe tvrdi da Žalbno veće treba, na osnovu tih zaključaka, da Stanišiću i Simatoviću izrekne osuđujuće presude po svim tačkama

³⁸⁸ V. gore, par. 88, 90.

³⁸⁹ V. gore, par. 106-108.

³⁹⁰ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 17; AT. 38. V. takođe AT. 32-36.

³⁹¹ U vezi s trećim žalbenim osnovom tužilaštva, v. gore, par. 11-12.

³⁹² Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 17, 44, 100, 105, 126. V. takođe Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 200, 277-278. Žalbno veće napominje da tužilaštvo, u paragrafu 126 svog žalbenog podneska, traži da Žalbno veće, sledećim redosledom, donese zaključke o: (i) zajedničkom zločinačkom cilju; (ii) Stanišićevoj i Simatovićevoj nameri da se ostvari taj zajednički zločinački cilj; i (iii) njihovom značajnom doprinosu. Međutim, s obzirom na druge delove Žalbenog podneska tužilaštva, Žalbno veće je shvatilo da tužilaštvu nije namera da traži da se zaključak o postojanju Stanišićeve i Simatovićeve namere donese pre zaključka o njihovom značajnom doprinosu. V., npr., Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 19-22, 100.

³⁹³ AT. 32-33, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Bizimungu*.

Optužnice za krivična dela ubistva, deportacije, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) i progona, zločina protiv čovečnosti, kao i za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, za koja je Pretresno veće zaključilo da su dokazana, te da im u skladu s tim odredi kaznu.³⁹⁴ Kada je reč o izricanju osuđujućih presuda optuženima u žalbenoj fazi postupka, tužilaštvo tvrdi da je “Žalbeno veće dosledno zauzimalo stav da ima to ovlašćenje i da je primereno da se tako uradi”.³⁹⁵

112. Tužilaštvo tvrdi da “ne treba nužno smatrati da bi razmere utvrđivanja činjenica ili priroda utvrđivanja činjenica koji su potrebni u ovom predmetu biti neprihvatljivo opsežni i komplikovani”.³⁹⁶ Tužilaštvo tvrdi da je, “[Pretresno] veće prilikom ocene dokaza, čak i primenjujući pogrešan, nepotpun i previše uzak pristup, ipak prihvatilo ogroman deo teze tužilaštva” i da je to “uvjerljiv razlog” za Žalbeno veće da se saglasi s većinom tih zaključaka, da, prema potrebi, izvede dodatne zaključke i da u skladu s tim Stanišiću i Simatoviću izrekne osuđujuću presudu.³⁹⁷ Da bi “Žalbenom veću pomoglo” da to uradi,³⁹⁸ tužilaštvo je u svom žalbenom podnesku, u “obimnom odeljku u vezi s traženim merama” (Odeljak II.D), navelo dokaze predložene Pretresnom veću i, gde je to primereno, zaključke Pretresnog veća u vezi s tim dokazima.³⁹⁹

113. Kada je reč o grešci u vezi s odgovornošću na osnovu pomaganja i podržavanja, tužilaštvo tvrdi da bi Pretresno veće, da nije pogrešilo kada je tražilo konkretnu usmerenost, zaključilo da je ispunjen *actus reus* pomaganja i podržavanja u pogledu zločina počinjenih u opštinama Bosanski Šamac i Doboj u Bosni i Hercegovini, kao i u SAO Krajini.⁴⁰⁰ Tužilaštvo takođe tvrdi da zaključci Pretresnog veća i dokazi u spisu pokazuju da su Stanišić i Simatović posedovali traženu *mens rea* za pomaganje i podržavanje tih zločina.⁴⁰¹ Shodno tome, tužilaštvo tvrdi da bi Pretresno veće, da nije bilo te pravne greške, zaključilo da su oni pomagali i podržavali te zločine.⁴⁰² Tužilaštvo traži da Žalbeno veće ispravi grešku Pretresnog veća, da primeni ispravan pravni standard na dokaze, da zaključi da su Stanišić i Simatović odgovorni za pomaganje i podržavanje zločina počinjenih u opštinama Bosanski Šamac i Doboj, kao i u SAO Krajini, i da im u skladu s tim izrekne osuđujuće

³⁹⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 28, 44, 105, 126; AT. 38, 101.

³⁹⁵ AT. 32, 100-101, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Dorđević*, par. 9[2]8, Drugostepenu presudu u predmetu *Popović i drugi*, par. 539, Drugostepenu presudu u predmetu *Gatete*, par. 265.

³⁹⁶ AT. 33.

³⁹⁷ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 44. V. takođe AT. 34-35.

³⁹⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 44.

³⁹⁹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 17, 44-105.

⁴⁰⁰ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 129, 153, fusnota 376, gde se upućuje na argumente tužilaštva u okviru žalbenog podosnova 2(B) u vezi s navodima o Stanišićevom i Simatovićevom znatnom doprinosu. V. takođe gore, fusnota 341.

⁴⁰¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 129, 153, fusnota 376, gde se upućuje na argumente tužilaštva u okviru žalbenog podosnova 2(B) u vezi s navodima o Stanišićevoj i Simatovićevoj *mens rea*.

⁴⁰² Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 129, 153, fusnota 376.

presude.⁴⁰³ Pored toga, tužilaštvo traži da Žalbena veće primeni ispravan pravni standard na dokaze kako je naveden u trećem žalbenom osnovu tužilaštva,⁴⁰⁴ da zaključi da je Stanišić odgovoran za pomaganje i podržavanje zločina počinjenih u SAO SBZS i u opštinama Bijeljina, Zvornik i Sanski Most u Bosni i Hercegovini, da zaključi da je Simatović odgovoran za pomaganje i podržavanje zločina počinjenih u opštini Sanski Most, te da u skladu s tim izrekne osuđujuće presude Stanišiću i Simatoviću.⁴⁰⁵ Tužilaštvo tvrdi da utvrđivanje činjenica koje bi Žalbena veće trebalo da obavi ne mora da bude opsežno, s obzirom na postojeće zaključke Pretresnog veća u vezi s pomaganjem i podržavanjem.⁴⁰⁶

114. Alternativno, u pogledu greške u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a i greške u vezi s odgovornošću na osnovu pomaganja i podržavanja, tužilaštvo iznosi argument da “Žalbena veće treba da upotrebi svoje diskreciono ovlašćenje i vrati predmet na razmatranje sudskom veću Međunarodnog suda koje će primeniti ispravne pravne standarde na dokaze u spisima prvostepenog postupka i utvrditi Stanišićevu i Simatovićevu odgovornost kojom se terete u Optužnici”.⁴⁰⁷ Tužilaštvo je na žalbenom pretresu naglasilo da to ne bi bilo ponovno suđenje, već “postupak vraćanja predmeta radi ponovnog presuđivanja o činjenicama na osnovu dokaza već izvedenih na suđenju” i da bi bilo važno da Žalbena veće izda precizna uputstva sudskom veću kojem se predmet vraća na razmatranje u vezi s “prirodom grešaka Pretresnog veća i ispravnom procedurom koju [ono] treba da primeni”.⁴⁰⁸ Dalje, tužilaštvo tvrdi da ponovno suđenje nije najprimerenija mera u ovom predmetu. Po mišljenju tužilaštva, pošto se ovde radi o propustu da se ispravno presudi na osnovu dokaza koji su već u spisima, a ne o problemu s postojećim dokaznim spisima, interesi pravde ne govore u prilog ponovnom suđenju koje bi iziskivalo mnogo vremena i značajne resurse.⁴⁰⁹ Najzad, tužilaštvo tvrdi da, kako bi se ispunilo obećanje žrtvama i međunarodnoj zajednici da će pravda biti zadovoljena, kobne greške u analizi Pretresnog veća ne smeju ostati neispravljene.⁴¹⁰

115. Stanišić u odgovoru navodi da, u pogledu greške u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a, pokušaj tužilaštva da postigne preispitivanje *de novo* u odeljku II.D Žalbenog podneska ignoriše

⁴⁰³ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 128-129, 153, 194, fusnota 376. V. takođe AT. 38.

⁴⁰⁴ U pogledu trećeg žalbenog osnovu tužilaštva, v. gore, par. 11-12.

⁴⁰⁵ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 199-200, 277-278. V. takođe Najava žalbe tužilaštva, par. 18.

⁴⁰⁶ AT. 35-36.

⁴⁰⁷ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 127, 195. V. takođe Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 11; AT. 36-37.

⁴⁰⁸ Što se tiče greške u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a, tužilaštvo je zatražilo da Žalbena veće uputi eventualno sudsko veće u novom sastavu da treba konkretno da razmotri sledeće: “da li je postojao navodni zajednički zločinački cilj i, ako jeste, koja je bila njegova priroda i obim; glavni učesnici UZP-a; sredstva koja su [učesnici] UZP-a koristili da počinje zločine; i, najvažnije, šta su optuženi znali o zajedničkom zločinačkom cilju, zločinima koje je on uključivao, korišćenim sredstvima i zločinima počinjenim radi njegovog ostvarenja”. V. AT. 36-37.

⁴⁰⁹ AT. 37.

⁴¹⁰ AT. 37.

obavezu žalioca da konkretno navede i dokaže greške u činjeničnim zaključcima.⁴¹¹ On tvrdi da tužilaštvo “nastoji da se ponište brojni zaključci (i izvedu novi zaključci) na osnovu sažetaka svedočenja iz [Prvostepene] presude, dokaza sumnjive relevantnosti kada se posmatraju u kontekstu, kao i svedočenja svedoka i dokaznih predmeta za koje je u [Prvostepenoj] presudi zaključeno da nisu verodostojni, ne pokušavajući [da pobije] (ili čak samo da uputi na) zaključke koji bi morali biti poništeni da bi žalba tužilaštva bila uspešna”.⁴¹² Stanišić tvrdi da tužilaštvo, kada traži da Žalbeno veće zameni zaključke Pretresnog veća sopstvenim, a da pritom ne pokazuje grešku u svakom od tih zaključaka, krši načelo *non bis in idem* i pokušava da postigne da se protiv Stanišića ponovo vodi postupak.⁴¹³ Stanišić dodaje da bi preispitivanje *de novo* dovelo Žalbeno veće “u nezavidnu situaciju da mora da presuđuje o suštinskim pitanjima krivice [...] bez prednosti koju pruža izbalansirani uvid u 4.843 dokazna predmeta i praktično nekoliko godina svedočenja tokom pretresa”.⁴¹⁴ Stanišić takođe tvrdi da bi izricanjem novih osuđujućih presuda u žalbenom postupku, usled poništenja postupka protiv njega u celosti, bilo prekršeno njegovo pravo, u okviru prava na pravično suđenje, da se njegova osuđujuća presuda i kazna preispitaju.⁴¹⁵ Stanišić dalje tvrdi da tužilaštvo, time što tvrdi da je Pretresno veće prihvatilo ogroman deo teze tužilaštva, pogrešno prikazuje Prvostepenu presudu.⁴¹⁶ Prema Stanišićevim rečima, iz Prvostepene presude, u kojoj je zaključeno da on “nije doprineo krivičnim delima i postupcima radi ostvarivanja navodnog zajedničkog zločinačkog cilja”, je jasno da je Pretresno veće prihvatilo tezu odbrane.⁴¹⁷ Iz tih razloga, on traži da se argumenti tužilaštva odbace bez razmatranja.⁴¹⁸

116. U pogledu greške u vezi s odgovornošću na osnovu pomaganja i podržavanja, Stanišić takođe tvrdi da bi za tužilaštvo bio “nesavladiv teret” da dokaže da je “Pretresno veće, imajući u

⁴¹¹ Stanišićev odgovor, par. 40; AT. 44-45, 47-49, 53-54, 56. Stanišić takođe tvrdi da tužilaštvo samo prikuplja one činjenične zaključke koji mu odgovaraju, zajedno s naizgled inkriminišućim dokazima iz sudskog spisa, a zanemaruje činjenične zaključke koji mu ne odgovaraju, pri čemu ne pokazuje gde su eventualne greške u tim zaključcima. V. AT. 44, 47-57, 66-67. V. takođe AT. 61-65.

⁴¹² Stanišićev odgovor, par. 6, 40; AT. 48-49, 53-54, 56. Pored toga, Stanišić tvrdi da tužilaštvo u pravnom smislu uvodi novi prag kako bi izbeglo prag tražen u žalbenom postupku, tvrdeći da činjenica da je Pretresno veće prihvatilo ogroman deo teze tužilaštva predstavlja “uverljiv razlog” da se Žalbeno veće saglasi s većinom tih zaključaka, “*da izvede dodatne zaključke koje zahtevaju dokazi* i da izrekne osuđujuću presudu Stanišiću”. V. Stanišićev odgovor, par. 45 (naglasak u originalu). V. takođe AT. 48-50, 67-68.

⁴¹³ Stanišićev odgovor, par. 6, 40; AT. 40, 48-50.

⁴¹⁴ AT. 51. Stanišić je, iako samo u vezi s greškom koja se navodi u okviru žalbenog podosnova tužilaštva 1(B), a ne žalbenog podosnova 1(A), na žalbenom pretresu tvrdio da, ako Žalbeno veće zaključi da je Pretresno veće napravilo grešku, “onda Žalbenom veću jedino preostaje [...] [da] predmet vrati Pretresnom veću da [ono] razmotri sve te činjenične zaključke imajući u vidu ispravan pravni standard i da taj standard i teret dokazivanja primeni na već izvedene činjenične zaključke”. V. AT. 48.

⁴¹⁵ Stanišićev odgovor, par. 41. V. takođe Stanišićev odgovor, par. 5-6, gde se upućuje na Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, član 14(5). V. takođe AT. 41-43.

⁴¹⁶ Stanišićev odgovor, par. 42.

⁴¹⁷ Stanišićev odgovor, par. 42. Stanišić takođe iznosi argument da je Pretresno veće prihvatilo tezu odbrane da je, čak i ako je Stanišić učestvovao u ratu, razumno tumačenje njegove uloge to da je preduzimao te radnje u skladu s legitimnim vojnim ciljevima. V. Stanišićev odgovor, par. 43; AT. 50-51.

⁴¹⁸ Stanišićev odgovor, par. 39, 44-45. V. takođe AT. 58, 68.

vidu svoje činjenične zaključke, moglo razumno doći samo do jednog zaključka; naime, da su [njegova i Simatovićeve] dela, počinjena svesno, imala značajan uticaj na zločine”.⁴¹⁹ Stanišić tvrdi da je tužilaštvo, pokušavajući da to uradi, propustilo da se suoči s relevantnim činjeničnim zaključcima koji ne govore u prilog argumentaciji tužilaštva.⁴²⁰

117. Simatović u odgovoru navodi, u pogledu greške u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a, da argumenti u odeljku II.D Žalbenog podneska tužilaštva grubo prekoračuju granice Najave žalbe tužilaštva, koja ne sadrži osnovu za predočavanje argumenata sadržanih u odeljku II.D Žalbenog podneska tužilaštva.⁴²¹ Simatović takođe tvrdi da argumente iznete u odeljku II.D Žalbenog podneska tužilaštva treba odbaciti bez razmatranja budući da tužilaštvo svoju tezu izvodi a da ne navodi gde je Pretresno veće pogrešilo.⁴²² Simatović takođe tvrdi da odeljak II.D Žalbenog podneska tužilaštva u suštini predstavlja rekapitulaciju delova Prvostepene presude u prilog argumentaciji tužilaštva, koje on većinom ne prihvata i na koje bi se žalio da ga je Pretresno veće osudilo.⁴²³ Simatović navodi kako pominje samo neke od zaključaka Pretresnog veća koje bi osporio, bez namere da se svima njima bavi detaljno, pošto “to jednostavno nije u skladu s onim što se očekuje da sadrži odgovor na žalbu”.⁴²⁴ Simatović dodaje da bi, ukoliko Žalbeno veće prihvati argumente navedene u odeljku II.D Žalbenog podneska tužilaštva, on i Stanišić bili osuđeni na osnovu zaključaka Pretresnog veća koje ne bi mogli da pobiju u žalbenom postupku.⁴²⁵

118. Što se tiče greške u vezi s odgovornošću na osnovu pomaganja i podržavanja, Simatović takođe podseća na svoje pravo na pravično suđenje i na “dvostepeni postupak”.⁴²⁶ Dodaje da ne postoji nijedan drugi predmet u kojem je optuženi oslobođen po svim tačkama optužnice, a zatim osuđen i kažnjen u žalbenom postupku samo zato što se promenilo pravo ili sudska praksa na koje se oslonilo Žalbeno veće u drugom sastavu.⁴²⁷

119. Imajući u vidu te okolnosti, Simatović tvrdi da bi, u pogledu greške u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a i greške u vezi s odgovornošću na osnovu pomaganja i podržavanja, ukoliko Žalbeno veće zaključi da je žalba tužilaštva osnovana, “jedina odluka koju bi [ono] moglo da donese bila da predmet vrati [...] specijalnom veću Međunarodnog suda da ga ponovo razmotri uz

⁴¹⁹ AT. 59.

⁴²⁰ AT. 61-66.

⁴²¹ Simatovićev odgovor, par. 45, 49; AT. 76-77.

⁴²² Simatovićev odgovor, par. 46; AT. 77-78.

⁴²³ Simatovićev odgovor, par. 47-48. V. takođe Simatovićev odgovor, par. 8-9, 49; AT. 69.

⁴²⁴ Simatovićev odgovor, par. 49, uzeto zajedno sa Simatovićevim odgovorom, par. 9-10. V. takođe AT. 69-70.

⁴²⁵ Simatovićev odgovor, par. 47-48. V. takođe Simatovićev odgovor, par. 12; AT. 69-70.

⁴²⁶ Simatovićev odgovor, par. 12; AT. 69-70.

⁴²⁷ AT. 70-71. V. takođe Simatovićev odgovor, par. 12.

primenu odgovarajućeg pravnog standarda”.⁴²⁸ U pogledu greške u vezi s odgovornošću na osnovu pomaganja i podržavanja, Simatović je na žalbenom pretresu iznio argument da se, ukoliko su se sudska praksa ili pravo u vezi s tumačenjem konkretne usmerenosti promenili, mora primeniti tumačenje koje je najpovoljnije po njega, u skladu s načelom *lex mitior*.⁴²⁹

120. Tužilaštvo u Replici navodi da Stanišić i Simatović pogrešno tumače i brkaju argumente tužilaštva u vezi s adekvatnom merom za pravnu grešku.⁴³⁰ Tužilaštvo tvrdi da je, u predmetu kao što je ovaj, gde je ustanovljena pravna greška koja negativno utiče na celokupno obrazloženje Prvostepene presude, “ustaljena praksa Žalbenog veća” da se izvrši preispitivanje *de novo*, oslanjajući se na one postojeće zaključke na koje ta greška ne utiče negativno, a da se na dokaze iz spisa primeni ispravan pravni standard i da u tom procesu nije potrebno da žalilac dalje dokazuje grešku.⁴³¹ Tužilaštvo tvrdi da to što se Stanišić ne slaže s načinom na koji ono vidi dokaze i zaključke ne znači da ih tužilaštvo pogrešno prikazuje.⁴³² Tužilaštvo takođe tvrdi da to što Simatović lično ne prihvata činjenične zaključke u Prvostepenoj presudi ne znači da tužilaštvo nema pravo da zatraži da ih Žalbeno veće razmotri.⁴³³ Tužilaštvo dodaje da respondent, iako ima pravo da iznese argumente u prilog oslobađajućoj presudi po dodatnim osnovama, mora primereno da artikuliše te argumente pred Žalbenim većem.⁴³⁴

121. Tužilaštvo takođe tvrdi da je mera koju je tražilo u žalbi u skladu s temeljnim pravima Stanišića i Simatovića, kao i s članovima 21 i 25 Statuta.⁴³⁵ Tužilaštvo takođe tvrdi da je Žalbeno veće moglo da sledi primer Žalbenog veća MKSR-a u predmetu *Bizimungu*, koje je “naložilo da strane u postupku dostave dodatne pismene podneske kako bi dobile mogućnost da potpuno i usredsređeno razmotre dovoljnost zaključaka Pretresnog veća i dokaza u spisu”.⁴³⁶ Osim toga, tužilaštvo tvrdi da je, “zato što je imalo u vidu [Stanišićevo i Simatovićevo] pravo na pravično suđenje”, uključujući njihovo pravo na žalbu, traženu meru iznelo kao alternativnu, te je stoga primarno tražilo da Žalbeno veće preinači Prvostepenu presudu i izvede neophodne zaključke uz pomoć strana u postupku, a alternativno je tražilo da se “predmet vrati na razmatranje veću Međunarodnog suda koje će primeniti pravo na spis prvostepenog postupka”.⁴³⁷ Tužilaštvo takođe

⁴²⁸ Simatovićev odgovor, par. 13; AT. 70. V. takođe AT. 72, gde se upućuje na Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, član 14(5).

⁴²⁹ AT. 84-85.

⁴³⁰ Replika tužilaštva, par. 17.

⁴³¹ Replika tužilaštva, par. 17-18, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu Perišić, par. 9, Drugostepenu presudu u predmetu *Gotovina i Markač*, par. 109-110. V. takođe Replika tužilaštva, par. 19; AT. 32-33.

⁴³² Replika tužilaštva, par. 19.

⁴³³ Replika tužilaštva, par. 21.

⁴³⁴ Replika tužilaštva, par. 21, gde se upućuje na Uputstvo, par. 5.

⁴³⁵ Replika tužilaštva, par. 5; AT. 32, 101.

⁴³⁶ AT. 36, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Bizimungu*, par. 24.

⁴³⁷ Replika tužilaštva, par. 6 (naglasak u originalu). V. takođe AT. 36.

tvrdi da je Stanišićev prigovor da se žalba tužilaštva svodi na traženje novog postupka bez merituma budući da “pravilo protiv kršenja načela *non bis in idem* ne zabranjuje nastavak prvobitnog postupka, uključujući žalbeni postupak, ponovno suđenje i vraćanje predmeta na ponovno razmatranje”.⁴³⁸

B. Analiza

122. Žalbeno veće podseća da je zaključilo, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, da je Pretresno veće napravilo grešku u primeni prava kada nije donelo neophodne zaključke u vezi s postojanjem i obimom zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica.⁴³⁹ Žalbeno veće takođe podseća da je zaključilo, uz suprotna mišljenja sudije Agiusa i sudije Afandea, da je Pretresno veće pogrešilo kada je tražilo da dela pomagača i podržavaoca budu konkretno usmerena na pomaganje počinjenja krivičnih dela.⁴⁴⁰ U skladu s ustaljenim standardom preispitivanja u žalbenom postupku, kada Žalbeno veće konstatuje da je u prvostepenoj presudi došlo do greške u primeni prava zbog toga što je primenjen pogrešan pravni standard, Žalbeno veće će formulisati ispravan pravni standard i u skladu s njim preispitati relevantne činjenične zaključke pretresnog veća.⁴⁴¹

123. S obzirom na prirodu i razmere pravnih grešaka koje je Žalbeno veće identifikovalo u ovom predmetu, uz suprotno mišljenje sudije Agiusa u pogledu greške u vezi s odgovornošću na osnovu pomaganja i podržavanja i suprotno mišljenje sudije Afandea u pogledu greške u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a i greške u vezi s odgovornošću na osnovu pomaganja i podržavanja, ako bi Žalbeno veće vršilo sopstveno preispitivanje relevantnih činjeničnih zaključaka Pretresnog veća, primenjujući ispravne pravne standarde, moralo bi najpre da razmotri grešku u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a i da donese zaključke o postojanju i obimu zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica, a zatim da oceni Stanišićev i Simatovićev doprinos i nameru za odgovornost na osnovu UZP-a. Zavisno od rezultata takve analize, Žalbeno veće bi zatim možda moralo da razmotri grešku u vezi s odgovornošću na osnovu pomaganja i podržavanja.

124. Međutim, Žalbeno veće smatra, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, da ta analiza ne bi bila primerena jer bi moralo da analizira celokupan spis prvostepenog postupka, i to bez mogućnosti da direktno sasluša svedoke kako bi utvrdilo da li se i samo uverilo u pogledu uslova za odgovornost na osnovu UZP-a i, zavisno od rezultata takve analize, u pogledu uslova za odgovornost na osnovu pomaganja i podržavanja. Naime, dokazi na koje se tužilaštvo oslanja da bi

⁴³⁸ Replika tužilaštva, par. 6.

⁴³⁹ V. gore, par. 80, 88, 90.

⁴⁴⁰ V. gore, par. 106, 108

⁴⁴¹ V. gore, par. 17.

dokazalo zajednički zločinački cilj i *mens rea* za odgovornost na osnovu UZP-a su posredni dokazi,⁴⁴² pa ne bi bilo dovoljno da se Žalbeno veće usredsredi na ograničen broj dokaza ili na postojeće zaključke u Prvostepenoj presudi koji ne uzimaju potpuno u obzir dokaze relevantne za zajednički zločinački cilj ili množinu lica.⁴⁴³ U vezi s tim, Žalbeno veće takođe uzima u obzir razmere i složenost ovog predmeta, čiji sudski spis čine 4.843 dokazna predmeta⁴⁴⁴ i svedočenja i/ili pismene izjave 133 svedoka,⁴⁴⁵ čija se sadržina odnosi na velike delove Hrvatske i Bosne i Hercegovine tokom perioda od četiri i po godine (april 1991 – 31. decembar 1995) i odnosi se na veliki broj krivičnih dela iz Statuta, brojne oružane grupe i razne ličnosti na visokom položaju za koje se navodi da su bile članovi UZP-a.⁴⁴⁶ Ako bi Žalbeno veće ocenjivalo spis prvostepenog postupka u celosti, bez mogućnosti da direktno sasluša svedoke, ne bi moglo pravično i tačno da utvrdi Stanišićevu i Simatovićevu krivičnu odgovornost.

125. S obzirom na gorenavedeno, Žalbeno veće prilikom odlučivanja o daljnjem postupanju raspolaže određenim diskrecionim ovlašćenjima.⁴⁴⁷ U skladu s pravilom 117(C) Pravilnika, Žalbeno veće može u odgovarajućim okolnostima naložiti ponovno suđenje.⁴⁴⁸ Pored toga, Žalbeno veće ima i inherentno ovlašćenje da postupak vodi na takav način da obezbedi da pravda bude zadovoljena time što će samo neka pitanja vratiti na rešavanje prvobitnom pretresnom veću ili veću u novom sastavu.⁴⁴⁹

126. Žalbeno veće napominje da od troje sudija prvobitnog Pretresnog veća, koji su direktno saslušavali svedoke tokom prvostepenog postupka, sudija Picard i sudija Gwaunza više nisu na Međunarodnom sudu. Prema tome, nije moguće da se predmet vrati prvobitnom Pretresnom veću u čijem sastavu bi bilo to troje sudija koji bi bili u najboljoj poziciji da donesu neophodne zaključke na osnovu prvobitnog spisa prvostepenog postupka. Ukoliko bi predmet bio vraćen na rešavanje pretresnom veću u novom sastavu da taj postupak obavi isključivo na osnovu prvobitnog spisa prvostepenog postupka, to veće bi se suočilo sa sličnim teškoćama s kojima bi se suočilo i Žalbeno veće zbog toga što nije direktno saslušalo svedoke.

⁴⁴² V. Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 44-101, 104.

⁴⁴³ V. gore, par. 27-61, 83, fusnota 320. Žalbeno veće takođe ističe da se tužilaštvo oslanja na dokaze "u celosti". V., npr., Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 100, 104. Pored toga, budući da je reč o posrednim dokazima, isto ograničenje bi se pojavilo i ako bi Žalbeno veće ocenjivalo uslove za odgovornost na osnovu pomaganja i podržavanja.

⁴⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 12.

⁴⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 8-10.

⁴⁴⁶ V., npr., gore, par. 4, 28.

⁴⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 73.

⁴⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 50, 377; Drugostepena presuda u predmetu *Muvunyi I*, par. 148, 171. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 187; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 73.

⁴⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 711, 713, str. 306 (Dispozitiv, stavke br. 2-4); Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Mucić i drugi*, par. 3, 9-10, 16-17.

127. Shodno tome, i podsećajući da žalbeni postupak nije suđenje *de novo*,⁴⁵⁰ Žalbeno veće, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, zaključuje da u ovom predmetu postoje odgovarajuće okolnosti za ponovno suđenje na osnovu pravila 117(C) Pravilnika. Žalbeno veće ističe da je nalog za ponovno suđenje izuzetna mera kojoj se mora pribegavati samo u ograničenom broju slučajeva. Iako je Žalbeno veće svesno da su Stanišić i Simatović proveli u pritvoru gotovo pet godina, odnosno četiri godine i osam meseci, Žalbeno veće je mišljenja da su krivična dela za koja se oni terete izuzetno teška i smatra, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, da u okolnostima ovog predmeta interesi pravde ne bi bili zadovoljeni ukoliko ne bi bilo naloženo ponovno suđenje.

128. Najzad, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, ako novo pretresno veće bude ispitivalo Stanišićevu i Simatovićevu odgovornost za pomaganje i podržavanje zločina, Žalbeno veće ga, uz suprotno mišljenje sudije Agiusa i sudije Afandea, upućuje da primeni ispravan pravni standard za odgovornost na osnovu pomaganja i podržavanja, kako je izložen gore u tekstu, koji ne zahteva da dela pomagača i podržavaoca budu konkretno usmerena na pomaganje počinjenja krivičnih dela.⁴⁵¹ U vezi s tim, Žalbeno veće napominje da načelo *lex mitior*, koje navodi Simatović, nije primenjivo na ovaj predmet. Iako se ovo načelo primenjuje u situacijama kada dođe do promene relevantnog merodavnog prava,⁴⁵² kao što je gore navedeno, utvrđeno je da konkretna usmerenost, na osnovu međunarodnog običajnog prava koje Međunarodni sud mora da primenjuje, nikada nije bila jedan od elemenata odgovornosti za pomaganje i podržavanje.⁴⁵³ Shodno tome, Žalbeno veće odbacuje Simatovićev argument u vezi s tim.⁴⁵⁴

C. Zaključak

129. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno veće, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, nalaže da se Stanišiću i Simatoviću ponovo sudi po svim tačkama Optužnice.

⁴⁵⁰ V. gore, par. 15.

⁴⁵¹ V. gore, par. 104-106.

⁴⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Deronjić*, par. 96; Drugostepena presuda u predmetu *D. Nikolić*, par. 81.

⁴⁵³ V. gore, par. 104-105.

⁴⁵⁴ V. gore, par. 119.

**VI. TREĆI ŽALBENI OSNOV: DA LI SU STANIŠIĆ I SIMATOVIĆ
ODGOVORNI ZA ZLOČINE POČINJENE U SAO SBZS, BIJELJINI,
ZVORNIKU I SANSKOM MOSTU**

130. Žalbeno veće podseća da je odobrilo žalbene podosnove tužilaštva 1(A) i 2(A) i da je, shodno tome, utvrdilo da ne mora da razmatra argumente tužilaštva navedene u žalbenim podosnovima 1(B), 1(C) i 2(B).⁴⁵⁵ S obzirom na taj zaključak, i na odluku o budućem postupanju, opisanom u odjeljku V gore, u vezi s tim greškama, Žalbeno veće, uz suprotno mišljenje sudije Agiusa i sudije Afandea,⁴⁵⁶ ne mora da razmatra treći žalbeni osnov tužilaštva⁴⁵⁷ i odbacuje ga kao bespredmetan.

⁴⁵⁵ V. gore, par. 90-91, 108-109.

⁴⁵⁶ Suprotno mišljenje sudije Agiusa odnosi se na odbacivanje trećeg žalbenog osnova tužilaštva u delu u kojem se odnosi na odgovornost na osnovu pomaganja i podržavanja.

⁴⁵⁷ V. gore, par. 11-12, 111, 113.

VII. DISPOZITIV

131. Iz gorenavedenih razloga, **ŽALBENO VEĆE**,

NA OSNOVU člana 25 Statuta i pravila 117 i 118 Pravilnika,

IMAJUĆI U VIDU pismene podneske strana u postupku i argumente koje su iznele na žalbenom pretresu održanom 6. jula 2015;

ZASEDAJUĆI na otvorenoj sednici;

ODOBRAVA, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, žalbeni podosnov tužilaštva 1(A) i **PONIŠTAVA**, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, odluku Pretresnog veća da Stanišića i Simatovića oslobodi optužbi za počinjenje, putem učešća u UZP-u, ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja i ubistva, deportacije, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) i progona, kao zločina protiv čovečnosti, po svim tačkama Optužnice;

ODOBRAVA, uz suprotno mišljenje sudije Agiusa i sudije Afandea, žalbeni podosnov tužilaštva 2(A) i **PONIŠTAVA**, uz suprotno mišljenje sudije Agiusa i sudije Afandea, odluku Pretresnog veća da Stanišića i Simatovića oslobodi optužbi za pomaganje i podržavanje ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja i ubistva, deportacije, drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje) i progona, kao zločina protiv čovečnosti po svim tačkama Optužnice;

NALAŽE, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, na osnovu pravila 117(C) Pravilnika, da se Stanišiću i Simatoviću ponovo sudi po svim tačkama Optužnice;

NALAŽE, uz suprotno mišljenje sudije Agiusa i sudije Afandea, da pretresno veće u sastavu koji bude određen za ponovno suđenje, ukoliko bude razmatralo odgovornost na osnovu pomaganja i podržavanja, primeni ispravan pravni standard na odgovornost na osnovu pomaganja i podržavanja koji je potvrđen u ovoj presudi, koji ne zahteva da dela pomagača i podržavaoca budu konkretno usmerena na pomaganje počinjenja krivičnih dela;

ODBACUJE žalbu tužilaštva u svim drugim aspektima; i

NA OSNOVU pravila 64, 107 i 118 Pravilnika,

NALAŽE, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, da Stanišić i Simatović budu zadržani u pritvoru i

UPUĆUJE, uz suprotno mišljenje sudije Afandea, upravnika Pritvorske jedinice Ujedinjenih nacija

u Hagu da ih zadrži u pritvoru do daljnjega.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je merodavan tekst na engleskom.

/potpis na originalu/
Fausto Pocar,
predsedavajući sudija

/potpis na originalu/
Carmel Agius,
sudija

/potpis na originalu/
Liu Daqun,
sudija

/potpis na originalu/
Arlette Ramarosan,
sudija

/potpis na originalu/
Koffi Kumelio A. Afandé,
sudija

Sudija Carmel Agius prilaže izdvojeno i delimično suprotno mišljenje.

Sudija Koffi Kumelio A. Afandé prilaže suprotno mišljenje.

Dana 9. decembra 2015.
U Hagu,
Holandija

[pečat Međunarodnog suda]

VIII. IZDOJENO I DELIMIČNO SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE CARMELA AGIUSA

A. Uvod

1. U vezi sa žalbenim podosnovom tužilaštva 1(A), Većina konstatuje da je Pretresno veće pogrešilo u primeni prava kada nije izvelo neophodne zaključke o postojanju i obimu zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica pre nego što je izvelo zaključak o *mens rea* za odgovornost na osnovu UZP-a (dalje u tekstu: greška u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a).¹ U vezi sa žalbenim podosnovom tužilaštva 2(A), Većina konstatuje da je Pretresno veće pogrešilo u primeni prava kada je tražilo da dela pomagača i podržavaoca budu konkretno usmerena na pomaganje izvršenja zločina (dalje u tekstu: greška u vezi s odgovornošću na osnovu pomaganja i podržavanja).² S obzirom na te greške, Većina zaključuje da bi bilo neprimereno da Žalbeno veće “vrši [...] sopstveno preispitivanje relevantnih činjeničnih zaključaka Pretresnog veća, primenjujući ispravne pravne standarde”.³ Većina zatim konstatuje da su krivična dela za koja se optuženi terete “izuzetno teška” i da “u okolnostima ovog predmeta interesi pravde ne bi bili zadovoljeni ukoliko ne bi bilo naloženo ponovno suđenje”.⁴ Stoga je Većina Veća: (i) odobrila žalbeni podosnov tužilaštva 1(A) i poništila odluku Pretresnog veća da oslobodi Stanišića i Simatovića optužbe za odgovornost putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu; i (ii) odobrila žalbeni podosnov tužilaštva 2(A) i poništila odluku Pretresnog veća da Stanišića i Simatovića oslobodi optužbe za odgovornost za pomaganje i podržavanje krivičnih dela za koja se terete u Optužnici.⁵

2. Što se tiče žalbenog podosnova tužilaštva 1(A), u vrlo sam nezgodnoj poziciji: iako sam saglasan da je Pretresno veće pogrešilo kada nije dalo obrazloženje,⁶ ozbiljno sam zabrinut zbog pristupa Većine.⁷ Moja namera je da prevashodno iznesem svoje bojazni u vezi s odlukom Većine

¹ Presuda, par. 88, 90. V. Presudu, par. 110, 122.

² Presuda, par. 106, 108. V. Presudu, par. 110, 122.

³ Presuda, par. 123. V. Presudu, par. 124.

⁴ Presuda, par. 127.

⁵ Presuda, Dispozitiv.

⁶ V. Presudu, par. 88, 90.

⁷ V. Presudu, par. 110, gde Većina tu grešku karakteriše kao: “[propust da donese] neophodne zaključke o postojanju i obimu zajedničkog zločinačkog cilja koji je delila množina lica pre nego što je donelo zaključak o *mens rea* odgovornosti po osnovu UZP-a”. Po mom mišljenju, Pretresno veće: (i) nije pokazalo da je razmotrilo argumentaciju koja mu je predložena; (ii) nije pokazalo da je ispunilo svoju dužnost da donese odluku o svim relevantnim dokazima; i, shodno tome, (iii) nije pokazalo da je dokaze na koje se oslonilo razmotrilo u kontekstu velikog broja drugih predloženih dokaza, potencijalno relevantnih za ocenu elemenata *actus reus* UZP-a, u vezi s kojima nije izvršilo posebnu analizu niti je donelo pravne i činjenične zaključke. Potpuno uvažavam mogućnost, pa čak i verovatnoću, da je Pretresno veće pažljivo i revnosno razmotrilo svaki element odgovornosti na osnovu udruženog zločinačkog poduhvata, ali da je odabralo da pismeno obrazloži samo one elemente koje je *ono* smatralo ključnim za dokazivanje sopstvenog rezonovanja. Ipak, Pretresno veće svojim rezonovanjem na kraju nije ispunilo svoju dužnost na osnovu člana 23(2) Statuta Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Statut) da iznese obrazloženje, što, po mom mišljenju, ograničava i

da ne preispituje ili da ne pokuša da preispita zaključke Pretresnog veća nakon što je utvrdila da je Pretresno veće pogrešilo u primeni prava time što nije dalo obrazloženje.⁸ Međutim, pristup Većine ne ostavlja mi drugu mogućnost osim da se distanciram od rezonovanja u celoj Presudi.

3. U vezi s tim, želim da u ovom Uvodu jednostavno istaknem da je, s obzirom na implikacije ove Presude, žalosno što pristup Većine sadrži jedan broj nedostataka. Iz teksta Presude je ne samo teško identifikovati i shvatiti obrazloženje Većine članova Žalbenog veća, već, uz dužno poštovanje, smatram da je Većina u svojoj ograničenoj diskusiji (i) pogrešno navela merodavno pravo;⁹ (ii) propustila da svoju analizu na smislen način pomiri s promišljenom argumentacijom koju su izneli zastupnici strana u postupku;¹⁰ i (iii) drastično izvukla iz konteksta praksu Žalbenog veća kada ju je primenila na okolnosti ovog predmeta.¹¹ Kako ću naglasiti dalje u tekstu,¹² upravo to odsustvo transparentnosti u pristupu Većine smatram posebno zabrinjavajućim, s obzirom na obavezu Žalbenog veća da presudu pismeno obrazloži, u skladu s Pravilnikom o postupku i dokazima Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Pravilnik).¹³

mogućnost tužilaštva da uloži žalbu i mogućnost Žalbenog veća da izvrši svoje funkcije u žalbenom postupku na osnovu člana 25 Statuta.

⁸ V. Presuda, par. 123-124, 127; v. dole, odeljak 9.

⁹ V. Presuda, par. 78. U vezi s oslanjanjem Većine veća na paragraf 19 Drugostepene presude u predmetu *Bizimungu*, smatram da konstatacija Žalbenog veća u tom predmetu da “odsustvo bilo kakvih relevantnih zaključaka u Prvostepenoj presudi predstavlja očit propust da se da obrazloženje” ne predstavlja konstataciju o merodavnom pravu, već da se odnosi na prirodu konkretne greške u tom predmetu (Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 19 (naglasak dodat) V. Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 16-18. Up. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 53; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 305, 1771, 1906; Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 77, 128; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 139; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 81, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Naletelić i Martinović*, par. 603, Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 41; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 382).

¹⁰ V., npr., Presuda, par. 77-88, 91, 122-127. Napominjem, ipak, da je ograničena analiza argumentacije strana u postupku izvršena u paragrafima 89, 103, 107 i 128 Presude.

¹¹ Uporedi Presudu, par. 78 (gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Bizimungu*, par. 19) i fusnota 320 (gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Orić*, par. 56) s Drugostepenom presudom u predmetu *Bizimungu*, par. 16-19, i Drugostepenom presudom u predmetu *Orić*, par. 52-60. U vezi s oslanjanjem Većine na paragraf 56 Drugostepene presude u predmetu *Orić*, napominjem da je Žalbeno veće u predmetu *Orić* detaljno ocenilo pobijane zaključke Pretresnog veća, na osnovu čitanja Prvostepene presude u predmetu *Orić* kao celine. Upravo ta analiza je bila osnov za zaključak Žalbenog veća u predmetu *Orić* da nedostaci u obrazloženju pretresnog veća predstavljaju grešku u primeni prava i da od Žalbenog veća ne treba tražiti da se upušta “u spekulacije kako bi iz neodređenih komentara Pretresnog vijeća razabralo šta je Vijeće zapravo konstatovalo” da bi ispravilo takvu grešku (Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 56. V. Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 52-57, 60). U vezi s oslanjanjem Većine na Drugostepenu presudu u predmetu *Bizimungu*, v. gore, fusnota 9.

¹² V. dole, par. 140.

¹³ V. pravilo 98ter(C) Pravilnika, koje važi *mutatis mutandis* za postupak pred Žalbenim većem zahvaljujući pravilu 107 Pravilnika. Ta obaveza nije jedinstvena za Žalbeno veće ovog Međunarodnog suda (v. pravila 88(C) i 107 Pravilnika o postupku i dokazima MKSR-a; pravila 122 i 131 Pravilnika o postupku i dokazima Rezidualnog mehanizma za međunarodne sudove; pravila 101(1)(a) i 104bis Internog pravilnika Vanrednih veća sudova Kambodže (Rev. 9); pravila 168(B) i 176(B) Pravilnika o postupku i dokazima Specijalnog međunarodnog suda za Liban. V. takođe Stefan Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings* (2005), str. 108, gde se upućuje na *X v. Germany* Application 1035/61 (1963) 10 CD 12, 6 Yb 181, *Firestone Tire and Rubber Co and the International Synthetic Rubber Co Ltd v. United Kingdom* Application 5460/72 (1973) 43 CD 99, 16 Yb 152. Up. pravila 88(C) i 106 Pravilnika o postupku i dokazima Specijalnog suda za Sijera Leone i Rezidualnog specijalnog suda za Sijera Leone).

4. Generalno, smatrao sam da je još važnije da se usredsredim, s obzirom na odluku Većine da ne vrši preispitivanje, na ono što je u pravnom smislu odgovarajuća mera u ukupnim okolnostima ovog predmeta. Upravo iz tog razloga sam se na kraju pridružio Većini u odluci da se naloži ponovno suđenje.¹⁴

5. Sada ću razmotriti redom: (i) razloge zbog kojih, uz dužno poštovanje, ne mogu da se saglasim s odlukom Većine da prihvati drugi žalbeni osnov tužilaštva (Odeljak B); i (ii) svoje bojazni u vezi s odlukom Većine da ne vrši preispitivanje nakon što je utvrdila da Pretresno veće nije dalo obrazloženje (Odeljak C).

B. Odluka Većine da odobri žalbeni podosnov tužilaštva 2(A)

6. U Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić*, većina članova Žalbenog veća (među kojima sam i ja bio) navela je zašto je “konkretna usmerenost” uvek bila element odgovornosti na osnovu pomaganja i podržavanja na osnovu prakse Međunarodnog suda.¹⁵ Napominjem da su, kako je to Većina ispravno primetila, posle toga donete drugostepene presude u predmetima *Šainović i drugi* i *Popović i drugi*, koje su odstupile od pristupa primenjenog u predmetu *Perišić*.¹⁶ Međutim, i dalje sam mišljenja da je odluka u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić* bila ispravna i nisam ubeđen rezonovanjem navedenim u ovim kasnijim predmetima. Prema tome, moram izraziti neslaganje i s mišljenjem Većine, koja je zaključila da je “Pretresno veće pogrešilo u primeni prava kada je zahtevalo da dela pomagača i podržavaoca budu konkretno usmerena ka pomaganju u počinjenju tog krivičnog dela”.¹⁷

7. Iz tih razloga, ja bih odbacio žalbeni podosnov tužilaštva 2(A).

C. Odluka Većine da ne iskoristi diskreciono ovlašćenje da izvrši preispitivanje

8. Nije sporno da Žalbeno veće poseduje široka diskreciona ovlašćenja u pogledu toga kako može da postupi u vezi s pravnim greškama koje napravi neko pretresno veće, zavisno od specifičnosti datog predmeta.¹⁸ Međutim, to diskreciono ovlašćenje nije apsolutno.¹⁹ U tom

¹⁴ V. dole, par. 141.

¹⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 25-40. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, Zajedničko izdvojeno mišljenje sudije Theodora Merona i sudije Carmela Agiusa.

¹⁶ V. Presudu, par. 104-105.

¹⁷ Presuda, par. 106.

¹⁸ V. član 25(2) Statuta; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1604, fusnota 5269, gde se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Jelisić*, par. 73, gde se navodi sledeće: “[Žalbeno veće] raspolaže diskrecionim pravom da odluči o pravnom lijeku. Član 25 Statuta (koji se odnosi na žalbeni postupak) dovoljno je širok da bi dao takvu mogućnost”. Up. Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 153-154, 192; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 77.

¹⁹ V. takođe Presuda, par. 125.

pogledu, praksa žalbenih veća MKSJ-a i MKSR-a pruža mnogo smernica: diskreciono ovlašćenje se mora primenjivati na ispravnim pravosudnim osnovama, pri čemu u ravnotežu valja dovesti pravičnost prema optuženom, interese pravde, prirodu krivičnih dela, okolnosti konkretnog predmeta i brigu za javni interes.²⁰ Osim toga, praksa Međunarodnog suda precizira da Žalbena veće, nakon što utvrdi da nije dato obrazloženje, može da na dokaze u sudskom spisu primeni ispravan pravni standard i utvrdi da li se i samo uverilo van razumne sumnje u činjenične zaključke koje žalilac osporava i, po potrebi, donese pravne zaključke.²¹ Međutim, u ovom predmetu, izgleda da Većina smatra da ne bi bilo u interesu pravde izvršiti preispitivanje.²²

9. Ja nisam ubeđen da je Većina pokazala da “priroda i razmere pravnih grešaka” u ovom predmetu sprečavaju Žalbena veće da izvrši preispitivanje.²³ Po mom mišljenju, Većina konkretna pitanja spaja u jedno time što zaključuje da bi Žalbena veće, kako bi izvršilo preispitivanje, najpre moralo da razmotri grešku u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a i donese zaključke o postojanju i obimu zajedničkog zločinačkog cilja da bi se, zavisno od ishoda, zatim bavilo greškom u vezi s odgovornošću na osnovu pomaganja i podržavanja.²⁴ Pošto je utvrdilo grešku u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a, propust da se da obrazloženje, Žalbena veće treba da razmotri da li ta greška obesnažuje odluku Pretresnog veća.²⁵ Kako je gore navedeno, praksa Žalbenog veća je da to čini tako što će izvršiti preispitivanje i utvrditi da li je razuman presuditelj o činjenicama mogao da donese isti zaključak.²⁶ Prema tome, postupku preispitivanja svojstveno je da omogućava Žalbenom veću da oceni razmere i efekat greške pretresnog veća.

10. Uz dužno poštovanje, mislim da je žalosno što Većina niti pokušava da izvrši preispitivanje niti nudi bilo kakvo objašnjenje zašto i kako greška Pretresnog veća obesnažuje njegove zaključke u

²⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1604, fusnota 5269. Up. Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 153-154, 192; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 73, 77.

²¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 433; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1065; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 832-834; Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 96; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 384-388; Drugostepena presuda u predmetu *Ndindiliyimana i drugi*, par. 293, 316. Drugostepena presuda u predmetu *Nzabonimana*, par. 383-384; Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 23, 37, 65; Drugostepena presuda u predmetu *Ndindiliyimana i drugi*, par. 56, 71; Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Kalimanzira*, par. 100, 200; predmet *Zigiranyirazazo*, par. 29-51, 68-75. U vezi s tim napominjem da je većina članova Žalbenog veća MKSR-a u predmetu *Ndindiliyimana i drugi* smatrala “da je propust Pretresnog veća da donese zaključke o *mens rea* i *actus reus*” u vezi s vidom odgovornosti omogućio Žalbenom veću da “razmotri relevantne dokaze i činjenične zaključke kako bi utvrdilo da li je razumni presuditelj o činjenicama mogao van razumne sumnje zaključiti da su traženi *actus reus* i *mens rea* dokazani” (Drugostepena presuda u predmetu *Ndindiliyimana i drugi*, par. 293, 316).

²² U vezi s tim napominjem da je Većina, nakon što je utvrdila da preispitivanje “ne bi bil[o] primeren[o]” (Presuda, par. 124), zaključila da “interesi pravde ne bi bili zadovoljeni ukoliko ne bi bilo naloženo ponovno suđenje” (Presuda, par. 127).

²³ *Contra* Presuda, par. 123.

²⁴ Presuda, par. 123.

²⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 25. V. takođe Presuda, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 20.

²⁶ V. gore, par. 138.

pogledu Stanišičeve i Simatovićeve *mens rea*.²⁷ U vezi s tim, želim da uvažim mogućnost da okolnosti ovog predmeta *mogu* da budu okolnosti u kojima promišljeno korišćenje diskrecionog ovlašćenja Žalbenog veća u vezi s traženom merom treba da dovede do zaključka da preispitivanje nije primereno.²⁸ Međutim, na Većini je dužnost da te okolnosti utvrdi uz jasno obrazloženje.²⁹ Pošto preispitivanje zaključaka Pretresnog veća ne može da se vrši u vakuumu, već se može rukovoditi argumentacijom strana u postupku,³⁰ nisam ubeđen da bi Žalbena veće, kako bi izvršilo preispitivanje, moralo da “analizira *celokupan spis prvostepenog postupka*, i to bez mogućnosti da direktno sasluša svedoke”.³¹ Isto tako, Većina ne daje obrazloženje svog zaključka da se ovaj predmet “[po] razmer[ama] i složenost[i]” razlikuje od onih predmeta u kojima je Žalbena veće iskoristilo takvo diskreciono ovlašćenje.³² S obzirom na prirodu greške Pretresnog veća u vezi s odgovornošću na osnovu UZP-a, pristup Većine članova Žalbenog veća je neobičan: on ne samo da nije u skladu s gorenavedenom praksom Međunarodnog suda,³³ već ne ispunjava ni dužnost Žalbenog veća da iznese obrazloženje svog mišljenja.³⁴

11. U ovoj fazi mandata Međunarodnog suda i s obzirom na to da jedan član ovog veća ima mandat samo do kraja godine, potpuno sam svestan da Žalbena veće nema vremena da samo izvrši preispitivanje, čak i ako bih svoje kolege ubedio da takvo preispitivanje predstavlja poželjniju i primereniju primenu ovlašćenja Žalbenog veća. I po ovom pitanju sam se našao u apsolutnoj manjini. Upravo iz tih razloga, nakon što sam posvetio dužnu pažnju pitanjima kao što su

²⁷ Up. Presuda, par. 87-88.

²⁸ Up. gore, par. 138.

²⁹ Up. Drugostepena presuda u predmetu *Ndindiliyimana i drugi*, Delimično suprotno mišljenje sudije Tuzmukhamedova, par. 3-6; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, Delimično suprotno mišljenje sudije Merona, str. 1.

³⁰ V., npr., Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 196-197, 272-273, 278-279, 309-310, 315-316, 343-344, 349-350. Zaista, s obzirom na to da u Prvostepenoj presudi u predmetu *Ndindiliyimana i drugi* nema pravnih zaključaka, Žalbena veće u predmetu *Ndindiliyimana i drugi* naložilo je sledeće: (i) da se predmet protiv Augustina Bizimungua (dalje u tekstu: Bizimungu) razdvoji od ostalog dela predmeta; (ii) da tužilaštvo dostavi dalje podneske u vezi s dokaznim osnovom za određene osuđujuće presude i u vezi s tim kako on potkrepljuje konstitutivne elemente konkretnih krivičnih dela; i (iii) da Bizimungu dostavi eventualne dalje podneske kao odgovor (v. *Ndindiliyimana i drugi protiv tužioca*, predmet br. ICTR-00-56-A, Nalog za dostavljanje daljih podnesaka i za razdvajanje predmeta, 7. februar 2014, str. 2-3).

³¹ *Contra* Presuda, par. 124 (naglasak dodat). U vezi s ovim, jednostavno ne mogu da se saglasim s oslanjanjem Većine na ukupan broj dokaznih predmeta i veliki obim svedočenja svedoka u spisu prvostepenog postupka, s obzirom na to da nijedna strana u postupku nije iznela argument da bi Žalbena veće moralo da oceni spis prvostepenog postupka u celosti. V. takođe Presuda, par. 126-127.

³² *Contra* Presuda, par. 124. Na primer, u predmetu *Kordić i Čerkez*, Žalbena veće je izvršilo preispitivanje u okolnostima kada pretresno veće “nije raspravljalo o *svim* konstitutivnim elementima *svih* krivičnih djela za koja se tereti” (predmet *Kordić i Čerkez*, par. 383, 387-388). U predmetu *Bizimungu*, Žalbena veće MKSR-a je smatralo da je preispitivanje primereno u okolnostima kada se suočilo s propustom da se da obrazloženje, čije su razmere “bez presedana u istoriji Međunarodnog suda” (v. Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 19, 24).

³³ V. gore, par. 138.

³⁴ V. gore, fusnota 13.

pravičnost prema optuženima, interesi pravde i okolnosti predmeta, kao i briga za javni interes,³⁵
pridružujem se Većini u odluci da naloži ponovno suđenje u ovom predmetu.³⁶

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je merodavan tekst na engleskom.

Dana 9. decembra 2015.
U Hagu,
Holandija

/potpis na originalu/
sudija Carmel Agius

[pečat Međunarodnog suda]

IX. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE KOFFIJA KUMELIJA A. AFANDEA

³⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1604, fusnota 5269. Up. Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 153-154, 192; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 73, 77.

³⁶ V. Presudu, par. 125, Dispozitiv.

1. S dužnim poštovanjem, ne slažem se s pristupom Većine u ovoj Presudi¹ u pogledu prvog osnova (udruženi zločinački poduhvat) i drugog osnova (pomaganje i podržavanje).
2. Što se tiče prvog osnova, Većina je zaključila da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo kada nije presudilo ni iznelo obrazloženo mišljenje o bitnim elementima odgovornosti na osnovu UZP-a.² U vezi s drugim osnovom, Većina je zaključila da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo kada je zahtevalo da dela pomagača i podržavaoca budu konkretno usmerena na pomaganje u počinjenju krivičnih dela.³
3. Suštinu mog neslaganja čini to što je Većina, ne dajući ubedljivo obrazloženje, odstupila od ustaljene prakse Međunarodnog suda da uvažava odluke pretresnih veća. Konkretno, umesto da Prvostepenu presudu čita kao celinu, Većina prilično nerazumno, deo po deo, dovodi u pitanje pristup koji je Pretresno veće zauzelo kada je proučavalo dokaze koji su mu predočeni. Nepotrebno je podsećati, ali osećam se prisiljenim da to uradim s obzirom na pristup Većine, na opšte načelo ustaljeno u praksi Međunarodnog suda o tome da se uvažavaju stavovi pretresnih veća. Prema tom načelu, Pretresno veće ima pravo da se osloni na dokaze koje smatra najubedljivijim.⁴ Pretresno veće takođe ne mora da navede iskaz svakog svedoka ili svaki pojedini dokaz u spisu prvostepenog postupka.⁵ Osim toga, svaka nepodudarnost koju Pretresno veće ne razmotri nije dovoljna da mišljenje tog veća učini manjkavim.⁶ Za moje neslaganje je ključno to što bi, da je Većina primereno primenila to aksiomatsko i samo po sebi očigledno (dozvolite mi tautologiju) načelo uvažavanja, koje je Žalbena veće revno poštovalo u ranijim predmetima, Prvi žalbeni osnov i Drugi žalbeni osnov tužilaštva bili odbačeni.

Prvi osnov – Udruženi zločinački poduhvat (UZP)

4. Tužilaštvo je izgleda najpre, u okviru žalbenog podosnova 1(A) svog Žalbenog podneska, tvrdilo da je pristup Pretresnog veća, po kome je prvo ispitivalo *mens rea* za UZP, predstavljao grešku u primeni prava, pošto Pretresno veće nije sledilo uobičajene korake da

¹ V. Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića, predmet br. IT-03-69-A, Presuda, 15. decembar 2015. (dalje u tekstu: Presuda).

² Presuda, par. 80, 90, 110, 131.

³ Presuda, par. 106, 108, 110, 131.

⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 92, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23.

⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 92; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 86.

redom ispita množinu lica, postojanje zajedničkog cilja, doprinos tom cilju, a tek onda *mens rea*.⁷ Međutim, na žalbenom pretresu, kao što pokazuje i sažetak argumentacije tužilaštva u Presudi, doduše u fusnotama, a ne u glavnom tekstu,⁸ tužilaštvo je promenilo težište svoje argumentacije, naizgled odstupajući od argumenta da propust da se slede gore pomenuti koraci sam po sebi predstavlja pravnu grešku. Tužilaštvo je, umesto toga, tvrdilo da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo kada nije dalo obrazloženje budući da nije presudilo o bitnim elementima odgovornosti na osnovu UZP-a – konkretno, o postojanju zajedničkog zločinačkog cilja i Stanišićevom i Simatovićevom doprinosu tom cilju.⁹ Tužilaštvo je sugerisalo da se analiza Stanišićeve i Simatovićeve namere može izvršiti samo kroz “prizmu zajedničkog zločinačkog cilja”.¹⁰ Napominjem da, prema praksi Međunarodnog suda, osim ako to konkretno ne odobri Žalbeno veće, strane u postupku ne smeju tokom žalbenog pretresa iznositi nove argumente koji nisu sadržani u njihovim pismenim podnescima.¹¹ Sama promena težišta tužilaštva stoga je upitna, pošto se sastoji od “novog argumenta” koji je tužilaštvo iznelo bez nužne dozvole Žalbenog veća.¹² Konkretno, novina argumenta postoji na dva nivoa. Prvo, on je vremenski nov, pošto nije postojao u Žalbenom podnesku, već se pojavljuje na žalbenom pretresu. On je takođe sadržajno nov, pošto je prvobitni argument tužilaštva u Žalbenom podnesku u osnovi bio zasnovan na redosledu (najpre množina lica, itd.), dok je argument iznet prvi put na žalbenom pretresu predstavljao kritiku metodološkog pristupa Pretresnog veća. Nisu jasni razlozi zašto je Većina zanemarila faktor novine argumenta koji dovodi u pitanje njegovu valjanost, već je, umesto toga, razmatrala njegov meritum, pored razmatranja prvobitnog argumenta tužilaštva o propustu da se sledi redosled elemenata UZP-a. Konkretno, podsećam da je tužilaštvo tokom žalbenog pretresa pokušalo da objasni da taj argument nije nov, već da je nastavak njegovog prvog argumenta o propustu da se sledi konkretan redosled pri donošenju zaključaka o elementima UZP-a, što predstavlja

⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 92, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Gatete*, par. 65.

⁷ Presuda, par. 62-63.

⁸ V. Presuda, fusnote 253-254.

⁹ Presuda, par. 25. V. takođe Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 13, 15, 19-28; Replika tužilaštva, par. 9-13.

¹⁰ V. Žalbeni pretres, 6. jul 2015, str. 8, 11-12, 14, 21-22. V. takođe Prvostepena presuda, fusnota 254.

¹¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 19.

¹² V. Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 19 gde se upućuje na *Tužilac protiv Miroslav Bralo*, predmet br. IT-95-17-A, Odluka po Zahtjevu tužilaštva za odbacivanje i po Zahtjevu žalioca za dozvolu da podnese odgovor na usmenu argumentaciju tužilaštva, 5. mart 2007, par. 15 (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Bralo*). Napominjem da se ni u Drugostepenoj presudi u predmetu *Haradinaj i drugi* ni u Odluci u predmetu *Bralo* ne daje definicija izraza “novi argument”, iako je Žalbeno veće u predmetu *Haradinaj i drugi* smatralo da iznošenje argumenata “prvi put [...] tokom žalbenog pretresa” predstavlja “nove argumente” i odbilo da uzme u razmatranje pobijani argument. Po mom mišljenju, “novi argumenti” se stoga mogu primereno definisati kao argumenti koji su prvi put izneti tokom žalbenog pretresa.

samo neargumentovanu tvrdnju, koja nije dovoljno demonstrativna da dostigne prag neophodan da bi bila ubedljiva.¹³

5. Kako tužilaštvo navodi u svom novom argumentu, ta “prizma” zajedničkog zločinačkog cilja iziskuje da se prethodno donese zaključak o postojanju zajedničkog zločinačkog cilja, kao i o Stanišićevom i Simatovićevom doprinosu tom cilju, te propust da se donesu ti prethodni zaključci predstavlja propust da se iznese obrazloženje.¹⁴ Tužilaštvo zatim ukazuje na dokaze i zaključke koji nedostaju, koji bi, po njegovom mišljenju, nesporno bili relevantni za donošenje zaključka o postojanju UZP-a.¹⁵
6. U Presudi se izgleda sugerije da je Pretresno veće moglo da izvede primeren posredni zaključak o nameri tek nakon što je najpre donelo zaključke o elementima *actusa reusa* UZP-a.¹⁶ Stoga se čini da je u Presudi zauzet stav da pristup Pretresnog veća da oceni dokaze i razmotri najpre *mens rea*, a ne *actus reus*, predstavlja propust Pretresnog veća da iznese obrazloženje. Time se u Presudi izgleda izražava slaganje s prvobitnim argumentima tužilaštva navedenim gore u tekstu, prema kojima je Pretresno veće trebalo da se drži redosleda *actus reus*, a zatim *mens rea*, te je stoga pogrešno primenilo pravo jer to nije učinilo, a takođe je time propustilo da iznese obrazloženje. Ja nisam ubeđen da to zaista jeste tako.
7. Najpre, treba podsetiti da se, kada je reč o posrednom zaključku, u praksi Međunarodnog suda govori o zaključku zasnovanom na posrednim *dokazima*, a ne na zaključcima, koji su i sami zasnovani na dokazima.¹⁷ Prema tome, praksa Međunarodnog suda ne govori u prilog pristupu koji je Većina izgleda primenila u Presudi, da Pretresno veće mora doneti *zaključke o o actusu reusu* da bi na osnovu tih zaključaka izvelo zaključak o nameri. Zaista, pretresno veće može rešiti da iste dokaze koje je koristilo da bi utvrdilo elemente *actusa reusa* ponovo razmotri da bi izvelo zaključak o nameri. Međutim, pretresno veće isto tako može rešiti da razmotri druge dokaze koje nije koristilo da utvrdi elemente *actusa reusa*, ali koji mogu ići u prilog posrednom zaključku o nameri.¹⁸ Shodno tome, osim ako Žalbeno veće ne želi da

¹³ V. Žalbeni pretres, 6. jul 2015, str. 96-98.

¹⁴ Prvostepena presuda, par. 64, fusnote 254, 258. V. takođe Žalbeni pretres, 6. jul 2015, str. 11-14.

¹⁵ Prvostepena presuda, par. 65-69.

¹⁶ Prvostepena presuda, par. 81.

¹⁷ To je ustaljen princip koji je iznesen u većini presuda Međunarodnog suda. V., npr., Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458; Drugostepena presuda u predmetu *Bagosora i Nsengiyumva*, par. 515; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 306.

¹⁸ U prilog tom stavu, podsećam da je Žalbeno veće u predmetu *Krstić* razmotrilo svaki od mnogih zaključaka Pretresnog veća, na osnovu kojih je izvelo zaključak o Krstićevoj nameri da počinji genocid u okviru UZP-a. Žalbeno veće je takođe preispitalo zaključke Pretresnog veća koji govore da namera nije dokazana. V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 80-134.

izmeni pristup Međunarodnog suda prema posrednim zaključcima, što bi trebalo jasno navesti u skladu s praksom Međunarodnog suda o odstupanju od ranije ustaljenog stava,¹⁹ taj pristup ne odražava tačno praksu Međunarodnog suda.

8. Dalje, što se tiče prvobitnog argumenta tužilaštva da Pretresno veće, s pravne tačke gledišta, mora da razmotri elemente *actusa reusa* UZP-a pre elemenata *mens rea*, to što se taj konkretni argument u Presudi ne pominje niti se o njemu diskutuje izgleda da potvrđuje da zapravo ne postoji takav pravni uslov. Nesporno, kada se razmatraju pristupi ranijih veća, jasno je da pretresno veće nema pravnu obavezu da prvo razmatra elemente *actusa reusa*, a tek onda elemente *mens rea* UZP-a. U prilog tom zaključku, analiza ranijih presuda pokazuje da su pretresna veća imala, i da je Žalbena veće potvrđivalo, fleksibilan pristup prilikom ocene kako dokaza koji su im predočeni, tako i redosleda kojim je trebalo uzeti u razmatranje elemente UZP-a. Na primer, u predmetu *Prlić i drugi*, Pretresno veće je najpre razmotrilo postojanje zajedničkog zločinačkog cilja,²⁰ zatim *mens rea*,²¹ zatim značajan doprinos²² i, na kraju, množinu lica.²³ U predmetu *Popović i drugi*, Pretresno veće je razmotrilo *Borovčaninovu* odgovornost na osnovu UZP-a na temelju množine lica,²⁴ zatim postojanje zajedničkog cilja,²⁵ a potom *mens rea*.²⁶ Pošto je zaključilo da tražena namera nije dokazana, Pretresno veće nije ni ocenjivalo doprinos. Što se tiče predmeta *Pandurević*, Pretresno veće je takođe donelo zaključke o nameri pre nego što je donelo zaključke o doprinosu; taj pristup je potvrđen u žalbenom postupku.²⁷ A u predmetu *Milutinović i drugi*, Pretresno veće je razmatralo postojanje zajedničkog zločinačkog cilja,²⁸ zatim nameru,²⁹ a posle toga značajan doprinos.³⁰ S obzirom na fleksibilni pristup koji su ranije primenila druga pretresna veća, ne može se smatrati da je ovo Pretresno veće napravilo pravnu grešku kao takvu zato što je odabralo da prvo razmotri *mens rea*. Iz gorenavedene analize izgleda da je nesporno da Međunarodni sud nikada nije tražio od svojih pretresnih veća da se drže nekog strogog

¹⁹ U praksi Međunarodnog suda ustaljeno je, u interesu sigurnosti i predvidivosti, pravilo da se treba pridržavati ranijih odluka, iako se u izuzetnim slučajevima može od njih odstupiti iz uverljivih razloga, ali to odstupanje predstavlja izuzetak. Žalbena veće će stoga odstupiti od ranije odluke tek nakon što je najpažljivije razmotri, kako u pogledu prava, uključujući pravne izvore na koje se u njoj poziva, tako i činjenica. Žalbena veće je zaključilo da pojam “uverljiv razlog” podrazumeva argumente koji su “jasni i ubedljivi”. V. Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 23-24; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 107-109; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 117.

²⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, tom 4, par. 41-73.

²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, tom 4, par. 428, 627, 817.

²² Prvostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, tom 4, par. 429, 628, 818.

²³ Prvostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, tom 4, par. 1231-1232.

²⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1049-1080, 1503.

²⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1049-1080, 1503.

²⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1507-1541.

²⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1397-1398.

²⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom 3, par. 95-96.

²⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom 3, par. 462, 466, 772, 1117, 1130.

redosleda. Shodno tome, mislim da bi Većina doprinela pojašnjenju svog stava da je navela razloge zbog kojih odstupa od ustaljenog stava Međunarodnog suda, po kojem se od pretresnog veća ne traži da razmatranje počne od “množine lica”, preko “postojanja zajedničkog zločinačkog cilja”, zatim “doprinosa zajedničkom zločinačkom cilju”, a da tek onda razmatra nameru.

9. Takođe nisam ubeđen u pristup Većine pravu u vezi s obrazloženjem.³¹ Slažem se da u ovom predmetu treba da bude primenjena praksa po kojoj se od Pretresnog veća traži da donese zaključke o onim činjenicama koje su od suštinske važnosti za utvrđivanje krivice po konkretnoj tački optužnice.³² Stoga je ključno pitanje da li je pristup Pretresnog veća doveo do toga da se ne donesu zaključci o ključnim činjenicama.
10. Po mom mišljenju, Pretresno veće nije propustilo da to uradi. Kao što se kaže gore u tekstu, tačno je da Pretresno veće svoje razmatranje dokaza nije organizovalo na očekivani, ali ne i obavezni način, tako da prvo razmatra “množinu lica”, zatim “postojanje zajedničkog zločinačkog plana”, zatim “doprinosa zajedničkom zločinačkom planu”, a onda nameru. Ali, kako je takođe detaljno izloženo gore u tekstu, pretresna veća su dosledno primenjivala fleksibilan pristup pri oceni elemenata *actusa reusa* pre nego što bi prešla na elemente *mens rea*, a ponekad su se vraćala na *actus reus*.³³ U ovom predmetu, Pretresno veće je izgleda razmatralo dokaze ne koristeći se prednostima klasične i očekivane kategorizacije. Međutim, ne može se reći da je taj izbor da svoje razmatranje dokaza ne organizuje na očekivani način isto što i propust da se razmotre dokazi i donese određeni broj zaključaka koji su od suštinske važnosti.
11. Presuda ostavlja utisak da postoji tendencija da se apsolutno zaključi da Pretresno veće nije donelo zaključke o bitnim elementima UZP-a. Na primer, Većina je u fusnoti 320 iznela mišljenje da Prvostepena presuda ne sadrži, čak ni implicitno, analizu ni zaključke o postojanju i obimu zajedničkog zločinačkog cilja ili množini lica. Zatim, u toj istoj fusnoti, gde se upućuje na paragraf 56 Drugostepene presude u predmetu *Orić*, Većina podseća da se po pitanju tako ključnih elemenata ni od strana u postupku ni od Žalbenog veća ne može očekivati da se upuštaju u spekulacije kako bi iz neodređenih komentara Pretresnog vijeća

³⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom 3, par. 467, 782, 1131.

³¹ Presuda, par. 78.

³² V. Presuda, fusnota 311, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Popović i drugi*, par. 1906, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 13. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 139, gde je primenjen sličan pristup (“Opšte je pravilo da je pretresno vijeće “dužno da izvede zaključke samo o onim činjenicama koje su od suštinske važnosti za utvrđivanje krivice po određenoj tački optužnice.”).

razabralo šta je Veće zapravo konstatovalo. Iako se mogu složiti s navodom iz Drugostepene presude u predmetu *Orić* da Žalbena veće ne treba da donosi spekulativne zaključke, sa žaljenjem moram da kažem da se ne slažem sa vrlo spekulativnim načinom na koji Većina izvlači tu referencu iz konteksta. Ja o tome rezonujem drugačije. Paragraf 56 u Drugostepenoj presudi u predmetu *Orić* sledi ključni paragraf 52, u kojem Žalbena veće, nakon što je zaključilo da u Prvostepenoj presudi nisu doneti eksplicitni zaključci, Prvostepenu presudu “čita kao cjelinu” kako bi utvrdilo da li ona sadrži implicitne zaključke. Upravo tu analizu presude “kao cjeline” Većina nije izvršila u ovom konkretnom predmetu. Po mom mišljenju, to čitanje Prvostepene presude kao celine treba da ima za cilj da se identifikuju ne samo pitanja iz kojih se može shvatiti da Pretresno veće nije donelo zaključke o bitnim elementima UZP-a, već, u suštini, sva ona pitanja koja mogu da dokažu da Pretresno veće jeste donelo te zaključke, iako oni možda nisu objedinjeni u okviru konkretnih odeljaka. Nažalost, u Presudi koju je donela Većina nedostaje ta sveobuhvatna i celovita analiza. Da je ta celovita analiza zaključaka Pretresnog veća u potpunosti sprovedena, sigurno je da bi pokazala da zaključci o bitnim elementima UZP-a jesu sadržani u Prvostepenoj presudi, ali da se samo na neke od njih upućuje u Presudi.³⁴ Da bih dalje pojasnio svoj stav, u nastavku ću izvršiti celovitu analizu koju Većina nije uradila.

12. Najpre, što se tiče množine lica, Pretresno veće jeste jasno razmotrilo dela Stanišića i Simatovića,³⁵ kao i dela drugih za koje se navodi da su bili članovi UZP-a, mada u okviru razmatranja *mens rea*. U vezi s ovim pitanjem, dodajem da se Pretresno veće, iako je to pitanje ocenilo samo u vezi sa Stanišićem i Simatovićem, ne može kritikovati da nije razmotrilo aktivnosti i sastanke drugih članova navodnog UZP-a u vezi s kojima Pretresno veće nije rešavalo, kako Većina izgleda čini u Presudi.³⁶ Treba napomenuti da se nekima od tih drugih navodnih učesnika UZP-a u stvari još sudi pred drugim pretresnim većima Međunarodnog suda i da se oni smatraju nevinima dok se ne dokaže njihova krivica.³⁷ Bilo bi nepravično prema bilo kom drugom navodnom članu UZP-a, pa stoga dovodim u pitanje pristup drugih pretresnih veća koja su donela takve zaključke, ako bi Pretresno veće u ovom predmetu donelo zaključak o njihovom učešću u navodnom UZP-u, bez njihovog učešća u ovom postupku gde bi imali pravo da se brane. Prema tome, ovo Pretresno veće se, sa

³³ V. gore, par. 5.

³⁴ Presuda, par. 27-61.

³⁵ V. Prvostepena presuda, poglavlja 6.2-6.8.

³⁶ V. Presudu, fusnota 320.

³⁷ Napominjem, na primer, da su doneti zaključci o postupcima i Karadžića i Mladića, a obojici se još sudi na Međunarodnom sudu. V., npr., Prvostepena presuda, par. 878-889, 990, 1879, 2039, 2333 (o navodnim Karadžićevim postupcima), i par. 2324, 2347, 2350-2352 (o navodnim Mladićevim postupcima).

stanovišta konsekvencnosti i principijelnosti, u svojim zaključcima s pravom ograničilo na Stanišića i Simatovića, u čijem predmetu je rešavalo. U svakom slučaju, suprotno kritikama Većine članova Žalbenog veća na račun Pretresnog veća zbog toga što nije “temeljno ocenilo” aktivnosti navodnih članova UZP-a s obzirom na počinjene zločine, analiza Prvostepene presude pokazuje da Pretresno veće u stvari jeste razmotrilo postupke drugih navodnih članova UZP-a, kao što su Martić,³⁸ Arkan,³⁹ Karadžić,⁴⁰ Plavišić,⁴¹ Mladić i Mrkšić.⁴² Većina nije objasnila kako ti brojni zaključci u vezi s aktivnostima drugih navodnih članova navodnog UZP-a ne predstavljaju “temeljnu ocenu”. Moj stav nalazi potkrepu i u praksi Međunarodnog suda, koju Većina nema kada zaključuje da Pretresno veće nije donelo zaključke o drugim navodnim članovima u kontekstu množine lica. Zaista, a praksa Međunarodnog suda je po ovom pitanju nedvosmislena, iako Pretresno veće treba da navede identitet množine lica koja čine UZP, ta množina lica može se u dovoljnoj meri identifikovati upućivanjem na “kategorije ili grupe osoba” i nije neophodno navesti ime svakog pojedinog,⁴³ niti se, sa stanovišta prava, od Pretresnog veća traži da donese zaključke o postupcima svakog člana UZP-a da bi dokazalo da je množina lica delovala zajedno na sprovođenju zajedničkog cilja.⁴⁴

13. Pored toga, UZP je pre svega “udruženi poduhvat”, koji se potom tek na drugom nivou smatra “zločinačkim”, ukoliko je namera njegovih učesnika da ostvare “zajednički zločinački cilj”. Upravo po toj *mens rea* jasno se razlikuje odgovornost na osnovu UZP-a od jednog drugog poduhvata kao što je “udruženi ratni poduhvat” (URP). U URP-u postoji množina lica koja doprinose, značajno ili ne, zajedničkom planu, koja ima nameru da ostvari ne zločinački cilj, već zakoniti “ratni cilj” koji im je zajednički. U vezi s ovim pitanjem, podsećam da pretresno veće, suočeno sa zadatkom da utvrdi da li na osnovu dela optuženog može izvesti zaključak u vezi s tim da li je optuženi s drugim licima delio nameru da počini krivično delo, posebnu pažnju mora obratiti na to da li se ta dela mogu tumačiti na više načina, odnosno da li omogućavaju izvođenje više razumnih zaključaka.⁴⁵ U okolnostima osporavane argumentacije

³⁸ Prvostepena presuda, par. 404, 1003.

³⁹ Prvostepena presuda, par. 411, 416, 419, 432, 449, 571, 901, 923, 1200.

⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 878-889, 990, 1879, 2039, 2333.

⁴¹ Prvostepena presuda, par. 1845-1846, 1848-1849, 1858, 1860.

⁴² Prvostepena presuda par. 2324, 2347, 2350-2352.

⁴³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 141; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 156.

⁴⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 141.

⁴⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 131. Taj pristup je, usput pominjem, u posljednje vreme primenjivan na Međunarodnom krivičnom sudu. V., npr., *Tužilac protiv Bembe i drugih*, Narcisse Arido's Submissions on the Elements of Article 70 Offences and the Applicable Modes of Liability (ICC-01/05-01/13-T-8-CONF-ENG), predmet br. ICC-01/05-01/13, 1. jun 2015, par. 51.

o kojoj je gore bilo reči, razuman zaključak koji se može izvesti mogao bi da bude URP,⁴⁶ kao što pokazuje diskusija u vezi s namerom u daljem tekstu.

14. Drugo, što se tiče namere, pomnija analiza Prvostepene presude pokazuje da je Jedinica bila angažovana u nekoliko operacija u Bosni i Hercegovini koje bi se mogle smatrati delom URP-a, a ne UZP-a, budući da kriminalne aktivnosti nisu jedini razuman zaključak koji se može izvesti, na primer u operacijama u Bosanskom Šamcu, Doboju i Brčkom, kao i u operacijama “Udar” i “Pauk”.⁴⁷ Tačno je da je Pretresno veće zaključilo da su zločini počinjeni u operacijama u Bosanskom Šamcu i Doboju, što znači da je verovatno URP prešao u UZP.⁴⁸ Međutim, isto Pretresno veće je takođe zaključilo da su posle tih operacija izvršene kadrovske promene u Jedinici, a to se razumno može protumačiti kao pokušaj da se dovedu ljudi koji su nameru tih operacija zadržali u okviru URP-a. Osim toga, naoružavanje SDG-a takođe se može protumačiti kao deo URP-a, iako je Pretresno veće zaključilo da SDG jeste počinio zločine u SAO SBZS i Bosni i Hercegovini 1991. i 1992. godine.⁴⁹ Razlog je taj što su, prema konstataciji Pretresnog veća, Stanišić i Simatović učestvovali u pomaganju SDG-u tokom 1994. i 1995,⁵⁰ ali je SDG tek u septembru 1995. počinio zločine u opštini Sanski Most u Bosni i Hercegovini.⁵¹ Prema tome, Pretresno veće nije konstatovalo da je SDG počinio zločine 1993, a Stanišić i Simatović su pomoć pružali u periodu od 1994. do septembra 1995, kada nisu bili počinjeni zločini. Iako su Stanišić i Simatović mogli znati za zločine SDG-a počinjene 1991. i 1992, morali su da znaju i to da SDG tokom 1993. nije počinio nijedan zločin. Osim toga, zbog svoje tesne saradnje sa SDG-om tokom 1994, Stanišić i Simatović bi takođe morali znati da SDG nije počinio zločine 1994. i u prvoj polovini 1995. Možda su Stanišić i Simatović pomagali SDG zato što su, s obzirom na to da su znali da SDG nije počinio zločine u tako dugom periodu, bili uvereni da putem pomoći koju su obezbeđivali neće biti počinjeni zločini, već da će ta pomoć biti upotrebljena samo za ratne ciljeve. To ponovo pokazuje da je Pretresno veće, na osnovu ukupnih dokaza koji su mu predočeni, moglo da izvede još jedan razuman zaključak, a to je da su Stanišić i Simatović učestvovali u URP-u, a ne u UZP-u. Uopšte nema potrebe pominjati da, kada nije dokazan UZP, nema smisla da se predvidi njegov širi oblik, odnosno UZP III, iz jednostavnog logičnog razloga što drugi zločini nisu mogli biti prirodna i predvidiva posledica tog nepostojećeg UZP-a ili

⁴⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 131.

⁴⁷ Presuda, par. 35.

⁴⁸ Presuda, par. 28 (a).

⁴⁹ Presuda, par. 28 (d) gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 419, 432, 451, 454, 468, 479, 510-511, 524, 528, 538, 573, 576-578, 925, 927, 942, 990, 1025, 1030, 1049, 1054, 1248, 1253.

⁵⁰ Presuda, par. 37, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1880, 1911-1912, 2006, 2037, 2039, 2068, 2084, 2087, 2092, 2333 (konkretno, fusnota 5006).

njegovog zajedničkog cilja. Shodno tome, osuđujuće presude po osnovu UZP-a III ne mogu se izreći.⁵² Osim toga, iako je Međunarodni sud konstatovao da standard predvidivosti u slučajevima UZP-a III ne uključuje izričiti vremenski rok,⁵³ ostaje i dalje da Stanišić i Simatović, posle tako dugačkog perioda tokom kojeg SDG nije počinio zločine, takođe logično nisu mogli razumno predvideti da će SDG počiniti zločine u operaciji u Banjaluci u septembru 1995.⁵⁴ Sve to zajedno potvrđuje da pristup Pretresnog veća – da množinu lica razmatra u okviru odeljka o *mens rea*, kao i da na kraju zaključi da *mens rea* nije dokazana van razumne sumnje – ne predstavlja primetnu grešku.

15. Treće, što se tiče postojanja zajedničkog zločinačkog cilja, Pretresno veće je, kao što se prihvata i u Presudi, zajednički zločinački cilj uzelo onako kako se on navodi u Optužnici; tj. prema tezi tužilaštva uzetoj u najboljem svetlu.⁵⁵ Ističem da ovo Pretresno veće nije prvo, a verovatno ni poslednje, koje zauzima takav stav i razmatra postojanje zajedničkog zločinačkog cilja kako je naveden u Optužnici. Na primer, u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, Pretresno veće je ocenjivalo doprinos optuženih zajedničkom zločinačkom cilju kako je naveden u Optužnici.⁵⁶ U predmetu *Setako*, Pretresno veće je zaključilo da nema dovoljno dokaza koji pokazuju da je optuženi učestvovao u zajedničkom zločinačkom cilju kako je naveden u Optužnici. Zbog toga je Pretresno veće razmotrilo da li je on odgovoran za manji broj incidenata od onog koji je naveden u Optužnici i, na osnovu modaliteta njegovog učešća utvrđenog na osnovu dokaza, izreklo mu osuđujuću presudu za naređivanje zločina počinjenih u tim incidentima.⁵⁷ Nijedan od tih predmeta nije bio predmet kritike Žalbenog veća.
16. Dalje, da bi utvrdilo postojanje zajedničkog zločinačkog cilja, Pretresno veće je ocenilo krivična dela počinjena u SAO Krajini, SAO SBZS i Bosni i Hercegovini.⁵⁸ Pretresno veće je zaključilo da su mnoga od krivičnih dela navedenih u Optužnici zaista počinjena.⁵⁹ Pretresno veće je takođe razmotrilo vremenski i geografski okvir zločina za koje je zaključilo da su se dogodili i za koje je navedeno da predstavljaju realizaciju zajedničkog zločinačkog cilja, posebno ukazujući na koncentraciju zločina u jesen 1991. u SAO Krajini i SAO SBZS, kao i

⁵¹ Presuda, par. 28 (d) gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 883, 990, 1248.

⁵² V. Drugostepena presuda u predmetu *Gotovina i Markač*, par. 97.

⁵³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1696.

⁵⁴ Napominjem da je Pretresno veće donelo zaključak da su Stanišić i Simatović mogli razumno da predvide da će SDG počiniti zločine u operaciji u Banjaluci u septembru 1995. V. Prvostepena presuda, par. 2333. Međutim, moje je mišljenje da Stanišić i Simatović to logično nisu mogli razumno predvideti s obzirom na vremenski period o kojem je reč.

⁵⁵ Presuda, par. 31.

⁵⁶ V., npr., Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 580-585.

⁵⁷ V. Prvostepena presuda u predmetu *Setako*, par. 455-457.

⁵⁸ Presuda, par. 28.

⁵⁹ Presuda, par. 28 (a)-(h).

u periodu od aprila do septembra 1992. u Bosni i Hercegovini.⁶⁰ Osim toga, Pretresno veće je konkretno zaključilo da je u periodu od aprila 1991. do aprila 1992. između 80.000 i 100.000 civila, Hrvata i nesrba, pobjeglo iz SAO Krajine i da je više desetina hiljada, ako ne i stotina hiljada, nesrba raseljeno u periodu od 1992. do 1995. zbog nasilnih akcija raznih srpskih snaga u Bosni i Hercegovini.⁶¹ Ocena krivičnih dela koja čine temelj zajedničkog zločinačkog cilja da bi se utvrdilo njegovo postojanje takođe predstavlja standardni pristup koji su koristila pretresna veća i Žalbena veće kako bi utvrdila postojanje zajedničkog zločinačkog cilja budući da retko postoje neposredni dokazi koji pokazuju njegovo postojanje. Na primer, u predmetu *Stakić*, Žalbena veće je razmotrilo postojanje zajedničkog zločinačkog cilja i zaključilo da se “kampanja”, koja je predstavljala zajednički zločinački cilj, sastojala od *krivičnih dela* zabranjenih Statutom Međunarodnog suda.⁶² U predmetu *Martić* i predmetu *Šainović i drugi*, Žalbena veće je potvrdilo upotrebu dokaza o *krivičnim delima* da bi utvrdilo postojanje zajedničkog zločinačkog cilja.⁶³

17. Osim toga, jurisprudencija Međunarodnog suda je jasna i u pogledu toga da nema potrebe za *dokazima* koji pokazuju postojanje ranijeg dogovora između navodnih učesnika UZP-a, što ponovo ukazuje na to da se, da bi se utvrdilo postojanje samog zajedničkog zločinačkog cilja, mogu upotrebiti krivična dela koja čine njihov temelj.⁶⁴ Prema mom shvatanju, Pretresno veće se ograničilo, i to s pravom, na analizu *in bello* konteksta situacije, što ukazuje na to da sam rat ne mora obavezno da se vodi uz kršenje međunarodnog prava i običaja ratovanja. Prema tome, rat se sam po sebi ne može smatrati *zločinačkim* poduhvatom, a bez ikakvih dokaza koji pokazuju da su ratne operacije vođene uz Stanišićev i Simatovićev doprinos i nameru koji su bili zločinački, ne može se izvesti zaključak van razumne sumnje da su oni krivično odgovorni za zločine počinjene tokom rata. Obrnuto, po mišljenju tužilaštva, koje je očigledno potvrdila Većina, tvrdnja da je Pretresno veće napravilo grešku u primeni prava kada nije zaključilo da su Stanišić i Simatović odgovorni za UZP izgleda da se pogrešno zasniva na analizi *ad bellum* situacije koja ukazuje na to da je rat sam po sebi zločinački poduhvat, te stoga protivzakonit, i da su mu Stanišić i Simatović doprineli kao učesnici UZP-a, zajedno s drugima. Po toj istoj logici, takođe bih istakao da, iako tužilaštvo tvrdi da Pretresno veće nije donelo zaključke o političkom cilju Miloševića i vođa hrvatskih i

⁶⁰ Presuda, par. 29.

⁶¹ Presuda, par. 30.

⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 73.

⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 102, 106; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 653-654, 664.

⁶⁴ V., npr., Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 120; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 117.

bosanskih Srba, što bi, prema tvrdnji tužilaštva, omogućilo Pretresnom veću da zaključi da je postojao zajednički zločinački plan,⁶⁵ Pretresno veće nije moralo da donese taj zaključak. Razlog je taj što ti zaključci, pošto se ne odnose na Stanišića i Simatovića, nisu relevantni za pitanje Stanišićeve i Simatovićeve namere koju je Pretresno veće odabralo da prvo razmotri.

18. Što se tiče Stanišićevog i Simatovićevo doprinosa zajedničkom zločinačkom cilju, Pretresno veće je podsetilo da se u Optužnici navode razna dela Stanišića i Simatovića putem kojih su oni mogli doprineti UZP-u.⁶⁶ Pretresno veće je zatim ocenjivalo da li su Stanišić i Simatović zaista izvršili ta dela.⁶⁷ Pretresno veće je pri tome uzelo u obzir položaje na kojima su se nalazili Stanišić i Simatović,⁶⁸ ali je konstatovalo da samo na osnovu Simatovićevo položaja ne može da izvede zaključak da je on odgovoran za dela koja se načelno pripisuju SDB-u Srbije.⁶⁹ Pretresno veće je zatim ispitivalo Stanišićevo i Simatovićevo navodno angažovanje u vezi sa raznim srpskim snagama, opisano u Optužnici.⁷⁰
19. U zaključku, na osnovu gore predočene celovite analize, jasno je da Pretresno veće zapravo jeste razmotrilo dokaze koji se odnose na sve bitne elemente *actus reus* UZP-a i da je donelo odgovarajuće zaključke pre ili tokom ocene *mens rea*. Želim ponovo da podsetim na uvažavanje koje se pokazuje prema pretresnom veću u pogledu ocenjivanja dokaza, a posebno na dosledan pristup Žalbenog veća da je pretresno veće u najboljoj poziciji da oceni dokaze koji su mu predočeni i da se prvostepena presuda mora razmatrati u celini.⁷¹ S obzirom na to uvažavanje, zajedno s činjenicom da ne postoji praksa koja iziskuje da Pretresno veće razmatra elemente UZP-a po nekom konkretnom redosledu, te podsećajući na kriterijum “suštinskih elemenata” u predmetu *Krajišnik*,⁷² nisam ubeđen da pristup Pretresnog veća, iako nije primenjen na očekivan, ali ne i pravno nedozvoljen način, predstavlja propust da se iznese obrazloženje.
20. Jednostavno rečeno, šta je Pretresno veće moglo da uradi osim da svoje zaključke organizuje u okviru konkretnih odeljaka kako je gore navedeno – što pravo ne zahteva, a čega se čak rutinski ne pridržavaju ni druga pretresna veća a da ih Žalbena veće nije kritikovalo?

⁶⁵ V. Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 27-28, 53, 55, 73, 79 i Dodatak B.

⁶⁶ Presuda, par. 31.

⁶⁷ Presuda, par. 31.

⁶⁸ Presuda, par. 32-33.

⁶⁹ Presuda, par. 33.

⁷⁰ Presuda, par. 34.

⁷¹ V. gore, par. 3, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Perišić*, par. 92.

⁷² V. gore, fusnota 32.

21. Ističem da zahtev da se iznese obrazloženje koji se postavlja pred veća i načelo uvažavanja zaključaka pretresnih veća od strane Žalbenog veća nisu konstrukcije koje od veća zahtevaju samo akademsku ili retoričku primenu u presudama i odlukama, a bez kojih Žalbena veće sebi može da dopusti da to uvažavanje uskrati i da zaključi da Pretresno veće nije dalo obrazloženje. Posmatrani zajedno, neophodnost obrazloženja i načelo uvažavanja očigledno imaju za cilj da obezbede materijalnu i procesnu pravičnost, kao i ekspeditivnost postupka, kako bi se osiguralo da se predmeti privedu kraju ili da njihov normalan tok ne bude osujećen dugotrajnim postupkom. A to je upravo rezultat koji Presuda koju je donela Većina ne postiže. Prema tome, u ovom predmetu, u kojem se lako uočava da je Pretresno veće donelo zaključke o svim bitnim elementima UZP-a, neargumentovana tvrdnja Većine o suprotnom, a da i sama nije dala obrazloženje, može označiti poraz ustaljene prakse u vezi s uvažavanjem i obrazloženjem na koju se upućuje u celom ovom suprotnom mišljenju, kao i pristupa Međunarodnog suda. Posebno moram ponovo da skrenem pažnju na oprez Većine da se ne upušta u “spekulacije” o “neodređenim komentarima”, uz upućivanje na Drugostepenu presudu u predmetu *Orić*.⁷³ Međutim, kao što sam već naveo gore u tekstu, moje je mišljenje da Drugostepena presuda u predmetu *Orić* zapravo ide u prilog mom stavu. Konkretno, pažljivija analiza te presude pokazuje da je Žalbena veće, iako je zaista navelo da se ne treba upuštati u spekulacije, a taj stav potpuno podržavam, to učinilo tek nakon što je konstatovalo (1) da nije donet izričit zaključak, u ovom slučaju o izvesnim elementima komandne odgovornosti; i (2) ono što je od ključne važnosti, da u vezi s tim nije donet ni implicitan zaključak. Treba ponovo istaći da je Žalbena veće odluku donelo nakon što je celu Prvostepenu presudu u predmetu *Orić* “[pro]čita[lo] kao cjelinu” kako bi videlo da li se zaključak za koji se smatralo da nedostaje može pronaći na nekom drugom mestu u Prvostepenoj presudi.⁷⁴ Tek nakon takvog pristupa koji se sastoji iz dva koraka, a pošto je završilo s čitanjem Presude kao celine, Žalbena veće je odbilo da se upusti u spekulacije. Ono što je Većina u ovom predmetu propustila da uradi jeste da Prvostepenu presudu “[pro]čita kao cjelinu” za što se Žalbena veće u predmetu *Orić* zalaže da bi moglo da se utvrdi da li Prvostepena presuda u celini daje neophodne zaključke. Kako je pokazano gore u tekstu, ako se ona stvarno pročita kao celina, svi zaključci su prisutni.

Drugi osnov – Pomaganje i podržavanje

22. U Drugom žalbenom osnovu, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo kada je tražilo da dela pomagača i podržavaoca budu “konkretno usmerena” na pomaganje u

⁷³ Presuda, fusnota 320.

⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 52.

počinjenju krivičnih dela.⁷⁵ Konkretno, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo kada je sledilo primer Drugostepene presude u predmetu *Perišić* i tražilo da “konkretna usmerenost” bude element pomaganja i podržavanja, što je uslov koji, prema tvrdnji tužilaštva, nije u skladu s ranijim pristupom veća u vezi s pomaganjem i podržavanjem ni s međunarodnim običajnim pravom.⁷⁶ Tužilaštvo tvrdi da bi, kad bi se primenio ispravan standard, Stanišiću i Simatoviću trebalo izreći osuđujuću presudu za pomaganje i podržavanje krivičnih dela u Bosanskom Šamcu, Doboju i SAO Krajini.⁷⁷

23. U Presudi se zauzima stav da je Pretresno veće zaista pogrešilo u svom pristupu pomaganju i podržavanju. Konkretno, u Presudi se konstatuje da stav Pretresnog veća da je “konkretna usmerenost” element pomaganja i podržavanja predstavlja pravnu grešku.⁷⁸
24. U prilog svom stavu, Većina ukazuje na razvoj jurisprudencije Međunarodnog suda, posebno tokom poslednje dve i po godine, kada je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić* zaključeno da “konkretna usmerenost” predstavlja element pomaganja i podržavanja, ali je kasnije u Drugostepenoj presudi u predmetu *Šainović i drugi* i u Drugostepenoj presudi u predmetu *Popović i drugi* zaključeno da ne predstavlja.⁷⁹ Imam određeno razumevanje za pristup Većine ukoliko se traže odgovori na pitanje da li “konkretna usmerenost” predstavlja element pomaganja i podržavanja, ali, po mom mišljenju, samo to pitanje je pogrešno. Po meni, smislenije je postaviti pitanje, koje je izbegavano ili ignorisano tokom cele ove dugačke diskusije i pravne bitke, a koje je vrlo jednostavno: “Da li, bez donošenja zaključka o ‘konkretnoj usmerenosti’, nepristrasni presuditelj o činjenicama može van razumne sumnje da zaključi da je doprinos, za koji se pretpostavlja da je značajan (*actus reus*), i/ili namera (*mens rea*) navodnog pomagača i/ili podržavaoca (saučesnika), trebalo da pomogne i podrži zločine koje je počinio neko drugi (glavni izvršilac)?” Kako je jasno pokazano dole u tekstu, to pitanje je po prirodi prevashodno semantičko i lingvističko, a tek na drugom nivou postaje pravno pitanje. Prema tome, nema spora da ključ za rešenje leži u definiciji oba glagola, “pomagati” i “podržavati”. Rečnik Merriam-Webster daje sledeće vrlo korisne, procesno zasnovane, operativne i dinamičke definicije za obe reči: dok “pomagati” znači “obezbediti ono što je korisno ili neophodno za postizanje cilja”, “podržavati” znači “aktivno podupirati i

⁷⁵ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 129.

⁷⁶ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 131-153.

⁷⁷ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 154-193.

⁷⁸ Presuda, par. 103-108.

⁷⁹ Presuda, par. 104-105.

ohrabrivati (kao aktivnost ili plan) kako bi se pružila pomoć ili podrška postizanju svrhe”.⁸⁰ Na osnovu obe ove operativne definicije, čini se da prevashodno mora postojati uzročno-posledična veza ili neksus, u smislu da “ono što se obezbeđuje” mora da bude usmereno na “postizanje cilja” ili “postizanje svrhe”. Kad se sve to stavi u pravnu domenu na drugom nivou, to znači da je “ono što se obezbeđuje” u smislu objektivnog elementa (*actus reus*) ili subjektivnog elementa (*mens rea*) od strane pomagača i/ili podržavaoca (saučesnika) usmereno na postizanje rezultirajućeg “cilja” (zločina koje je počinio glavni izvršilac). Prema tome, treba jasno pokazati da je do zločina do kojih je to dovelo došlo konkretno zbog toga što su pomagač ili podržavalac obezbedili takav objektivni element (*actus reus*) i/ili takav subjektivni element (*mens rea*). To znači da bez tog objektivnog i subjektivnog elementa (*actus reus* i/ili *mens rea*) od strane pomagača i/ili podržavaoca, koji je konkretno usmeren na ostvarenje krivičnih dela do kojih je to dovelo, ta krivična dela nisu mogla biti počinjena.

25. Prema tome, mislim da je irelevantno raspravljati, kao što se dosad činilo, o tome da li je “konkretna usmerenost” deo *actusa reusa* ili *mens rea* odgovornosti na osnovu pomaganja i podržavanja.⁸¹ “Konkretna usmerenost” je pre metodološki prag za test sigurnosti o postojanju neksusa između doprinosa i/ili namere optuženog i zločina do kojih je to dovelo za koje se tereti. Njen cilj je da smanji, potvrdi ili ukloni sumnju kako bi se sprečila eventualna greška pri zaključivanju da je doprinos možda bio ili nije bio usmeren na zločinačke ciljeve. Napominjem da Većina upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Šainović i drugi* kako bi se uverila da “konkretna usmerenost” nije element pomaganja i podržavanja. Nesporno je da krivično pravo na nacionalnom nivou može biti izvor međunarodnog prava⁸² i analiza prakse na nacionalnom nivou u 31 zemlji koja je izvršena u Drugostepenoj presudi u predmetu *Šainović i drugi* je vrlo korisna u pogledu toga da li je “konkretna usmerenost” traženi element pomaganja i podržavanja. Međutim, iskustvo pokazuje da komparativno pravo nije egzaktna nauka i da vršenje komparativne analize nacionalnih pravnih sistema koji podrazumevaju suptilnosti jurisprudencije nikada nije egzaktna nauka, osim ako se ne navede objašnjenje metodologije, uključujući parametre kojima se pribeglo pri oceni zaključaka donetih na osnovu komparativne analize. Međutim, drugačije čitanje i tumačenje analize iz Drugostepene presude u predmetu *Šainović i drugi* ne samo što ne pokazuje da “konkretna

⁸⁰ Napominjem da se ovo semantičko i lingvističko istraživanje može dalje proširiti kada se razmatraju pristupi na nacionalnom nivou. Na primer, odgovornost saučesnika, po engleskom zakonu, odnosi se na svakog ko pomaže ili podržava, ali i “savetuje” ili “navede”, što pokazuje širok dijapazon pristupa na nacionalnom nivou. V. Andrew Ashworth, *Principles of Criminal Law* (2. izdanje, OUP 1995), str. 410.

⁸¹ V., npr., Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, Izdvojeno mišljenje sudije Merona i sudije Agiusa, str. 2, 4 u kojem iznose argumente protiv stava Većine da konkretnu usmerenost treba razmatrati u okviru *mens rea*.

⁸² V. član 38 (1) Statuta Međunarodnog suda pravde.

usmerenost” nije uslov, već dokazuje da na nacionalnom nivou postoji jedan stepen fleksibilnosti u pogledu toga da li je “konkretna usmerenost” nužna. Ta fleksibilnost ide u prilog mom stavu da je Pretresno veće u najboljoj poziciji da razmotri da li je zaključak o “konkretnoj usmerenosti” nužan. Međutim, dalja analiza pristupa pitanju pomaganja i podržavanja u nekim od nacionalnih pravnih sistema pomenutih u Drugostepenoj presudi u predmetu *Šainović i drugi* pokazuje da takva fleksibilnost postoji čak i u okviru same nacionalne jurisdikcije. Ako se nasumice uzmu tri nacionalne jurisdikcije pomenute u Drugostepenoj presudi u predmetu *Šainović i drugi*, one ilustruju tu fleksibilnost u pristupu pitanju da li je “konkretna usmerenost” nužna. Na primer, prema američkom *Model Penal Code* iz 1962. (dalje u tekstu: MPC), saučesnik ispunjava *actus reus* pomaganja i podržavanja ponašanja počinioca ako ga navede, pomogne mu ili propusti da ispuni zakonsku obavezu da spreči izvršenje krivičnog dela.⁸³ Usled toga, samo znanje o krivičnom delu ne ispunjava uslov krivice za saučesništvo, te stoga saučesnik mora nameravati da učestvuje u izvršenju krivičnog dela,⁸⁴ pošto se u MPC-u jasno kaže da saučesnik postupa u “svrhu pospešivanja ili olakšavanja činjenja krivičnog dela”, što je standard sličan onome koji je ranije potvrđen u predmetu *Nye i Nissen protiv Sjedinjenih Država*.⁸⁵ Taj standard je nedavno, nakon Drugostepene presude u predmetu *Šainović i drugi*, detaljnije obrađen u predmetu *Rosemond protiv Sjedinjenih Država*, gde se kaže da nije dovoljno da se okrivljeni na neki način pridruži poduhvatu, već mora da u njemu učestvuje “kao u nečemu što želi da ostvari, da svojim postupkom nastoji da to bude uspešno sprovedeno u delo”,⁸⁶ pri čemu je ovaj drugi uslov sličan “konkretnoj usmerenosti”.

26. Vrhovni sud SAD takođe je zaključio da saučesništvo zahteva da se optuženi “na neki način pridruži poduhvatu, da u njemu učestvuje kao u nečemu što želi da ostvari, da svojim postupkom nastoji da to bude uspešno sprovedeno u delo”.⁸⁷ Prema MPC-u, uslov krivice (slično stepenu doprinosa) niži je od značajnog ili neophodnog, pa je čak i mali stepen pomoći dovoljan da taj uslov bude ispunjen.⁸⁸ A ipak, uz ovaj ustaljeni pristup, čini se da među žalbenim sudovima postoji neslaganje u vezi sa Zakonom Sjedinjenih Država o potraživanjima oštećenih stranih državljana (*Alien Tort Statute*) u pogledu toga da li “svrha” (slično konkretnoj usmerenosti) predstavlja uslov za *mens rea* pomaganja i podržavanja na

⁸³ MPC, čl. 2.06 (2) (c), 3 (a).

⁸⁴ MPC, čl. 2.06 (2) (c), (3) (a).

⁸⁵ V. MPC, čl. 2.06 (2), (3) (a); *Nye and Nissen v United States*, 336 US 613, 619 (1949).

⁸⁶ *Rosemond v United States*, 12-895 US, 1(c) (2014).

⁸⁷ *United States v Peoni*, 100 F 2d 401, 402 (2d Cir 1938).

⁸⁸ V. *People v Durham*, 70 Cal 2d 171, 185 (1969); *Commonwealth v Murphy*, 844 A 2d 1228, 1234, (Pa 2004); *Commonwealth v Gladden*, 665 A 2d 1201, 1209 (Pa Super 1995).

- međunarodnom nivou.⁸⁹ Apelacioni sud SAD za Drugi sudski okrug stao je na stanovište da svrha predstavlja uslov,⁹⁰ dok je sud za Četvrti sudski okrug zaključio da ne predstavlja.⁹¹
27. Po nemačkom zakonu, pomaganje i podržavanje uključuje svaku osobu koja s namerom pomaže drugoj osobi u namernom počinjenju protivzakonitog dela.⁹² Međutim, interesantno je da namera za pomaganje i podržavanje sadrži dvostruki (*doppelter*) uslov. Prvo, pomoć mora imati učinak podržavanja počinjenja krivičnog dela. Drugo, a taj element je, po mom mišljenju, blizak uslovu konkretne usmerenosti, pomagač i podržavalac mora *usmeravati delo* ka nelegalnom postupku, iako ne mora da iznese detalje svakog elementa krivičnog dela.⁹³
28. Po francuskom zakonu, saučesnik omogućava izvršenje ili počinjenje krivičnog dela putem pružanja pomoći i podrške, ili podstiče njihovo počinjenje putem poklona, obećanja, pretnje, naredbe, zloupotrebe vlasti ili ovlašćenja ili pak daje uputstvo da se ono poćini.⁹⁴ Saučesništvo ovde zahteva aktivnu radnju, prema tome, propust da se deluje nije dovoljan,⁹⁵ što, po svoj prilici, otklanja mogućnost pomaganja i podržavanja putem nečinjenja, koju praksa Međunarodnog suda priznaje.⁹⁶ Iznesen je i stav da je u francuskom zakonu naglasak u stvari na elementu svesti,⁹⁷ što ukazuje na interesantan pristup u francuskom zakonu, da se mora dokazati da je saučesnik pružao pomoć znajući da time podržava zločin.⁹⁸
29. Ova kratka analiza ponovo pokazuje fleksibilnost na nacionalnom nivou, kao i da pregled nacionalnog prava u Drugostepenoj presudi u predmetu *Šainović i drugi* predstavlja samo polaznu tačku za razmatranje nacionalne prakse. Potrebna je daleko dublja analiza da bi se potpuno razumeo svaki nacionalni pravni sistem pre nego što on može da se upotrebi da bi se potkrepio neki konkretan stav, bilo “za” ili “protiv” elementa “konkretne usmerenosti”, iako oba, kao što sam gore razmotrio, traže odgovor na pogrešno pitanje.

⁸⁹ V. Manuel J. Ventura, *Farewell to 'Specific Direction': Aiding and Abetting War Crime and Crimes Against Humanity in Perišić, Taylor, Šainović et al. and US Alien Tort Statute Jurisprudence*, The War Report: Armed Conflict, 2013, Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, str. 27.

⁹⁰ V. Apelacioni sud SAD (Drugi okrug), *Presbyterian Church of Sudan v Talisman Energy*, 582 F.3d 244, 2. oktobar 2009, str. 259, na što upućuje Ventura, gore, str. 28. V. takođe Apelacioni sud SAD (Drugi okrug), predmet *Kiobel*, str. 149.

⁹¹ *Aziz v. Alcolac*, 658 F.3d 388 (4th Cir. 2011).

⁹² Krivični zakon Nemačke, član 27(1).

⁹³ Karl Lackner i Kristian Kühn, *Strafgesetzbuch: StGB Kommentar* (25. izdanje, C H Beck 2004), str. 195.

⁹⁴ Krivični zakon Francuske, član 121.7.

⁹⁵ Herve Pelletier i Jean Perfetti (ur.), *Code Penal* (14. izdanje, Lexis Nexis 2002), str. 29.

⁹⁶ V., npr., Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1741; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 134; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 43.

⁹⁷ Marina Askenova, *The Specific Direction Requirement for Aiding and Abetting*, Cambridge Journal of International and Comparative Law, 2015, tom 4, broj 1, str. 101.

⁹⁸ Yves Mayaud i Emmanuelle Allain (ur.), *Code Penal*, (104. izdanje, Dalloz 2007), str. 126.

30. Zbog tog fleksibilnog pristupa u nacionalnim pravnim sistemima, čini se da je izuzetno važno da se konkretno traga za “konkretnom usmerenošću” u ovom konkretnom slučaju u kojem nema direktnih dokaza kojima se utvrđuje objektivna i/ili subjektivna veza (*actus reus* i *mens rea*) između doprinosa Stanišića i Simatovića i krivičnih dela za koje je Pretresno veće zaključilo da su počinjeni. Stoga se, po mom mišljenju, “konkretna usmerenost” može ocenjivati ili u sklopu *actusa reusa* ili u sklopu *mens rea*, ali nije nužno da se utvrdi za oboje da bi se izrekla osuđujuća presuda. Ta ocena se zasniva na činjenicama i može se razlikovati od jednog slučaja ili situacije do drugog. Doista, u situacijama u kojima je “konkretna usmerenost” očigledna i gde se lako može zaključak o njoj može izvesti iz *actusa reusa* ili *mens rea*, utvrđenim na osnovu dokaza, ne bi bilo potrebe da se dalje ili konkretno traga za njom. Međutim, u situacijama kada “konkretna usmerenost” nije očigledna i kada se zaključak o njoj ne može lako izvesti, postojala bi potreba da se dalje i konkretno traga za njom. Taj pristup omogućava pretresnim većima, koja su u najboljoj poziciji da ocenjuju dokaze u celini, određeni stepen fleksibilnosti zahvaljujući kojoj mogu da određuju uslove od slučaja do slučaja.
31. Pretresno veće je ovde smatralo da “konkretna usmerenost” nije očigledna budući da je pomoć koju su pružali Stanišić i Simatović mogla biti u legitimne svrhe, a ne obavezno za zločinačke ciljeve, o čemu sam gore u tekstu govorio kao o udruženom ratnom poduhvatu (URP), za razliku od udruženog zločinačkog poduhvata (UZP).⁹⁹ Pošto Pretresno veće nije moglo biti sigurno da je doprinos bio namenjen zločinačkim ciljevima, a ne ratnim, odlučilo je da ispita “konkretnu usmerenost”. Po mom mišljenju, Pretresno veće je imalo pravo da ocenjuje “konkretnu usmerenost”, kao što je i učinilo, i u pristupu Pretresnog veća ne nalazim grešku. Doista, dok objektivni element ili doprinos saučesnika moraju biti značajni (*actus reus*), za subjektivni element (*mens rea*) nije potrebno da pomagač i/ili podržavalac deli nameru glavnog izvršioca da počinu krivična dela, ali pomagač i/ili podržavalac moraju znati da jedan ili oba ta elementa, objektivni i subjektivni, pomažu glavnom izvršiocu da počinu ta krivična dela.¹⁰⁰ Kako sam objasnio gore u tekstu, to što su, na osnovu zaključaka Pretresnog veća, Stanišić i Simatović promenili ljudstvo Jedinice nakon što su počinjeni zločini ili što su počeli da pomažu SDG tek nakon dugačkog perioda tokom kojeg nisu bili počinjeni zločini, dozvoljava nam da takođe razumno izvedemo zaključak da njihov *actus reus* i/ili *mens rea* za pomaganje tim snagama nisu bili “konkretno usmereni” na pomaganje i podržavanje zločina

⁹⁹ V. gore, par. 8-9.

¹⁰⁰ V., npr., Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 428, 440, 458 gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 221; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Rukundo*, par. 53; Drugostepena presuda u predmetu *Karera*, par. 321.

koji su počinjeni. To jasno pokazuje da, na osnovu zaključaka Pretresnog veća koje je ispitalo ukupne dokaze koji su mu predočeni, ne bi bilo ispravno zaključiti da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti da angažovanje Stanišića i Simatovića u vezi s pomenutim snagama predstavlja pomaganje i podržavanje zločina koje su počinile te snage.

Zaključak

32. U zaključku, pošto sam pažljivo razmotrio pristup Većine, ne mogu da podržim stav iznet u Presudi da je Pretresno veće pogrešilo u svom pristupu bilo udruženom zločinačkom poduhvatu bilo pomaganju i podržavanju. Stoga sam mišljenja da je Jovici Stanišiću i Franku Simatoviću trebalo potvrditi oslobađajuće presude, koje je izreklo Pretresno veće 30. maja 2013.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je merodavan tekst na engleskom.

Dana 9. decembra 2015.
U Hagu,
Holandija

/potpis na originalu/
sudija Koffi Kumelio A. Afandé

[pečat Međunarodnog suda]

X. DODATAK A: ISTORIJAT POSTUPKA

A. Sastav Žalbenog veća

1. Dana 3. jula 2013. tadašnji predsednik Međunarodnog suda imenovao je sledeće sudije u sastav Žalbenog veća u ovom predmetu: sudiju Theodora Merona, sudiju Carmela Agiusa, sudiju Fausta Pocara, sudiju Liua Daquna i sudiju Khalidu Rachid Khan.¹ Dana 9. oktobra 2013, sudija Theodor Meron, koji je izabran za predsedavajućeg sudiju, odredio je sebe za predžalbenog sudiju.² Dana 16. decembra 2013, sudija Koffi Kumelio A. Afandé imenovan je umesto sudije Theodora Merona.³ Dana 20. januara 2014. sudija Fausto Pocar, koji je izabran za predsedavajućeg sudiju, odredio je sebe za predžalbenog sudiju.⁴ Dana 28. novembra 2014, sudija Arlette Ramaroson imenovana je umesto sudije Khalide Rachid Khan.⁵ Dana 18. novembra 2015, novoizabrani predsednik Međunarodnog suda naložio je da se ne menja sastav sudskog veća u ovom predmetu i da sudija Fausto Pocar ostane predsedavajući sudija u ovom predmetu.⁶

B. Žalba

2. Tužilaštvo je svoju najavu žalbe podnelo 28. juna 2013,⁷ a žalbeni podnesak 11. septembra 2013.⁸

3. Dana 27. septembra 2013, tužilaštvo je podnelo zahtev za odobrenje da dostavi delove Drugostepene presude iz predmeta *Taylor*,⁹ koju je donelo Žalbeno veće Specijalnog suda za Sjevera Leone, kao dodatni pravni izvor u svojoj žalbi.¹⁰ Dana 15. novembra 2013, Žalbeno veće je odobrilo taj zahtev i prihvatilo dodatni pravni izvor kao valjano dostavljen dokument.¹¹

¹ Nalog kojim se imenuju sudije u predmetu pred Žalbenim većem, 3. jul 2013.

² Nalog kojim se određuje predžalbeni sudija, 9. oktobar 2013.

³ Nalog kojim se zamenjuje sudija u predmetu pred Žalbenim većem, 16. decembar 2013.

⁴ Nalog kojim se određuje predžalbeni sudija, 20. januar 2014.

⁵ Nalog kojim se zamjenjuje sudija u predmetu pred Žalbenim većem, 28. novembar 2014.

⁶ Nalog o sastavu sudskog veća u predmetu pred Žalbenim većem, 18. novembar 2015.

⁷ Najava žalbe tužilaštva, 28. jun 2013.

⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, 11. septembar 2013. (poverljivo; javna redigovana verzija zavedena 25. septembar 2013); Najava javne redigovane verzije Žalbenog podneska tužilaštva i *Corrigenduma*, 25. septembra 2013.

⁹ *Tužilac protiv Charlesa Ghankaya Taylora*, predmet br. SCSL-03-01-A, Presuda, 26. septembar 2013.

¹⁰ Zahtev tužilaštva za odobrenje za dostavljanje dodatnih pravnih izvora i Dodatni pravni izvor, 27. septembar 2013. V. takođe Odgovor Stanišičeve odbrane na Zahtev tužilaštva za odobrenje za dostavljanje dodatnih pravnih izvora, 4. oktobar 2013; Replika tužilaštva u prilog zahtevu kojim se traži odobrenje za dostavljanje dodatnih pravnih izvora i Dodatni pravni izvor, 8. oktobar 2013.

¹¹ Odluka po zahtevu tužilaštva za odobrenje da se dostave dodatni pravni izvori, 15. novembar 2013.

4. Dana 25. septembra, odnosno 27. septembra 2013, Stanišić i Simatović su podneli zahteve za produženje roka za podnošenje podnesaka respondentata.¹² Dana 9. oktobra 2013, Žalbeno veće je delimično odobrilo te zahteve i naložilo Stanišiću i Simatoviću da svoje podneske respondentata podnesu najkasnije 5. novembra 2013. Žalbeno veće je takođe odobrilo tužilaštvu produženje roka i naložilo mu da repliku podnese najkasnije 25. novembra 2013.¹³ Dana 23. oktobra 2013, Stanišić je podneo zahtev za prekoračenje dozvoljenog broja reči u svom podnesku repondenta.¹⁴ Simatović i tužilaštvo su na taj zahtev odgovorili 25. oktobra 2013, tražeći prekoračenje dozvoljenog broja reči za podnesak respondentata odnosno repliku na podnesak respondentata ukoliko bude odobren Stanišićev zahtev.¹⁵ Dana 31. oktobra 2013, Žalbeno veće je odobrilo Stanišiću i Simatoviću prekoračenje dozvoljenog broja reči u njihovim podnescima respondentata od najviše 5.000 reči, a tužilaštvu je odobrilo prekoračenje dozvoljenog broja reči u replici na podneske respondentata od najviše 2.000 reči.¹⁶

5. Stanišić i Simatović su svoje podneske respondentata dostavili 5. novembra 2013.¹⁷ Tužilaštvo je repliku na podneske respondentata dostavilo 25. novembra 2013,¹⁸ a spisak pravnih izvora uz repliku na podneske respondentata 26. novembra 2013.¹⁹

C. Druga pitanja

6. Dana 25. juna 2015, Žalbeno veće je odobrilo zahtev tužilaštva²⁰ da se zamene audio-vizuelni fajlovi svedočenja svedoka Milana Babića i da se ukine poverljivi status jednog dela transkripta.²¹

¹² Hitni zahtev Stanišićeve odbrane za produženje roka za podnošenje odgovora na Žalbeni podnesak, 25. septembar 2013; Hitni zahtev Simatovićeve odbrane za produženje roka, 27. septembar 2013. V. takođe Odgovor tužilaštva na Stanišićev i Simatovićev zahtev za produženje roka za podnošenje podnesaka respondentata, 4. oktobar 2013; Replika Stanišićeve odbrane na odgovor tužilaštva na hitni zahtev Stanišićeve odbrane za produženje roka za podnošenje odgovora na Žalbeni podnesak, 7. oktobar 2013; Podnesak kojim se Simatovićeva odbrana priključuje Replici Stanišićeve odbrane, 7. oktobar 2013.

¹³ Odluka po zahtevima Stanišićeve i Simatovićeve odbrane za produženje roka za ponošenje odgovora na Žalbeni podnesak tužilaštva, 9. oktobar 2013.

¹⁴ Hitni zahtev Stanišićeve odbrane za prekoračenje dozvoljenog broja reči, 23. oktobar 2013.

¹⁵ Odgovor Simatovićeve odbrane na hitni zahtev Stanišićeve odbrane za prekoračenje dozvoljenog broja reči, 25. oktobar 2013; Odgovor tužilaštva na Stanišićev hitni zahtev za prekoračenje dozvoljenog broja reči, 25. oktobar 2013. V. takođe Odgovor tužilaštva u vezi sa Simatovićevim odgovorom na Stanišićev hitni zahtev za prekoračenje dozvoljenog broja reči, 28. oktobar 2013.

¹⁶ Odluka po Stanišićevom hitnom zahtevu za prekoračenje dozvoljenog broja reči, 31. oktobar 2013.

¹⁷ Stanišićev odgovor, 5. novembar 2013. (poverljivo; javna redigovana verzija zavedena 28. novembra 2013); Korigovani Stanišićev odgovor, 8. novembar 2013. (poverljivo); Odgovor Simatovićeve odbrane na Žalbeni podnesak tužilaštva, 5. novembar 2013. (poverljivo; javna redigovana verzija zavedena 9. decembra 2013).

¹⁸ Objedinjena replika tužilaštva, 25. novembar 2013. (poverljivo; javna redigovana verzija zavedena 29. novembra 2013); Obaveštenje o podnošenju javne redigovane verzije objedinjene replike tužilaštva i *Corrigendum*, 29. novembar 2013.

¹⁹ Spisak pravnih izvora tužilaštva uz Objedinjenu repliku tužilaštva, 26. novembar 2013.

D. Žalbeni pretres

7. Dana 12. juna 2015. izdat je nalog o rasporedu za žalbeni pretres, kojim je naloženo da se usmena argumentacija održi 6. jula 2015.²² Dana 30. juna 2015, Žalbeno veće je izdalo nalog o izmeni naloga o rasporedu, kojim je izmenilo raspored žalbenog pretresa.²³ Žalbeno veće je usmenu argumentaciju svih strana u postupku saslušalo 6. jula 2015.²⁴

²⁰ Zahtev tužilaštva da se zamene audio-vizuelni snimci svedočenja svedoka Milana Babića i ukine poverljivi status izvoda iz transkripta, 16. oktobar 2014.

²¹ Odluka po zahtevu tužilaštva da se zamene audio-vizuelni fajlovi svedočenja svedoka Milana Babića i da se ukine poverljivi status dela transkripta, 25. jun 2015. V. takođe Obaveštenje tužilaštva o izvršenju odluke u vezi audio-vizuelnim fajlovima svedočenja svedoka Milana Babića, 30. jun 2015.

²² Nalog o rasporedu za žalbeni pretres, 12. jun 2015.

²³ Nalog o izmeni naloga o rasporedu u žalbenom postupku, 30. jun 2015.

²⁴ AT. 1-102.

XI. DODATAK B: GLOSAR

A. Sudska praksa

1. Međunarodni krivični sud

ALEKSOVSKI

Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog, predmet br. IT-95-14/1-A, Presuda, 24. mart 2000. (Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*)

BLAGOJEVIĆ I JOKIĆ

Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića, predmet br. IT-02-60-A, Presuda, 9. maj 2007. (Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*)

BLAŠKIĆ

Tužilac protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-A, Presuda, 29. jul 2004. (s *Corrigendumom* od 27. januara 2005) (Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*)

Tužilac protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-T, Presuda, 3. mart 2000. (Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*)

BRĐANIN

Tužilac protiv Radoslava Brđanina, predmet br. IT-99-36-A, Presuda, 3. april 2007. (Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*)

DELALIĆ I DRUGI

Tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića (zvanog PAVO), Hazima Delića i Esada Landže (zvanog ZENGA), predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001. (Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*)

DERONJIĆ

Tužilac protiv Miroslava Deronjića, predmet br. IT-02-61-A, Presuda po žalbi na kaznu, 20. jul 2005. (Drugostepena presuda u predmetu *Deronjić*)

ĐORĐEVIĆ

Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića, predmet br. IT-05-87/1-A, Presuda, 27. januar 2014. (Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*)

FURUNDŽIJA

Tužilac protiv Ante Furundžije, predmet br. IT-95-17/1-A, Presuda, 21. jul 2000. (Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*)

Tužilac protiv Ante Furundžije, predmet br. IT-95-17/1-T, Presuda, 10. decembar 1998. (Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*)

GALIĆ

Tužilac protiv Stanislava Galića, predmet br. IT-98-29-A, Presuda, 30. novembar 2006. (Drugostepena presuda u predmetu *Galić*)

GOTOVINA I MARKAČ

Tužilac protiv Ante Gotovine i Mladena Markača, predmet br. IT-06-90-A, Presuda, 16. novembar 2012. (Drugostepena presuda u predmetu *Gotovina i Markač*)

HADŽIHASANOVIĆ I KUBURA

Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-A, Presuda, 22. april 2008. (Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*)

HARADINAJ I DRUGI

Tužilac protiv Ramusha Haradinaja, Idriza Balaja i Lahija Brahimaja, predmet br. IT-04-84-A, Presuda, 19. jul 2010. (Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*)

JELISIĆ

Tužilac protiv Gorana Jelisića, predmet br. IT-95-10-A, Presuda, 5. jul 2001. (Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*)

KORDIĆ I ČERKEZ

Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza, predmet br. IT-95-14/2-A, Presuda, 17. decembar 2004. (s *Corrigendumom* od 26. januara 2005) (Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*)

KRAJIŠNIK

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-A, Presuda, 17. mart 2009. (Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*)

KRNOJELAC

Tužilac protiv Milorada Krnojelca, predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003. (Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*)

KRSTIĆ

Tužilac protiv Radislava Krstića, predmet br. IT-98-33-A, Presuda, 19. april 2004. (Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*)

KUNARAC I DRUGI

Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića, predmeti br. IT-96-23 & IT-96-23/1-A, Presuda, 12. jun 2002. (Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*)

KUPREŠKIĆ I DRUGI

Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića i Vladimira Šantića, predmet br. IT-95-16-A, Presuda po žalbama, 23. oktobar 2001. (Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*)

KVOČKA I DRUGI

Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Mlade Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća, predmet br. IT-98-30/1-A, Presuda, 28. februar 2005. (Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*)

LIMAJ I DRUGI

Tužilac protiv Fatmira Limaja, Haradina Bale i Isaka Musliua, predmet br. IT-03-66-A, Presuda, 27. septembar 2007. (Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*)

LUKIĆ I LUKIĆ

Tužilac protiv Milana Lukića i Sredoja Lukića, predmet br. IT-98-32/1-A, Presuda, 4. decembar 2012. (Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*)

D. MILOŠEVIĆ

Tužilac protiv Dragomira Miloševića, predmet br. IT-98-29/1-A, Presuda, 12. novembar 2009. (Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*)

MRKŠIĆ I ŠLJIVANČANIN

Tužilac protiv Mileta Mrkšića i Veselina Šljivančanina, predmet br. IT-95-13/1-A, Presuda, 5. maj 2009. (Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*)

MUCIĆ I DRUGI

Tužilac protiv Zdravka Mucića, Hazima Delića i Esada Landže, predmet br. IT-96-21-Abis, Presuda po žalbi na kaznu, 8. april 2003. (Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Mucić i drugi*)

D. NIKOLIĆ

Tužilac protiv Dragana Nikolića, predmet br. IT-94-2-A, Presuda po žalbi na kaznu, 4. februar 2005. (Drugostepena presuda u predmetu *D. Nikolić*)

ORIC

Tužilac protiv Nasera Orića, predmet br. IT-03-68-A, Presuda, 3. jul 2008. (Drugostepena presuda u predmetu Orić)

PERIŠIĆ

Tužilac protiv Momčila Perišića, predmet br. IT-04-81-A, Presuda, 28. februar 2013. (Drugostepena presuda u predmetu Perišić)

POPOVIĆ I DRUGI

Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Radivoja Miletića i Vinka Pandurevića, predmet br. IT-05-88-A, Presuda, 30. januar 2015. (Drugostepena presuda u predmetu Popović i drugi)

ŠAINOVIĆ I DRUGI

Tužilac protiv Nikole Šainovića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića, predmet br. IT-05-87-A, Presuda, 23. januar 2014. (Drugostepena presuda u predmetu Šainović)

SIMIĆ

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Presuda, 28. novembar 2006. (Drugostepena presuda u predmetu Simić)

STAKIĆ

Tužilac protiv Milomira Stakića, predmet br. IT-97-24-A, Presuda, 22. mart 2006. (s Corrigendumom od 16. novembra 2006) (Drugostepena presuda u predmetu Stakić)

TADIĆ

Tužilac protiv Duška Tadića, predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. jul 1999. (Drugostepena presuda u predmetu Tadić)

TOLIMIR

Tužilac protiv Zdravka Tolimira, predmet br. IT-05-88/2-A, Presuda, 8. april 2015. (Drugostepena presuda u predmetu Tolimir)

VASILJEVIĆ

Tužilac protiv Mitra Vasiljevića, predmet br. IT-98-32-A, Presuda, 25. februar 2004. (Drugostepena presuda u predmetu Vasiljević)

2. MKSR

BAGILISHEMA

Tužilac protiv Ignacea Bagilisheme, predmet br. ICTR-95-1A-A, Presuda, 3. jul 2002.
(Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*)

BIZIMUNGU

Augustin Bizimungu protiv tužioca, predmet br. ICTR-00-56B-A, Presuda, 30. jun 2014.
(Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*)

GATETE

Jean-Baptiste Gatete protiv tužioca, predmet br. ICTR-00-61-A, Presuda, 9. oktobar 2012.
(Drugostepena presuda u predmetu *Gatete*)

KALIMANZIRA

Callixte Kalimanzira protiv tužioca, predmet br. ICTR-05-88-A, Presuda, 20. oktobar 2010.
(Drugostepena presuda u predmetu *Kalimanzira*)

KARERA

Francois Karera protiv tužioca, predmet br. ICTR-01-74-A, Presuda, 2. februar 2009.
(Drugostepena presuda u predmetu *Karera*)

MUHIMANA

Mikaeli Muhimana protiv tužioca, predmet br. ICTR-95-1B-A, Presuda, 21. maj 2007.
(Drugostepena presuda u predmetu *Muhimana*)

MUVUNYI

Tharcisse Muvunyi protiv tužioca, predmet br. ICTR-00-55A-A, Presuda, 29. avgust 2008.
(Drugostepena presuda u predmetu *Muvunyi I*)

NAHIMANA I DRUGI

Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza i Hassan Ngeze protiv tužioca, predmet br. ICTR-99-52-A, Presuda, 28. novembar 2007. (Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*)

NTAGERURA I DRUGI

Tužilac (žalilac) protiv Andréa Ntagerure (respondent), Emmanuela Bagambikija (respondent) i Samuela Imanishimwea (žalilac i respondent), predmet br. ICTR-99-46-A, Presuda, 7. jul 2006.
(Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*)

NTAKIRUTIMANA

Tužilac protiv Elizaphana Ntakirutimane i Gérarda Ntakirutimane, predmeti br. ICTR-96-10-A & ICTR-96-17-A, Presuda, 13. decembar 2004. (Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*)

NTAWUKULILYAYO

Dominique Ntawukulilyayo protiv tužioca, predmet br. ICTR-05-82-A, Presuda, 14. decembar 2011. (Drugostepena presuda u predmetu *Ntawukulilyayo*)

RUKUNDO

Emmanuel Rukundo protiv tužioca, predmet br. ICTR-2001-70-A, Presuda, 20. oktobar 2010. (Drugostepena presuda u predmetu *Rukundo*)

SEROMBA

Tužilac protiv Athanasea Serombe, predmet br. ICTR-2001-66-A, Presuda, 12. mart 2008. (Drugostepena presuda u predmetu *Seromba*)

3. Specijalni sud za Sjevernu Leone

TAYLOR

Tužilac protiv Charlesa Ghankaya Taylora, predmet br. SCSL-03-01-A, Presuda, 26. septembar 2013. (Drugostepena presuda u predmetu *Taylor*)

B. Definicije izraza i skraćenice

Arkan	Željko Ražnatović zvani Arkan
AT.	transkript žalbenog pretresa održanog 6. jula 2015.
Babić	Milan Babić
Badža	Radovan Stojičić zvani Badža
Činjenice o kojima je presuđeno I	<i>Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića</i> , predmet br. IT-03-69-T, Odluka po zahtevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 25. novembar 2009, u kojoj se formalno primaju na znanje izvesne činjenice navedene u <i>Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića</i> , predmet br. IT-03-69-PT, Obaveštenje tužilaštva o zahtevu za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 14. maj 2007, Dodatak A, Predlog tužilaštva o činjenicama o kojima je već presuđeno.
Činjenice o kojima je presuđeno III	<i>Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića</i> , predmet br. IT-03-69-T, Odluka po Drugom zahtevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 28. januar 2010, u kojoj se formalno primaju na znanje izvesne činjenice navedene u <i>Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića</i> , predmet br. IT-03-69-PT, Drugi zahtev tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, s Dodatkom, 12. decembar 2008, Dodatak, Predlog činjenica.
Činjenice o kojima je presuđeno IV	<i>Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića</i> , predmet br. IT-03-69-T, Odluka po trećem zahtevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 26. jul 2010, u kojoj se formalno primaju na znanje izvesne činjenice navedene u <i>Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića</i> , predmet br. IT-03-69-T, Treći zahtev tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, s Dodatkom, 5. januar 2010, javni Dodatak, Predlog tužilaštva o činjenicama o kojima je već presuđeno.
DB	Državna bezbednost ²⁵
Hadžić	Goran Hadžić
JATD	Jedinica za antiteroristička dejstva formirana u avgustu 1993; v. takođe pod Jedinica.

²⁵ Pretresno veće je napomenulo da se, po njegovom shvatanju, kada su u svedočenjima svedoka i dokumentaciji pominjani DB, RDB i SDB, mislilo na istu strukturu. V. Prvostepena presuda, fusnota 1. Žalbeno veće takođe smatra da se te skraćenice naizmenično koriste, ali je u ovoj Presudi koristilo skraćenicu SDB.

Jedinica	jedinica DB MUP Srbije koju je optuženi formirao u periodu od maja do avgusta 1991, preteča JATD
JNA	Jugoslovenska narodna armija
Kapetan Dragan	Dragan Vasiljković zvani Kapetan Dragan
Karadžić	Radovan Karadžić
Kojić	Ilija Kojić
komentari tokom sastanka u decembru 1993.	Stanišićevi komentari na sastanku održanom 13. i 14. decembra 1993. u Beogradu
Kostić	Radoslav (ili Radovan/Ante) Kostić
Martić	Milan Martić
Međunarodni sud	Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine
Milošević	Slobodan Milošević
MKSR	Međunarodni krivični sud za Ruandu
Mladić	Ratko Mladić
Mrkšić	Mile Mrkšić
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova; v. takođe pod SUP
MUP SBZS	Ministarstvo unutrašnjih poslova Srpske Autonomne Oblasti Slavonija, Baranja i Zapadni Srem
Najava žalbe tužilaštva	Najava žalbe tužilaštva, 28. jun 2013.

Optužnica	<i>Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića</i> , predmet br. IT-03-69-PT, Treća izmenjena optužnica, 10. jul 2008
Podnesak tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele	<i>Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića</i> , predmet br. IT-03-69-PT, Podnesak tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 15. jun 2007.
policija SAO Krajine	policijske snage Srpske Autonomne Oblasti Krajine
policija SBZS	policija Srpske Autonomne Oblasti Slavonija, Baranja i Zapadni Srem
poseta Dalju u septembru 1991.	Stanišićeva poseta Dalju u Srpskoj Autonomnoj Oblasti Slavonija, Baranja i Zapadni Srem 19. ili 20. septembra 1991.
Pravilnik	Pravilnik o postupku i dokazima Međunarodnog suda
presretnuti razgovor od 22. januara 1992.	presretnuti telefonski razgovor Stanišića i Karadžića vođen 22. januara 1992.
Pretresno veće	Pretresno veće II Međunarodnog suda
Prvostepena presuda	<i>Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića</i> , predmet br. IT-03-69-T, Presuda, 30. maj 2013.
RDB	Resor državne bezbednosti; v. takođe pod DB
Replika tužilaštva	Objedinjena replika tužilaštva, 25. novembar 2013. (poverljivo; javna redigovana verzija zavedena 29. novembra 2013)
republika bosanskih Srba	Srpska Republika Bosna i Hercegovina; dana 12. avgusta 1992, naziv republike zvanično je promenjen u Republika Srpska
RS	Republika Srpska; v. takođe pod republika bosanskih Srba
RSK	Republika Srpska Krajina
SAO	Srpska Autonomna Oblast

SAO Krajina	Srpska Autonomna Oblast Krajina
SAO SBZS	Srpska Autonomna Oblast Slavonija, Baranja i Zapadni Srem
SDB	Služba državne bezbednosti; v. takođe pod DB
SDG	Srpska dobrovoljačka garda
SDS	Srpska demokratska stranka
Simatović	Franko Simatović
Simatovićev odgovor	Odgovor Simatovićeve odbrane na Žalbeni podnesak tužilaštva, 5. novembar 2013. (poverljivo; javna redigovana verzija zavedena 9. decembra 2013)
SJB	stanica javne bezbednosti
srpske snage	pripadnici jednih ili više snaga koje se pominju u paragrafu 6 Optužnice
Stanišić	Jovica Stanišić
Stanišićev odgovor	Stanišićev korigovani odgovor, 8. novembar 2013. (poverljivo; javna redigovana verzija zavedena 28. novembra 2013)
Statut	Statut Međunarodnog suda
Statut MKS-a	Rimski Statut Međunarodnog krivičnog suda
SUP	Sekretarijat za unutrašnje poslove
SVK	Srpska vojska Krajine
TO	Teritorijalna odbrana

TO SAO Krajine	Teritorijalna odbrana Srpske Autonomne Oblasti Krajine
TO SBZS	Teritorijalna odbrana Srpske Autonomne Oblasti Slavonija, Baranja i Zapadni Srem
tužilaštvo	Tužilaštvo
Uputstvo	Uputstvo o formalnim uslovima za podnošenje žalbe na presudu, IT/201, 7. mart 2002.
UZP	udruženi zločinački poduhvat
VRS	Vojska Srpske Republike Bosne i Hercegovine, kasnije Vojska Republike Srpske
Žalbeni podnesak tužilaštva	Žalbeni podnesak tužilaštva, 11. septembar 2013. (poverljivo; javna redigovana verzija zavedena 25. septembra 2013)
Žalbeno veće	Žalbeno veće Međunarodnog suda